



НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
"ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ"

СТУДЕНТСЬКІ НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Серія
«Країнознавство
і міжнародний туризм»

ВИПУСК 12

Острого
Видавництво Національного університету «Острозька академія»
2024

УДК 327(092)
ББК 66.4(0)
С 88

*Рекомендовано до друку вченою радою
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
і національної безпеки
Національного університету «Острозька академія»
(протокол № 11 від 21 травня 2024 року)*

Редакційна колегія: Євгенія Шелевер, Яна Капітула, Альона Бондаренко.

Рецензенти:

Кулаковський П. М., доктор історичних наук, професор, професор кафедри міжнародних відносин Національного університету «Острозька академія»;

Шишкін І. Г., кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин Національного університету «Острозька академія».

С 88 Студентські наукові записки. Серія «Країнознавство і міжнародний туризм». Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2024. Вип. 12. 148 с.

DOI 10.25264/21.05.2024

Збірник студентських наукових праць містить результати досліджень з країнознавства та міжнародного туризму, що розкривають проблеми європейської інтеграції, безпеки Європейського Союзу, відносин його членів з Україною, глобалізаційних процесів сучасного світу.

© Видавництво Національного університету
«Острозька академія», 2024

ЗМІСТ

Богдана Білокобильська ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ВІДНОСИНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ З ТАЙВАНЕМ	5
Владислава Велешко ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ	16
Дарія Стельмах-Переходько ЄВРОПЕЙСЬКА РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА В ІСПАНІЇ	25
Олександра Сідлецька ТОРГОВО-ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В РЕГІОНІ СЕРЕДЗЕМНОМОР'Я	36
Євгенія Шелевер СУЧАСНА ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ В НАТО	46
Яна Капігула ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ЗА ПРЕМ'ЄРСТВА БОРИСА ДЖОНСОНА	55
Олександра Снігур ПРОБЛЕМА БРИТАНСЬКО-ІРЛАНДСЬКОГО КОРДОНУ ПІД ЧАС БРЕКЗИТУ	65
Едуард Власюк ОСНОВНІ МОТИВИ ТА СПЕЦИФІКА ПОЛЬСЬКО- АМЕРИКАНСЬКОГО СОЮЗУ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	74
Ярослава Литвинюк ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ВІДНОСИНИ ТА СУЧАСНА СПІВПРАЦЯ	84
Вікторія Ольхова ЗАСОБИ ТА ІНСТРУМЕНТИ КИТАЙСЬКОЇ ЕКСПАНСІЇ В ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ	93
Михайло Шпак ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ ПОЛІТИКИ США В АЗІЙСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКОМУ РЕГІОНІ	99

Альона Бондаренко ГЕОПОЛІТИЧНІ ІНТЕРЕСИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЩОДО НОВОУТВОРЕНИХ КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ ..	108
Ангеліна Макогнюк ВІДРОДЖЕННЯ ТА УТВЕРДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ В ПРОТИСТОЯННІ З РОСІЙСЬКИМ НЕОІМПЕРІАЛІЗМОМ	117
Олександра Епштейн ДОПОМОГА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2022 – 2024 РОКІВ	121
Діана Холод ПОЛІТИКО-ДИПЛОМАТИЧНА ПІДТРИМКА УКРАЇНИ З БОКУ ПОЛЬЩІ 2022 – 2024 РОКІВ	129
Катерина Коричак УКРАЇНА ПЕРІОДУ ВІДРОДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВНОСТІ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	137
Марія Шевчук ВАРШАВСЬКЕ ПОВСТАННЯ 1944 РОКУ	143

Богдана Білокобильська

Національний університет «Острозька академія»

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ВІДНОСИНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ З ТАЙВАНЕМ

Дослідження зосереджується на аналізі стратегічних інтересів і взаємодій між Європейським Союзом та Тайванем у контексті зростаючих геополітичних напружень в Індо-Тихоокеанському регіоні. У роботі розглядаються основні аспекти політичних, економічних та безпекових відносин, що формують взаємодію між ЄС і Тайванем, а також оцінюється вплив зовнішніх факторів, таких як політика Китаю та США. Особлива увага приділяється потенційним шляхам розширення співпраці, зокрема через посилення невійськової взаємодії та розвитку законодавчих ініціатив.

Ключові слова: Тайвань, ЄС, політика «Одного Китаю», геополітика, економічні інтереси.

Bohdana Bilokobylska

EU FOREIGN RELATIONS WITH TAIWAN

The study focuses on the analysis of strategic interests and interactions between the European Union and Taiwan in the context of growing geopolitical tensions in the Indo-Pacific region. The work examines the main aspects of the political, economic and security relations that shape the interaction between the EU and Taiwan, and also assesses the influence of external factors, such as the policies of China and the United States. Special attention is paid to the potential ways of expanding cooperation, in particular through the strengthening of non-military cooperation and the development of legislative initiatives.

Key words: Taiwan, EU, «One China» policy, geopolitics, economic interests.

Нині увага міжнародної спільноти зосереджена на тривалій російсько-українській війні та глибокій кризі на Близькому Сході, і може здаватися, що європейські політики приділяють недостатньо уваги аналізу політичних і безпекових ризиків у Азійсько-

Тихоокеанському регіоні. Проте, попри загострення безпекової ситуації у Європі на різних напрямках, Європейський Союз (далі – ЄС) в останні роки поновив інтерес до безпекових питань Азії, особливо в контексті зростаючої напруженості в Тайванській протоці.

Актуальність дослідження зовнішньополітичних відносин ЄС з Тайванем можна визначити через нову реальність глобальної політики та економіки, яка виявилася на тлі зростаючих міжнародних конфліктів. Цей невеликий острів з 23 мільйонами жителів, який довгий час залишався на периферії європейської політичної уваги, тепер визначається як вагомий елемент у геополітичних розрахунках ЄС.

Наразі Європа визнає, що Тайвань представляє численні економічні, освітні та технологічні можливості, які можуть сприяти розвитку та інноваціям на континенті. Завдяки своїм передовим технологічним досягненням, особливо у сфері напівпровідників та високотехнологічного виробництва, Тайвань відіграє вирішальну роль у глобальних виробничих ланцюгах, що є життєво важливим для економік країн ЄС.

Тим не менш, визнання не обмежується лише економікою. Безпекова ситуація в Тайванській протоці становить серйозний ризик для регіональної стабільності, що також впливає на Європу. З огляду на глобальну взаємозалежність і можливість переривання міжнародної торгівлі та виробничих ланцюгів, ЄС усвідомлює, що стабільність у цьому регіоні є критичною для власного процвітання.

Зрештою, занепокоєння ЄС щодо Тайваню не лише відображає питання безпеки або економічні інтереси. Це також частина більш широкого переосмислення своєї ролі у світі, яке включає балансування між традиційними союзниками та новими глобальними викликами. Таким чином, зростання уваги до Тайваню в ЄС є свідченням більш широкого визнання його стратегічної важливості в новому десятилітті, що робить цю тему вкрай актуальною для дослідження.

Мета дослідження полягає в комплексному аналізі стратегічних, економічних та безпекових аспектів відносин між ЄС та Тайванем.

Впродовж останніх п'яти десятиліть європейські країни розвивали численні неофіційні відносини з Тайванем. Водночас європейські уряди уникають встановлення офіційних дипломатичних зв'язків з островом, віддаючи перевагу дотриманню політики «Одного Китаю», яка є основою для офіційних відносин з Китайською Народною Республікою [4]. Додатково, стійкий тиск з боку корпоративного сектору, що прагне розширити свою діяльність на

китайському ринку, змушує урядових лідерів у Європі, зокрема канцлера Німеччини та президента Франції, підходити до взаємодії з Тайванем з особливою обережністю.

У 1990-х рр. деякі європейські країни почали активізувати відносини з Тайбеєм. Зокрема, у 1991 р. відбувся значущий шестиденний візит міністра промисловості Франції Роджера Форо до Тайваню, який викликав негативну реакцію з боку КНР. У тому ж році Франція уклала з Тайванем угоду про продаж шести фрегатів класу La Fayette на суму 3,06 млрд. дол. (приблизно 2,8 млрд. євро) і в 1992 р. продала 60 винищувачів Mirage 2000-5 за 5,03 млрд. дол. (бл. 4,6 млрд. євро). Ці продажі викликали різку реакцію КНР, яка відповіла закриттям Генерального консульства Франції в Гуанчжоу та виключенням французьких компаній зі списку учасників тендерів на будівництво метрополітену в Гуанчжоу. 12 січня 1994 р., у день 30-річчя дипломатичних відносин між Францією та КНР, Париж офіційно підтвердив свою прихильність до політики «одного Китаю», зобов'язавшись утриматися від майбутніх продажів озброєнь Тайваню [5].

Більшість європейських урядів, реагуючи на цю ситуацію, вирішили обмежити свої зв'язки з Тайванем, фокусуючись переважно на економічній та культурній співпраці. Щодо військових угод, згідно зі звітами, у 2020 р. Тайвань придбав у французької компанії DCI-DESCO систему ракетних перешкод DAGAIE за 26 млн. дол. і домовився про оновлення своїх реактивних літаків Mirage, уклавши контракт на «технічне обслуговування» [9]. Окрім цього випадку, за останні роки масштабні угоди з продажу зброї між країнами ЄС та Тайванем не зафіксовані.

Значні зміни в зовнішньополітичних відносинах ЄС з Тайванем спостерігалися впродовж останніх років. Європейський парламент зайняв провідну роль у протидії зростанню впливу КНР, одночасно проявляючи дружнє ставлення до Тайваню завдяки індивідуальним парламентським контактам. Ще у 1996 р. Європейський парламент виступив із засудженням КНР за проведення військових навчань у Тайванській протоці на тлі наближення перших прямих президентських виборів на острові, вказавши на важливість відмови КНР від застосування військової сили проти Тайваню [11].

Що стосується торгівлі, то у січні 2002 р. Тайвань був прийнятий до Світової організації торгівлі (далі – СОТ) як «Окрема митна територія Тайвань, Пенху, Кінмен та Мацу», що сприяло зміцненню двосторонніх торговельних відносин з ЄС. За останні два десятиліття економічні зв'язки між ЄС та Тайванем значно зміцніли. У 2020 р.

Тайвань зайняв чотирнадцяте місце серед торгових партнерів ЄС з обігом торгівлі товарами на рівні 54 млрд. дол. (близько 49,3 млрд. євро), а ЄС став найбільшим іноземним інвестором у Тайвані [20].

«Рамки співпраці» між ЄС та Тайванем відображають динамічний розвиток торговельних та економічних відносин між цими двома суб'єктами, які об'єднані спільним членством у СОТ. Офіційні заяви ЄС зазвичай висвітлюють двосторонні відносини у край позитивному світлі. У рамках існуючих консультативних механізмів, три технічні робочі групи ЄС і Тайваню активно працюють над питаннями, пов'язаними з правами інтелектуальної власності, технічними бар'єрами в торгівлі (особливо в автомобільній галузі) та санітарними та фітосанітарними стандартами [8].

Незважаючи на активні спроби Тайваню спонукати ЄС до укладення двосторонньої інвестиційної угоди, Брюссель наразі утримується від такого кроку і не підтримує ідею повного членства Тайваню в інших міжнародних організаціях.

Після візиту Ненсі Пелосі на Тайвань у 2022 р., який спричинив подальші військові навчання з боку Китаю навколо острова, Європейський парламент ухвалив резолюцію, в якій засудив «нещодавні агресивні військові дії Китаю в Тайванській протоці». Резолюція була схвалена 424 голосами «за», 14 «проти» та 46 «утримались». Депутати Європарламенту вимагали від китайського уряду утриматися від будь-яких дій, які можуть дестабілізувати ситуацію в Тайванській протоці та підірвати регіональну безпеку [22].

Зростання солідарності між Європейським парламентом і Тайванем демонструють численні візити євродепутатів до Тайбею. Зокрема, у вересні 2021 р. Тайбей відвідали сім членів Спеціального комітету Європейського парламенту з питань зовнішнього втручання та дезінформації. У листопаді 2023 р. четверо членів Тайванської групи дружби Європарламенту зустрілися з президентом Тайваню Цай Ін Вень під час офіційного візиту [6]. Після цих візитів декілька європейських парламентаріїв висловили рішучу підтримку Тайваню.

Водночас спостерігається зростання кількості візитів національних парламентарів до Тайваню з країн ЄС, таких як Франція, Чехія та Німеччина. З жовтня 2022 р. Німеччина направила до Тайбею чотири окремі делегації, з яких три були парламентськими. Найзначнішим серед цих візитів став приїзд делегації на чолі з Беттіною Старк-Ватцінгер [24], федеральним міністром освіти та досліджень, представницею ліберальної Вільної демократичної партії. Під час візиту було підписано науково-технічну угоду між Німеччиною та

Тайванем, яка передбачає розширення співпраці у таких сферах, як штучний інтелект, воднева енергетика і напівпровідники.

Хоча парламентарі були в авангарді покращення відносин між ЄС та Тайванем, позиції змінюються і в Європейській Комісії, і в окремих урядах країн ЄС. Наприклад, у 2021 р. Литва погодила-ся відкрити тайванське представництво у Вільнюсі, назвавши його саме так, замість звичного «Тайбей», що спричинило дискусії в литовській політичній еліті [10] та серед країн ЄС. Китай реагував на цей крок вельми негативно: знизив дипломатичні відносини з Литвою до рівня тимчасового повіреного, призупинив залізничні вантажні перевезення до Литви та анулював дозволи на експорт продовольства [1]. Втім, як відповідь на ці дії, Тайвань заохочував свої компанії інвестувати в Литву, хоча поки що це мало обмежений успіх [14]. Литва стала сімнадцятою країною-членом ЄС, яка відкрила своє представництво в Тайбеї.

У липні 2023 р. уряд Німеччини оприлюднив свою першу в історії стратегію щодо Китаю, в якій чітко зазначено, що Німеччина володіє значними економічними та технологічними інтересами на Тайвані, а будь-яка військова ескалація в Тайванській протоці може мати негативний вплив на інтереси Німеччини та Європи загалом. Ця пряма заява вказує на явну зміну підходу Німеччини у відносинах як з Китаєм, так і з Тайванем, демонструючи намір Берліна розширювати відносини з Тайванем, при цьому зберігаючи міцні економічні зв'язки з КНР [16].

Незважаючи на те, що політика «Єдиного Китаю» продовжує бути фундаментом для відносин між європейськими країнами та КНР, у декількох європейських столицях зростає усвідомлення можливих наслідків примусового об'єднання Тайваню з Китаєм. Хорхе Толедо Альбіньяна, посол ЄС у Пекіні, наголосив: «У разі військового вторгнення ми чітко заявили, що ЄС разом із Сполученими Штатами та їхніми союзниками застосує заходи, аналогічні або навіть більші за ті, які зараз застосовуються проти Росії» [7].

Серед європейських політичних еліт, медійних кіл та громадськості спостерігається зростання дискусій щодо контрасту між успішною демократичною та економічною моделлю Тайваню та все більш закритим і авторитарним режимом КНР. В останні п'ять років інтерес до Китаю серед молодого покоління європейців знижується, тоді як привабливість демократичного розвитку Тайваню зростає. Зокрема, з 2021 р. понад 10 000 французьких експатріантів залишили Китай, тоді як, за даними Міністерства закордонних справ Франції, лише близько 500 французьких студентів продовжують

проживати в Китаї. Водночас кількість європейців, які обирають Тайвань для навчання, зокрема з курсів китайської мови та культури, збільшується [12].

Тайвань також позиціонує себе як динамічну демократію з розвинутим громадянським суспільством, що, здається, сприяє позитивному сприйняттю серед європейської аудиторії. Це підтверджується збільшенням кількості згадок про Тайвань в європейських ЗМІ. Наприклад, у 2020 р. кількість статей зі згадкою Тайваню в європейській пресі зросла на 50% порівняно з попереднім роком [17].

Хоча ЄС та Тайвань відокремлені значною географічною відстанню, їх об'єднують спільні засади щодо демократії та прав людини. Президент Тайваню Цай Інвень під час візиту європейських законодавців у 2022 р. заявила: «Тайвань і Європейський Союз є партнерами-однодумцями, які поділяють цінності свободи та демократії, і ми працюємо разом, щоб захистити наш спосіб життя» [15]. Ці спільні цінності знаходять вираження в таких галузях, як освіта, технології, охорона здоров'я та гендерна рівність, що є важливими напрямками співпраці між Європою та Тайванем [12].

Конфлікт в Україні вніс корективи у сприйняття Тайваню в Європі, де загострення уваги до агресивних дій стало важливішим. Боротьба України проти російського вторгнення посилила розуміння європейцями важливості ситуації в Тайвані та можливих ризиків пов'язаних з регіональною безпекою [12].

Впродовж останніх років динаміка обміну між ЄС та Тайванем демонструє, що основа для спільної співпраці зміцніла. Тайвань і Європа залишаються «партнерами за вибором, а не зобов'язанням». Географічна віддаленість, різноманітні стратегічні інтереси та конкуруючі економічні та дипломатичні зобов'язання як щодо Китаю, так і Сполучених Штатів продовжуватимуть впливати на відносини між Європою та Тайванем у майбутньому [12]. У контексті низки важливих виборів, які відбудуться в ЄС та Сполучених Штатах цього року, європейцям необхідно збалансувати свої інтереси та цінності.

За останні роки відносини між Тайванем і Європою помітно покращилися, що стало можливим завдяки ефективній публічній дипломатії Тайваню, а також деяким щасливим збігам обставин [12]. У деяких європейських політичних колах питання Тайваню розглядається як потенційно критичне для економічної стабільності Європи.

Однак Європа повинна прагнути розвивати кращі торгові відносини та зміцнювати співпрацю з Тайванем у сфері безпеки, щоб стримати китайську агресію проти острова. Незважаючи на те, що ЄС та його члени дотримуються політики «Єдиного Китаю» з одноосібним дипломатичним визнанням Народної Республіки, Європа повинна використати результати виборів у Тайвані як можливість допомогти стримати будь-яку майбутню китайську агресію проти Тайваню та зміцнити свою загальну взаємодію з Індією. Тихоокеанський регіон.

Крім того, зацікавленість Європи у стримуванні китайського вторгнення на Тайвань впливає з кількох економічних міркувань і міркувань безпеки. Наприклад, 90% в найбільших у світі контейнеровозів щорічно перетинають Тайванську протоку [22], а більшість європейських поставок напівпровідникових мікросхем походить з Тайваню [21]. За даними Bloomberg, економічний тиск на Тайвань без вторгнення, наприклад блокада острова, може коштувати світовій економіці 10 трлн. дол., що становить понад 10% світового [23].

Оскільки Китай є найбільшим імпортерним партнером ЄС [3], будь-який військовий конфлікт навколо Тайваню, особливо той, який може залучити Сполучені Штати, серйозно порушить китайсько-європейську торгівлю та ланцюжки постачання. Неконтрольована агресія проти Тайваню може мати регіональні наслідки, потенційно надихаючи Китай до інших територіальних претензій, зокрема в Південно-Китайському морі. Вже було зазначено, що у випадку вторгнення ЄС може приєднатися до інших розвинутих економік у запровадженні санкцій проти Китаю, що може завдати значних збитків світовій фінансовій системі залежно від масштабу цих санкцій.

Хоча більшість політиків ЄС усвідомлюють високі ставки цієї ситуації, країни Європи могли б зробити більше для підтримки Тайваню та стримування Китаю.

Що стосується торгівлі, попри можливість Гоміньдану, опозиційної партії в Тайвані, направити Тайвань до розширення торгових зв'язків з Китаєм через їхній плюралізм у законодавчому юані, Китай може вирішити накласти додаткові обмеження на торгівлю через протоку як засіб економічного тиску. Президент Тайваню Лай Цінде, ймовірно, продовжить диверсифікацію торгівлі як зі Сполученими Штатами, так і з ЄС [13]. Вже зараз офіційні особи Тайваню заявили про свою зацікавленість у переговорах щодо торговельних рамок з ЄС [19].

Замість коливань у сфері торгівлі та інвестицій з Тайванем через побоювання обурити Китай, Брюссель повинен активно стимулювати Тайвань продовжувати свій обраний курс, особливо враховуючи, що ЄС є найбільшим прямим іноземним інвестором на Тайвані. Враховуючи статус ЄС як найбільшого у світі торговельного блоку, його підтримка може створити захист для торгівлі та інвестицій у Тайвань для країн Індо-Тихоокеанського регіону, що знаходяться під тиском Китаю, таких як В'єтнам, Малайзія та Філіппіни.

У контексті цих торговельних рамок обговорень європейські політики повинні також прагнути зміцнити розвиток технологій чистої енергії та цифрової торгівлі, виходячи з принципів, закладених у спільній ініціативі США та Тайваню щодо торгівлі XXI ст. та в Розширеному торговельному партнерстві Великобританії та Тайваню. Незважаючи на те, що китайський примус, ймовірно, не торкнеться тайванської індустрії напівпровідників через власну залежність Китаю від цих технологій, Європі варто розглянути можливість підтримки Тайваню у диверсифікації його економіки через інвестиції, адже його надмірна залежність від експорту напівпровідників та інтегральних схем може становити ризик у довгостроковій перспективі.

Було б розсудливо для європейських законодавців наслідувати успішний досвід Японії та направити власні делегації для обговорення можливих кроків, які Європа могла б здійснити для покращення співпраці з Тайванем у сфері безпеки. Це особливо актуально для країн ЄС з значним експедиційним потенціалом в Індо-Тихоокеанському регіоні, таких як Франція, Нідерланди, Німеччина, Іспанія та Італія, які могли б координувати свою діяльність з Тайванем через подібні законодавчі механізми. Тайвансько-японські діалоги «два плюс два» можуть слугувати джерелом натхнення для формування таких каналів з Європою або навіть їхнього розширення за участі європейських законодавців.

Важливим висновком із реакції Китаю на останні вибори в Тайвані є те, що його відповідь була відносно стриманою. Незважаючи на те, що офіційні представники Китаю називали Лая Цінде «сепаратистом» та «порушником спокою», військові дії були відновлені навколо острова лише незабаром після завершення виборів. Це може вказувати на бажання керівництва Китаю, на чолі з Сі Цзіньпіном, зменшити напруженість у відносинах зі США, особливо в контексті постпандемічних економічних викликів та дипломатичних досягнень, таких як саміт із президентом США Джо Байденом у листопаді 2023 р.

Ця несподівано стримана реакція Китаю може відкрити нові можливості для Європи посилити взаємодію з Тайванем. Однак Європі варто розглянути можливість розширення невійськової взаємодії з Тайванем, незалежно від реакції материкового Китаю.

Таким чином, ЄС завжди прагнув бути глобальним гравцем на міжнародній арені, підтримуючи мир та стабільність, просуваючи права людини та підтримуючи економічний розвиток по всьому світу. Відносини ЄС з Тайванем, хоча і не є винятком з цієї політики, вимагають особливого підходу через складність геополітичних і стратегічних викликів, що надходять від Китаю, який розглядає Тайвань як частину своєї території.

За останні декілька десятиліть Тайвань перетворився в демократичне суспільство з активною ринковою економікою та одним з найвищих рівнів життя в Азії. ЄС, як і Тайвань, має великий інтерес у зміцненні взаємодій, що зосереджені на торгівлі, інвестиціях, дослідженнях та розвитку технологій, а також в обміні культурними та освітніми досвідами. Ці відносини, однак, мають свої виклики через політичну чутливість стосунків між Китаєм та Тайванем.

ЄС виступає за політику «одного Китаю», яка водночас дозволяє підтримувати неофіційні відносини з Тайванем. Це складне балансування між політичною дипломатією та реальною потребою у співпраці з Тайванем, особливо у таких галузях, як високі технології та захист довкілля.

Ситуація ускладнюється нестабільністю у відносинах між США та Китаєм, особливо з огляду на стратегічні інтереси Америки в Тайванській протоці та Індо-Тихоокеанському регіоні. ЄС повинен маневрувати між підтримкою своїх власних інтересів та уникненням прямого конфлікту з Китаєм, що може загрожувати його ширшим геополітичним і економічним інтересам.

На цьому фоні ЄС може виявляти більш активну роль у формуванні стійких та довготривалих відносин з Тайванем через розширення торговельних відносин, збільшення інвестицій у високі технології та спільні наукові ініціативи. Такий підхід дозволить не тільки підтримувати розвиток та інновації в Європі, але й сприяти стабільності та безпеці в Індо-Тихоокеанському регіоні.

Джерела та література:

1. China downgrades diplomatic relations with Lithuania over Taiwan row. URL: <https://www.theguardian.com/world/2021/nov/21/china-downgrades-diplomatic-relations-with-lithuania-over-taiwan-row>

2. China's 'new normal' for Taiwan raises fears for global trade. URL: <https://www.aljazeera.com/economy/2022/8/11/chinas-new-normal-in-taiwan-strait-raises-fears-for-global-tra>

3. China-EU – international trade in goods statistics. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=China-EU_-_international_trade_in_goods_statistics

4. Chong J. I. The Many “One Chinas”: Multiple Approaches to Taiwan and China. URL: <https://carnegieendowment.org/2023/02/09/many-one-chinas-multiple-approaches-to-taiwan-and-china-pub-89003>

5. Cohen R. France Bars Taiwan Sales, Warming China Ties. *The New York Times*. URL: <https://www.nytimes.com/1994/01/13/world/france-bars-taiwan-sales-warming-china-ties.html>

6. Deepening political, economic ties with Taiwan serve EU interest: MEP. URL: <https://focustaiwan.tw/politics/202311010020>

7. EU braces for China-US escalation risk as Taiwan tensions rise. URL: <https://www.politico.eu/article/eu-braces-for-china-us-escalation-risk-as-taiwan-tensions-rise/>

8. EU trade relations with Taiwan. Facts, figures and latest developments. URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/taiwan_en

9. Focus on COVID-19 battle, France tells China after Taiwan warning. URL: <https://www.reuters.com/article/idUSKBN22P1FJ/>

10. Jerzewski M. Vilnius the Valiant No More? URL: <https://chinaobservers.eu/vilnius-the-valiant-no-more/>

11. Joint motion for a resolution – RC-B5-0347/2000. *European Parliament*. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RC-5-2000-0347_EN.html

12. Le Corre P. The «Rebirth» of Europe-Taiwan Relations: Explaining Europe's New Balance Between Beijing and Taipei Asia Society. URL: <https://asiasociety.org/policy-institute/rebirth-europe-taiwan-relations-explaining-europes-new-balance-between-beijing-and-taipei>

13. Mark J., Graham N. Relying on old enemies: The challenge of Taiwan's economic ties to China. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/relying-on-old-enemies-the-challenge-of-taiwans-economic-ties-to-china/>

14. Peseckyte G. Taiwan encourages companies to invest in Lithuania to deepen bilateral cooperation. *Euractiv*. URL: <https://www.euractiv.com/section/politics/news/taiwan-encourages-companies-to-invest-in-lithuania-to-deepen-bilateral-cooperation/>

15. President Tsai meets European Parliament Committee on International Trade delegation. URL: <https://english.president.gov.tw/News/6415>

16. Strategy on China of the Government of the Federal Republic of Germany. URL: <https://www.auswaertiges-amt.de/blob/2608580/49d50fec479304c3da2e2079c55e106/china-strategie-en-data.pdf>

17. Strengthening economic cooperation while defending the status quo: the deepening of relations between Europe and Taiwan. URL: <https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/73605/QM-AX-22-007-EN-N.pdf?sequence=2>

18. Taiwan and Europe – Partners of choice, not obligation. URL: <https://english.cw.com.tw/article/article.action?id=3527>

19. Taiwan eyes fresh trade pact with EU. URL: <https://www.politico.eu/article/taiwan-william-lai-government-eyes-fresh-trade-pact-with-eu/>

20. The European Union and Taiwan. An overview of the bilateral relations between the EU and Taiwan. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/taiwan/european-union-and-taiwan_en?s=242

21. The risks of European de-risking from Taiwanese semiconductors. URL: <https://merics.org/en/comment/risks-european-de-risking-taiwanese-semiconductors>

22. The situation in the Strait of Taiwan (15 September 2022). URL: <https://www.europarl.europa.eu/delegations/en/the-situation-in-the-strait-of-taiwan-15/product-details/20220916DPU33785>

23. Welch J., Leonard J., Cousin M., DiPippo G. Xi, Biden and the \$10 Trillion Cost of War Over Taiwan. URL: <https://www.bloomberg.com/news/features/2024-01-09/if-china-invades-taiwan-it-would-cost-world-economy-10-trillion>

24. Wheeler A. Germany's Juggling Act between Taiwan and China. URL: <https://americangerman.institute/2023/08/germanys-juggling-act-between-taiwan-and-china/>

Владислава Велешко

Національний університет «Острозька академія»

ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

У статті розглянуто зовнішньополітичний курс Європейського Союзу щодо України після 24 лютого 2022 р. Проаналізовано реакцію Євроспільноти на російське вторгнення та досліджено місце й участь Євроспільноти та окремих країн-членів у вирішенні збройного протистояння.

Ключові слова: *Європейський Союз, Україна, російське вторгнення, збройний конфлікт.*

Vladyslava Veleshko

POLICY OF THE EUROPEAN UNION REGARDING UKRAINE IN THE CONDITIONS OF A FULL-SCALE INVASION BY THE RUSSIAN FEDERATION

The article examines the foreign policy course of the European Union to Ukraine after February 24, 2022. The reaction of the European Community to the Russian invasion was analyzed, and the role and participation of the EU and individual member states in the resolution of this armed confrontation was investigated.

Key words: *European Union, Ukraine, Russian invasion, armed conflict.*

Російське вторгнення в Україну порушило мир в Європі, трансформувало повністю безпекову ситуацію та створило серйозну кризу на міжнародній арені. Дії Російської Федерації були визнані всіма інституціями ЄС як агресія проти цілісності суверенної держави та непорушності її кордонів. Лідери держав-членів всебічно засуджували дії Москви ще під час анексії Криму, окупації Донецької та Луганської областей, проте ще більше, ситуація змінилася після 24 лютого 2022 р. Й оскільки ЄС виступає важливим геополітичним гравцем пропагуючи дотримання норм міжнародного права та

повагу до людських цінностей, то його роль у підтримці України та розв'язанні проблеми російського нападу є вкрай вагомим. Політика ЄС до України в умовах російського вторгнення цікавить ледь не всю наукове товариство. Актуальність даної теми полягає й в тому, що даний конфлікт підриває безпекову складову не лише української держави, а й міжнародної системи в цілому.

Метою роботи є дослідити політику ЄС щодо України в умовах повномасштабного російського вторгнення.

Україна залишається однією з ключових держав на мапі Європи, особливо після російського вторгнення на її територію ще з 2014 р. Даний конфлікт змусив всі міжнародну спільноту переглянути свою позицію та ухвалювати стратегічні рішення щодо підтримки України, забезпечення стабільності в регіоні та повернення миру. Не залишився осторонь і ЄС.

Відомо, що після анексії Криму та початку воєнних дій на сході України, ЄС швидко засудив дії Російської Федерації та запровадив ряд економічних санкцій. Ці санкції були спрямовані на обмеження доступу країни-агресора до фінансових ресурсів та ринків ЄС, а також на обмеження обміну технологіями та зброєю. Крім того, ЄС також активно підтримував Україну у виконанні політичних та економічних реформ для зміцнення державності та підвищення життєвого рівня її громадян [11]. Позиція ЄС не обмежувалася лише на санкціях та підтримці реформ. ЄС також активно працював над мирним врегулюванням конфлікту в Україні через підтримку Мінських угод та участь у Нормандському форматі переговорів, аби збільшити міжнародний тиск на Росію та сприяти зменшенню насилиства на сході України.

Нового імпульсу та впевнених рішучих кроків від ЄС військовий конфлікт на території України зазнав після 24 лютого 2022 р., коли світ безповоротно змінився. ЄС, знаний своєю повільністю у прийнятті зовнішньополітичних рішень, що часто ускладнюється громіздкими процедурами та внутрішніми розбіжностями, швидко відреагував, надавши Києву пряму двосторонню військову допомогу, починаючи з найжорсткіших санкцій коли-небудь запроваджених проти Москви. У розпал війни, яка стала найбільшою в Європі за останні десятиліття, ЄС та його країни-члени відмовилися від кількох давніх поглядів і вжили заходів, які за звичайних умов зустріли б сильний опір з усіх боків. Серед них – рішення фінансувати постачання летальної зброї третім країнам; посилення оборонного співробітництва перед обличчям нових загроз; оголошення інформації про відкритість до членства в ЄС для східних сусідів після багатьох

років втими від розширення, а також Директива про тимчасовий захист від 2001 р., яка вперше надала право на тимчасове проживання українським біженцям у зоні ЄС [1].

Війна повністю змінила підхід ЄС. Рішення Євроспільноти використати Європейський фонд миру (далі – ЄФМ) для фінансування процесу надання летальної зброї Україні стало однією з головних змін у зовнішній політиці, спричинених війною. Спочатку ЄФМ не був задуманий як засіб втручання, а лише вважався засобом допомоги країнам-партнерам у боротьбі з повстанцями чи іншими злочинними угрупованнями. Його використання в Україні стало першим випадком, коли ЄС профінансував постачання зброї до третьої країни, не кажучи вже про державу, яка перебуває у стані війни.

Через кілька днів після російського вторгнення 24 лютого ЄС вирішив виділити 450 млн. на передачу зброї Україні та ще 50 млн. євро на нелетальну допомогу. Лише через два тижні Європейська Рада подвоїла це початкове зобов'язання, довівши загальну суму допомоги Україні до понад 1 млрд. євро [10]. З метою координації допомоги через ЄФМ, оборонні структури ЄС також взяли на себе відповідальність в обробці запитів України й забезпеченні того, щоб європейське постачання дійшло до урядових сил. Значний розподіл витрат, через мобілізацію ЄФМ, прискорив доставлення військового обладнання з держав-членів в Україну.

Ще до російського вторгнення деякі європейські уряди зосереджували увагу на питаннях оборони. Війна в Україні започаткувала значні зміни, які, ймовірно, залишаться фундаментальними кроками для майбутньої оборонної ролі ЄС і навіть можуть поступово посилити здатність ЄС втручатися в міжнародні справи саме як військового гравця, який доповнює НАТО.

Також важливо відзначити тверду позицію ЄС на підтримку нашої територіальної єдності, що підтверджується численними санкціями, запровадженими після вторгнення Росії в Україну:

- економічні – обмеження на торгівлю, фінанси та інвестиції, включно із заборонами на імпорт та експорт певних товарів і послуг, а також обмеження доступу до фінансових ринків;

- санкції проти фізичних осіб – заморожування активів, заборона на в'їзд, обмеження стосунків з особами, які пов'язані з російським урядом або є його прихильниками;

- секторальні санкції – спрямовані на певні галузі економіки Росії, такі як енергетика, оборона, транспорт з метою позбавити країну-агресора можливості отримувати вигоди або ресурси з цих секторів [12].

Крім того, ЄС запровадив різні обмежувальні заходи щодо Росії, включаючи заборону на надання технологій та послуг, які можуть бути використані для військових цілей, особливо щодо постачання зброї, програмного забезпечення та обладнання. Також після 24 лютого 2022 р. Євроспільнота прагне посилити дипломатичну блокаду Російській Федерації, позбавивши її права на участь у різних міжнародних подіях, конкурсах та заходах.

Важливим політичним кроком та надзвичайно цінним для нас, українців є позиція ЄС щодо проблеми українських біженців. ЄС надає фінансову допомогу для забезпечення основних потреб українських біженців, включаючи проживання, харчування, медичну допомогу та інші необхідні послуги. Країни-члени ЄС розширюють програми прийняття українців, надаючи їм можливість отримати захист та розпочати «життя спочатку» у своїх країнах [4].

Європейський Союз співпрацює з міжнародними організаціями та іншими країнами з метою координувати гуманітарні зусилля та забезпечити ефективність надання допомоги українським біженцям. Відбувається покращення ситуації з доступом до психологічної підтримки українцям, які можуть страждати від стресу та травм, пов'язаних з військовим конфліктом, й держави-члени розробляють програми, такі як вивчення мови та професійні навички, аби допомогти українським біженцям успішно інтегруватися в нове середовище [11].

Одним із результатів російської агресії, що впливає на права людини, є економічна та енергетична кризи, які зачепили не лише Україну, але і ЄС. Таким чином, від початку війни ЄС надає соціальну допомогу не біженцям, які перебувають на його території, але й тим українцям, які залишилися вдома. Співпраця країн Брюсселя з українською владою відбувається на всіх етапах і передбачає надання допомоги українцям у забезпеченні першочергових потреб в умовах війни.

Однак на цьому допомога Україні не обмежується, про це свідчить створений 5 травня 2022 р. «Трастовий фонд солідарності з Україною», який передбачає й заходи для післявоєнної відбудови України з вилученого майна російських олігархів [8]. Серед важливих викликів першочергової повоєнної відбудови України варто виділити:

- реконструкцію критичної інфраструктури, включаючи відновлення об'єктів, що працюють і надають послуги у сферах енергетики, транспорту, водопостачання, виробництва харчів;

- відбудову соціальної інфраструктури (розробка проєктів реконструкції зруйнованих сіл та міст, з обов'язковою наявністю місць для укриття);

- відновлення виробничої інфраструктури, розбудова якої здійснюватиметься на основі стратегії індустріалізації, вдосконалення технологій для забезпечення енергоефективності, ресурсоефективності та екологічності виробництва і споживання;

- структурну перебудову, що є найскладнішим і довготривалим завданням з відновлення економіки України та створює можливість переходу до нового технологічного укладу, заклавши фундамент сталого економічного зростання національної економіки.

Спочатку війни Україна отримує бюджетну підтримку від країн-учасниць ЄС та міжнародних організацій. Наприклад у липні 2022 р. у швейцарському місті Лугано була проведена Конференція з відновлення України, на якій зустрілися представники міжнародних місій, приватного сектору й громадянського суспільства й було прийнято «Декларацію Лугано», що створює основу політичного процесу задля українського відновлення в різних сферах. 26 січня 2023 р. було затверджено початок «Міжвідомчої донорської координаційної платформи», аби забезпечити надійний перебіг розбудови та реконструкції України в межах так званого «фінансового Рамштайну» [13].

Дані кроки призвели до спільної роботи міжнародних донорів та міжнародних фінансових організацій і забезпечило узгоджене, прозоре та підзвітне надання підтримки Україні. Важливим осередком післявоєнного відновлення передбачається урядова підтримка у вигляді нагород та позик, які управляються профільними агенціями USAID (США), SIDA (Швеція); міжнародними фінансовими інститутами – СБ, ЄБРР, ЄІБ. Сюди ж можна додати приватні інвестиції та звичайно, що репарації [3].

Ці практичні кроки відображають зобов'язання ЄС сприяти захисту прав біженців та гуманітарній допомозі, готовність нарощувати інтерес до більшої співпраці з Україною у різних стратегічно-важливих галузях та свідчать про бажання країн-членів досягти миру й стабільності на континенті.

Важливим кроком у відносинах ЄС–Україна є надання статусу кандидата на членство в ЄС для України 23 червня 2022 р. Всупереч тому, що європейські лідери були ухильними у своїй відповіді, а членство в ЄС залишається для Києва віддаленою перспективою, останні події дали новий поштовх дискусіям про стратегічну цінність політики розширення ЄС [14]. Політика Брюсселя щодо

вступу України в ЄС базується на кількох принципах та процесах. Багато країн ЄС виражають підтримку наміру України приєднатися до об'єднання, особливо після Майдану та під час російської агресії. Це виражається в зобов'язаннях надавати підтримку Україні в її реформах та переході на європейські стандарти.

Одним з ключових факторів для вступу України до ЄС є виконання умов, встановлених організацією. Україна здійснила ряд кроків та виконала певний перелік завдань серед яких: запровадження реформ у сферах правосуддя, боротьби з корупцією, транспорту, енергетики, охорони довкілля. Ці реформи спрямовані на приведення українських стандартів та законодавства до вимог та стандартів ЄС. Україна працює над виконанням критеріїв аби пом'якшити візовий режим ЄС, щоб українські громадяни могли вільно подорожувати без віз у межах короткострокових поїздок. Також наша держава залучається до процесу європейської економічної взаємодії, способом гармонізації законодавства з європейськими стандартами, створення сприятливих умов для інвестицій та розвитку внутрішнього ринку [7]. Не менш важливою є співпраця у рамках різних програм та ініціатив, таких як програми підтримки економічного розвитку, науково-технічного співробітництва, культурного обміну та інші.

Попри те, що Україна виконала багато поставлених завдань та вимог, низка обмежень та перешкод залишаються невирішеними. Після нападу Росії на Україну, перспектива вступу до ЄС є неоднозначною і навіть більше негативною, через ряд факторів. З одного боку, напад Росії посилив підтримку для України з боку країн Євроспільноти. З іншої сторони, це також спричинило обмеження та складнощі через політичний та економічний хаос. Важливо також враховувати внутрішній стан самого Європейського Товариства. Рішення щодо прийняття нових членів зазвичай базується не лише на успішності країни-кандидата, а й на внутрішніх динаміках в середині блоку. Останні роки настроїв характеризувався внутрішніми дебатами та кризами в ЄС, що свідчить про відсутність перспективи вступу України [5]. Крім того, у багатьох європейських столицях скептично ставляться до більшого розширення ЄС, тоді противники бачать, як недоліки розширення переважають будь-які вигоди.

Проте ЄС прагне використовувати політику розширення як спосіб зміцнення зв'язків із сусідніми країнами, пропонуючи їм стимули узгодити свою політику з політикою Брюсселя і використовувати двосторонню співпрацю для врівноваження тиску з боку іноземних держав. Зокрема, зараз це на пряму стосується України. Крім того,

перспективи розширення співпраці між Брюсселем і Києвом можуть бути частиною розрахунків України, задля припинення війни. За винятком повноправного членства, європейські держави зацікавлені в створенні умов для більш тісної асоціації України з ЄС.

Однак, взаємозв'язки між ЄС та Україною варто розглядати також через позицію окремих держав-членів. Оскільки ставлення країн до війни на нашій території є досить цікавим, нестабільним та неоднорідним. До прикладу коли Німеччина головувала в Раді ЄС у 2020 р., то українське питання не стояло на порядку денному й відповідно свідчило не про пріоритетність проблеми на Сході України [2]. Проте після початку війни її риторика змінилася, призивши до більшої підтримки та допомоги. Також країна засуджує дії Росії та закликає В. Путіна до припинення вогню. Однак у цій ситуації багато наріжних каменів, серед яких звичайно є російський газ, від якого ФРН повністю не хоче відмовлятися, а тому поводить себе обережно, аби не погіршити відносини з Росією, при цьому залишаючись країною, яка відстоює людські цінності, підтримує мир та прагне відновлення безпеки в Європі.

Гірша ситуація складається з Францією. Попри те, що уряд цієї держави визнає російське вторгнення та підтримує санкційну політику щодо Росії, відносини залишаються напружені. Чинний президент Е. Макрон відкрито заявляє про приязне ставлення до Росії й переконаний, що задля миру на європейському континенті з цією країною потрібно співпрацювати. Такі заяви свідчать про те, що Франція намагається балансувати виключно у своїх інтересах, і на жаль, її цілі далекі від цілей України [9]. Важливе місце займає позиція держав Вишеградської четвірки й країн Балтії. Оскільки завдяки їм, вдалося долучити до підтримки України, ряд інших держав, серед яких Австрія, Швейцарія, Велика Британія, держави Західних Балкан. Крім офіційних заяв та дипломатичних кроків, ці держави підтримують Україну й діями, надаючи військову, гуманітарну та звичайно, фінансову допомогу. Також більшість країн цієї групи підтримують бажання України до вступу в ЄС і НАТО та її прагнення до внутрішньополітичних змін. Однак існує й інша сторона медалі, наприклад позиція Угорщини, яка попри підтримку, прихильно ставиться й до країни-терориста, доказом чого є підписання угорсько-російської домовленості про фінансування двох атомних реакторів угорської АЕС «ПАКШ» на 10 млрд. євро до 2025 р. [6].

Україна ще до повномасштабного вторгнення була досить дискусійним питанням у політиці ЄС. Й після повномасштабного

вторгнення попри значну допомогу, у діяльності Євроспільноти все одно є прогалини, виклики без відповідей й недоліки. Серед яких варто виділити:

- недостатню активність ЄС у вирішенні конфлікту, слабкий вплив на зміну ходу війни та не настільки, як би українцям хотілося, привернення уваги й здійснення практичних, реальних заходів, а не «висловлення занепокоєння»;

- повільність у впровадженні реформ: попри підтримку реформ в Україні, деякі заходи реалізуються повільно або неефективно через бюрократичні перешкоди, корупцію та політичні труднощі;

- слабку координацію між країнами-членами: іноді спостерігається відсутність єдності у підходах країн-членів ЄС до української підтримки та позиції в російсько-українській війні, що може послаблювати їх спільний вплив та ефективність дій;

- перспективу членства в ЄС: наперекір тому, що Брюссель підтримує реформи в Україні, питання членства в Євроспільноті залишається відкритим, і недостатня ясність щодо перспектив може вплинути на мотивацію реформ та довіру громадян;

- енергетичну залежність: попри підтримку та санкції, ЄС зіштовхнувся з внутрішніми розбіжностями серед своїх членів у питанні продовження санкцій проти Росії. Деякі країни, такі як Франція, Угорщина висловлювали думки про послаблення санкцій у надії на поліпшення відносин з Москвою, що звичайно ставило під сумнів єдність ЄС у цьому питанні [9].

Крім того, уряди деяких європейських країн не припинили практику реалізації проєктів енергетичного співробітництва з Росією, що значно послаблює економічний тиск на Кремль та зменшує ефективність санкцій. Це створює напругу в середині ЄС та підриває його здатність до спільної дії щодо конфлікту в Україні.

Отже, ЄС підтримує Україну як стратегічного партнера і виявляє зацікавленість у зміцненні її демократії, розвитку економіки та впровадженні реформ. Ця підтримка виявляється через надання фінансової допомоги, технічної підтримки та політичного захисту. ЄС також активно підтримує територіальну цілісність та суверенітет України, особливо в контексті російсько-української війни. Також, між ЄС та Україною є певні недовомовленості та розбіжності. Дані проблеми відображають складність та виклики, з якими стикається ЄС, показують внутрішні сперечання та відсутність консенсусу у своїй політиці щодо України після російського вторгнення. Однак, попри це, ЄС продовжує активно працювати над підтримкою України, наданням громадянам допомоги через різні

як дипломатичні канали, так і військово-стратегічні кроки прагнуть досягти справедливості та миру.

Джерела та література:

1. Допомога Європейського Союзу Україні під час війни як втілення ідеї соціальної державності. URL: http://lsej.org.ua/6_2023/7.pdf

2. Зовнішня політика ЄС щодо російсько-української війни (2014–2022 рр.). URL: http://politicus.od.ua/spec_2022/7.pdf

3. Підтримка ЄС Україні URL: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/eu-support-ukraine_uk

4. Політика Європейського Союзу щодо України в умовах російсько-українського конфлікту. URL: <https://theses.oa.edu.ua/DATA/157.pdf>

5. Попри триваючу війну, Україна і ЄС разом будують новий європейський проєкт та більш спроможну оборонну промисловість. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/popry-tryvaiuchu-viinu-ukraina-i-ies-razom-buduiut-novy-i-evropeisky-i-proekt-ta-bilsh-spromozhnu-oboronnu-promyslovist-olha-stefanishyna>

6. Україна та ЄС: що змінилося за період війни? URL: <https://adastra.org.ua/blog/ukrayina-ta-yes-sho-zmynilosya-za-rik-vijni>

7. Як повномасштабна війна змінила форми співпраці України та ЄС. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/11/8/7150040/>

8. EU Strategic Autonomy after the Russian Invasion of Ukraine: Europe's Capacity to Act in Times of War. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/jems.13527>

9. How the war in Ukraine has transformed the EU. URL: <https://www.socialeurope.eu/how-the-war-in-ukraine-has-transformed-the-eu>

10. Russia's invasion of Ukraine: a turning point for EU foreign and security policy. URL: <https://www.boell.de/en/2024/04/29/russias-invasion-ukraine-turning-point-eu-foreign-and-security-policy>

11. The European Union and the war in Ukraine: liberal power and its limits. URL: <https://www.robert-schuman.eu/en/european-issues/0651-the-european-union-and-the-war-in-ukraine-liberal-power-and-its-limits>

12. The EU's foreign, security and defence policy after Russia's invasion of Ukraine. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729456/EPRS_ATA\(2022\)729456_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729456/EPRS_ATA(2022)729456_EN.pdf)

13. The war in Ukraine raises new questions for EU foreign policy. URL: <https://reliefweb.int/report/world/war-ukraine-raises-new-questions-eu-foreign-policy>

14. Ukraine's path to European Union membership and its long-term implications. URL: <https://www.bruegel.org/policy-brief/ukraines-path-european-union-membership-and-its-long-term-implications>

Дарія Стельмах-Переходько

Національний університет «Острозька академія»

ЄВРОПЕЙСЬКА РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА В ІСПАНІЇ

У статті описуються засади регіональної політики Європейсько-го Союзу в Королівстві Іспанія. В цілому досліджуються особливості європейського регіонального розвитку, враховуючи адміністративно-державний устрій країни. Зокрема, визначаються пріоритетні напрямки регіональної політики Євроспільноти на території. У контексті розвитку євроінтеграційних процесів аналізуються нові програми фінансування й інвестиції в менш розвинені регіони.

Ключові слова: Європейський Союз, Королівство Іспанія, регіональна політика, регіони, програми фінансування, стратегії регіонального розвитку, асигнування, автономії, територіальні одиниці, згуртування, Європейський фонд регіонального розвитку.

Dariia Stelmakh-Perekhodko

EUROPEAN REGIONAL POLICY IN SPAIN

The article describes the principles of EU regional policy in the Kingdom of Spain. In general, the peculiarities of European regional development are investigated, taking into account the administrative and state structure of the country. In particular, the priority areas of EU regional policy on the territory are defined. In the context of the development of European integration processes, new financing programs and investments in less developed regions are analyzed.

Keywords: European Union, Kingdom of Spain, regional policy, regions, funding programs, regional development strategies, allocations, autonomy, territorial units, cohesion, European Regional Development Fund.

Актуальність дослідження полягає в тому, що регіональна політика, як один із найбільших напрямів бюджету ЄС, відіграє важливу роль у соціально-економічній структурі спільноти. Відповідно, створення економічної та соціальної згуртованості всередині ЄС та держав-членів є кінцевою метою політики. Цей процес

здійснюється за рахунок фінансування спеціалізованими інституціями об'єднання. Королівство Іспанія є одним із найактивніших членів ЄС щодо регіональної політики, відіграло важливу роль у її формуванні та історично було одним із найбільших одержувачів фінансування. Тому Іспанія як країна-член ЄС є особливим державним утворенням на світовій арені і не менше за інших прагне бути постійним учасником європейської інтеграції, долучатися до ініціатив організації. Для підтримки сталого розвитку та стратегій ЄС, першочергова увага приділяється регіональній політиці країни. Спеціальні інституції та програми допомагають сприяти розвитку найбільш віддалених та неблагополучних регіонів для гармонізації загального економічного рівня, поліпшення добробуту й благополуччя громадян, стабілізації туристичного сектору, залучення інвестицій й партнерських зв'язків.

Метою статті є охарактеризувати особливості регіонального розвитку в Королівстві Іспанія та визначити пріоритети регіональної політики ЄС у країні.

Завдання дослідження: встановити сутність політики регіонального розвитку ЄС для Королівства, дослідити якими інституціями та інструментами відбувається її реалізація, яким секторам господарської діяльності надається першість у контексті здійснення регіональної політики ЄС в Королівстві Іспанія.

Як показує аналіз останніх досліджень та публікацій, тема роботи є достатньо поширеною серед у середовищі як вітчизняних, так й іноземних науковців, адже існує чимала кількість наукових публікацій щодо регіональної політики ЄС в Королівстві Іспанія. В. Патійчук, Ю. Гірак зосередились на саме на проблемі іспанського регіоналізму і його характерних рисах серед країн європейського простору [2]. Особливості формування регіональної ідентичності, як ключового елементу організації соціально-політичного простору регіонів проаналізували С. Ростецька [10]. Регіональний щорічник Євростату за 2023 р. подає детальні висновки щодо статистичних тем та оцінку впливу політичних рішень у певних іспанських регіонах [9]. Законодавча база та регламенти Європейської Комісії містять постійно оновлені дані та звітують про фінансові асигнування ЄС на цілі політики згуртованості [3; 4; 5; 6; 7; 8]. Разом з тим, детально вивчали тему тенденцій іспанського регіоналізму такі іноземні дослідники як Х. Сантос, А. Моралес [1]. Можна простежити, що більша частина досліджень стосується впливу політики регіонального розвитку ЄС на економічний розвиток Іспанії в цілому, інституцій, пов'язаних з її імплементацією, соціально-політичні

наслідки, і, що найбільш важливо, роль регіонів у процесі європейської інтеграції. Проте, надважливо зосередитись на вивченні ефективності даної політики та методах і додаткових способів вирішення проблемних питань на шляху досягнення цілей і гармонізації розвитку іспанських регіонів.

Адміністративно-державний устрій Іспанії склався як регіоналізований та полінаціональний – добре виражені регіональні, соціальні й економічні контрасти. Додаються також політико-ідеологічні, етнокультурні, екологічні та інституціональні особливості окремих територіальних одиниць і регіонів країни, тому не обійшлося без внутрішніх та міжрегіональних відмінностей. Приєднавшись до ЄС у 1986 р., країна, де була висока кількість територій з низьким рівнем соціально-економічного розвитку, розпочала свій процес політичної децентралізації і формування демократичного уряду. Між іншим, курс на вступ до організації отримав підтримку як з боку громадян, так і політичних партій країни.

Загалом, поворотний момент для країни полягав у подоланні сильного централізованого політичного впливу й розвитку регіональної політики. Це дало змогу покращити співпрацю між регіонами та центром, адже участь у процесах європейської інтеграції є потужним поштовхом для активного розвитку регіонів, збільшення їх можливостей на міжнародному рівні. Акцент на згаданих реформах є важливим елементом для формування спільної зовнішньої політики ЄС.

Починаючи з вступу, Іспанія продовжувала активно вести переговори про те, щоб регіональна політика продовжувала складати основну частину законодавства та фінансування союзу. У цьому напрямку таку позицію «протагоніста» можна частково пояснити політикою та структурою самого Королівства.

Звертаючись до історичного принципу поділу, Іспанія складається з 17 автономних областей, які об'єднують 50 провінцій; Балеарські острови, Тенерифе та Лас-Пальмас виокремлені як острівні провінції. Згідно Конституції, країна є парламентською монархією, а король є символом єдності нації і даниною історичним традиціям. Інститут королівської влади посідає невід'ємне значення для держави з такими потужними регіональними відмінностями. Навіть попри прагнення законодавчо закріпити цілісність та єдність країни, визнаються регіони та національності, що мають право на автономію. З тих пір між центром та іспанськими регіонами розпочалася нова епоха відносин.

Наразі значний інтерес приділяють певним автономним одиницям, що проявляють тенденції до відокремлення за допомогою проведення референдумів та навіть різних сепаратистських актів. У країні наразі 8 автономних спільнот закріпились як національності – Каталонія та Країна Басків, що пропагують відокремлення найпалкіше, а також Балеарські та Канарські острови, Галісія, Валенсія, Андалусія. Хоча із центральною владою було досягнуто компромісів, конфронтація часто посилюється через відмову у вирішенні певних питань щодо автономних прав областей. Як одна з найстаріших держав у Європі, Іспанія на своєму прикладі показує незавершений процес формування нації як наслідок вагомого впливу регіональної ідентичності й територіальної різноманітності [1, 887]. Справа й в тому, що протягом віків, іспанці звикли бути віддані спершу місцевій громаді, до якої належали, а лише потім регіону та країні цілком. Прагнення регіонів до автономії проявлялось здебільшого постійно, ще з формування державності в Королівстві Іспанія. Серйозні економічні відмінності між регіонами допомагають так само пояснити чому Іспанія в цілому, а також самі регіони прагнуть співпраці з ЄС, щоб підтримувати достатній рівень фінансування.

На даний момент часу ЄС проводить регіональну політику згуртування, з одного боку, залучаючи інвестиції для підтримки сталого розвитку, економічного зростання, створення робочих місць, покращення якості життя, а з іншого для виконання завдань територіальної співпраці союзу. На фундаментальному рівні регіональна політика функціонує з метою заохочення економічної рівності між країнами-членами ЄС. Фінансування від кожної країни об'єднується і перерозподіляється на шестирічні періоди в менш розвинені регіони. Такий принцип солідарності в цьому випадку допомагає підтримувати інтеграцію та зміцнення єдності всередині ЄС, а також його ідентичності як політичного та економічного суб'єкта.

Спеціальні моніторингові центри ЄС вивчають найбільші нерівності економічного розвитку Іспанії. Це допомагає сформувати пріоритетні напрямки регіональної політики та скоротити диспропорції усередині країни. Уряд Іспанії рішуче підкреслює важливість політики згуртованості для розвитку головних секторів економіки держав-членів ЄС і, з огляду на нові соціальні-економічні реалії, вважає важливим необхідність адаптувати програми політики до всіх народів і регіонів, що складають ЄС.

«Завдяки запланованим інвестиціям у цільову політику зайнятості та соціальної інтеграції Іспанія демонструє тверду прихильність

досягненню цілей Європейської основи соціальних прав і соціальних цілей до 2030 р. Європейський соціальний фонд підтримуватиме Іспанію в її роботі, спрямованій на зменшення безробіття серед молоді, заохочення навчання впродовж життя та боротьби з дитячою бідністю», – зазначає Ніколас Шміт, комісар з питань зайнятості та соціальних прав.

Для забезпечення сталого розвитку на національному рівні, місцеві органи влади зацікавлені в стратегіях регіональної політики. Варто підкреслити, що проблематика пов'язана з питаннями політики регіонального розвитку й організацією місцевого самоврядування залишається актуальною й у сьогоденні [2, 57]. Отже, так як територія Іспанії об'єднує національно-територіальні та адміністративні автономії, нова система управління розподіляє владу на центральному, регіональному та місцевому рівні: відтоді уряд отримав можливість організації автономних областей, провінцій та муніципалітетів. Автономні області розділились за обсягом повноважень – Каталонія, Андалусія, Галісія і Країна Басків як історичні регіони корінного населення отримали повний обсяг повноважень; інші території через своє геополітичне розташування – Наварра, Канарські острови, Валенсія отримали спеціальні повноваження; усі ж інші регіони залишилися з порівняно обмеженими повноваженнями. Тим не менш, для забезпечення повноважень автономних спільнот, визнається їх право на фінансову автономію. Території перейняли певні інструменти регіональної політики – можливість отримувати доходи прямо з джерел центрального уряду і від місцевих податків.

З боку центрального управління Іспанії відсутні спеціальні нормативно-правові акти, що були б спрямовані на підтримку соціально-економічного й господарчого розвитку окремих регіонів. Причинами цього є уже частково названі особливості децентралізації й устрою країни як «держави автономій» разом з специфікою економічного управління в ЄС. Кожного року в межах діючої стратегії соціально-економічного розвитку ЄС на основі рекомендацій Європейської Комісії узгоджує Національну програму реформ. У першу чергу цим займається Міністерство економіки та конкурентоспроможності Іспанії в рамках стратегій соціально-економічного розвитку союзу. В період 2014–2020 рр. стратегія називалась «Європа-2020» і згідно фінансового плану, з бюджету організації виділили інвестицій на суму близько 352 млрд. євро [3]. Залучаючи можливості спеціальних інституцій, на центральному й

регіональному рівні докладаються зусилля і заходи для вирішення завдань конкретних програм.

Передусім, одночасно спонукають дотримуватися принципів регіональної політики незалежно від країни де її проводять [4, 287]: принцип концентрації наголошує, що фінансову підтримку зі структурних фондів мають отримувати насамперед найпроблемніші регіони; принцип координації вказує, що невід'ємною частиною регіональної політики є інтеграція всіх її інструментів; згідно з принципом субсидіарності, рішення мають узгоджуватися згідно багаторівневого управління; принцип додатковості пояснює, що кошти, виділені на розвиток регіонів з ЄС, мають іти паралельно з коштами, які витрачали національні уряди країн-членів на свою регіональну політику; принцип програмування передбачає фінансування довгострокових проектів регіонального розвитку. Один з найважливіших – принцип партнерства здійснюється як участь багатьох сторін на шляху до успішного виконання й моніторингу програм регіональної політики.

Керуючись вказаними принципами, на період 2021–2027 рр. Європейська Комісія ухвалила нову стратегію згуртування, установивши цілі відповідно до нових викликів сучасності. Стратегія «Згуртованість і цінності» доповнює пріоритети у сфері діяльності ЄС, що зосереджена на єдиному ринку, навколишньому середовищі, освіті, працевлаштуванні, дослідженнях та модернізації. Майже третина від усього бюджету ЄС – 378 млрд. євро – було виділено на підтримку політики згуртованості [5]. Виходячи з особливостей регіонального розвитку, ключовими були показники ВВП на душу населення: передбачалося надавати масштабну підтримку й інвестувати в регіони з найменшим економічним розвитком. Відмінності такого плану від інших полягають у зменшенні бюрократичних процедур й винятковій увазі до концепції «soft power». Створення сприятливого середовища для зростання рівня підприємництва та господарства має стати ще одним стимулом для розкриття потенціалу країни.

Відповідно до моніторингу Європейської Комісії, лише Естремадура входить до числа найменш розвинених аграрних регіонів Іспанії. Інші перехідні за розвитком регіони включають Андалусію, Канарські острови, Кастилью-ла-Манчу, Мурсію та Мелілью. Хоча регіони можуть співпрацювати з Комісією, щоб відстоювати певні програми, які на їх погляд, були б корисними для їх територій, фонди згуртування зазвичай орієнтуються на

проекти пов'язані з розвитком відновлювальних джерел енергії, транспортом, інфраструктурою та навколишнім середовищем.

Загалом, передбачені 37,3 млрд. євро для Іспанії у період з 2021 по 2027 р. планується виділити саме на політику згуртованості, що прискорить «зелений» перехід країни, цифровізацію та фінансування інновацій, покращить надання місцевих соціальних послуг і підвищить темпи зайнятості, особливо серед молоді. В Угоді про партнерство між Іспанією та Комісією викладена стратегія та деталі вказаних інвестицій. Передбачалася що, стратегія в основному зосереджується на менш розвинених регіонах: півовина коштів буде спрямована на фінансування інвестицій в Андалусії, Естремадурі, Сеуті, Мелільї та Кастилії-Ла-Манчі. Угоди про партнерство ґрунтуються на пріоритетах ЄС, окреслюючи стратегію та інвестиційні напрямки спільноти, визначені окремо державою-членом. Угода про партнерство з Королівством дає можливість реалізувати локально 45 програм (ЄФРР, ЄСФ, ФСП і так далі), з яких 6 здійснюються на національному рівні.

Варто звернути увагу на те, що регіональна програма Європейського соціального фонду (далі – ЄСФ) в Андалусії є найбільшою за своїм обсягом, адже охоплює другу за величиною і найбільш густонаселену автономну область в Іспанії. Ключові аспекти програми зводяться до боротьби з бідністю та соціальної інтеграції, тому що доступ до якісної освіти, взаємодії за допомогою різних проектів, модернізації сфер ринку праці залишаються важливими кроками до сталого розвитку. Зі свого боку, Канарські острови отримують додаткові 673 млн. євро асигнування як найвіддаленіший регіон ЄС для подолання соціально-економічних наслідків свого віддаленого розташування від материкової частини спільноти. Регіональні програми в цьому регіоні наголошують на збереженні біорізноманіття й навколишнього середовища. Заохочується розвиток туризму й компенсації транспортному сектору через віддаленість регіону.

Здійснення справедливого переходу Іспанії до кліматично нейтральної економіки замкнутого типу, що допоможе відповідати енергетичним потребам в майбутньому. Вкладатимуть кошти у деякі регіони для розробки проектів сталого туризму й збереження культурної спадщини. Певні сільські муніципалітети, що залежали від електростанцій або гірничодобувних ділянок, внаслідок їх закриття забезпечуватимуться для розвитку фінансовою підтримкою. Разом з тим, не менш важливо докладати зусиль для подолання територіальної невідповідності шляхом виділення коштів на сталий розвиток міських та сільських районів, їх адаптації

до потреб громадян. Стратегічні транспортні та цифрові мережі є необхідним шляхом до більш «пов'язаної» Європи.

Для того щоб дати старт реалізаціям нових програм фінансування на 2021–2027 рр., які співфінансуються Європейським фондом регіонального розвитку (далі – ЄФРР), національні та регіональні органи влади організували презентаційні заходи по всій Іспанії [6]. Фонд є основним інструментом ЄС, покликаний зменшити диспропорції між рівнями розвитку в регіонах Союзу – «це допоможе регіонам стати розумнішими, зеленішими, більш зв'язаними та інклюзивними, а також допоможе їм побудувати сталій і комплексний розвиток для всіх типів територій». [8] ЄФРР допомагає втілювати переваги новітніх технологій у державні послуги, заохочує взаємодію в спільних дослідженнях та передачу інноваційних стартапів. Тому, понад 9 млрд. євро в рамках інвестицій, буде направлено на перехід Іспанії до ресурсоефективної, конкурентоспроможної та кліматично нейтральної економіки. В межах фонду, додаткові 8,5 млрд. євро сприятимуть не тільки зростанню, а й продуктивності малого та середнього бізнесу, з широко заохочуваними інноваціями та дослідженнями.

Суміжно ще виділяється 3,3 млрд. євро, щоб підвищити рівень вироблення електроенергії з відновлювальних джерел до 2030 р. і наблизити показники до 74%. Стале управління водними ресурсами, охорона природи, адаптація до зміни клімату стануть вигідними заходами для громадян країни. Іспанія стоїть на шляху до поступової відмови від використання вугілля для виробництва енергії згідно зі своїм початковим планом до вказаного терміну. ЄС, у цьому випадку, допоможе забезпечити справедливий кліматичний перехід у регіонах, що постраждали від закриття вугільних шахт та електростанцій. Це торкається, безпосередньо, регіону Астурія, що отримує майже третину від фінансування Фондом справедливого переходу (далі – ФСП). «Програма справедливого переходу», як одна з складових частин політики згуртованості, інвестує 869 млн. євро на кліматичний перехід в Іспанії. ФСП запевняє, що «не залишить нікого осторонь на шляху переходу до кліматично нейтральної економіки». Крім Астурії, коштами забезпечуються провінція Ла-Корунья в Галісії, провінції Теруель в Арагоні, Кадіс і Кордова в Андалусії, Альмерія та Леон з Паленсією в Кастилії і Леоні. Задача фонду також полягає в підтримці центру «Технологічних інновацій у морських відновлювальних джерелах енергії та накопиченні енергії» в Ла-Коруньї, реконструкцію громадських будівель для покращення їх енергоефективності в Леоні тощо [7].

Крім того, фінансову допомогу отримають малі й середні підприємства та проекти, які ведуть до диверсифікації економіки, орієнтуючись на стратегічні сектори для територіальних одиниць. До прикладу, фонд підтримуватиме підприємства в агропродовольчій промисловості в Кордові, а також у муніципалітетах, які постраждали від закриття вугільної електростанції в районі долини Гуадіто. За підтримки ініціативи «Alcúdia Tech Mar», що спрямована на реконструкцію території навколо місцевої теплоелектростанції, відкриваються нові можливості в галузі аквакультури та морського судноплавства для малих, середніх підприємств і провідних інновацій. Планується розробити рішення та нові технології, які включають нові види економічної діяльності на територіях, на яких вплинув найбільше «перехід». Відповідно, ФСП запровадить інноваційний центр штучного інтелекту у регіоні Астурія. А через платформу справедливого переходу, місцеві партнери й всі зацікавлені сторони будуть спроможні отримати підтримку та обмінятися найкращими практиками та досвідом у всьому ЄС.

Щодо програм ЄСФ, 11,3 млрд. євро буде інвестовано в соціальну зайнятість та згуртованість. ЄСФ надаватиме пріоритет працевлаштуванню жінок, молоді, осіб з низьким рівнем кваліфікації. На підтримку нової реформи ринку праці, у Королівстві заохочуватимуться стимули для працевлаштування людей з уразливих груп та з обмеженими можливостями, а також адаптоване навчання для здійснення зеленого та цифрового переходу. Фокус на збільшення якості надання медичних послуг, первинної медичної допомоги та їх ефективності залучає так само модернізацію медичних центрів і лікарень. Понад 4 млрд. євро фінансування допоможуть покращити умови життя вразливих верств населення шляхом запровадження комплексних способів інтеграції та покращення соціальних послуг. А згідно з Європейською дитячою гарантією, спеціально на боротьбу з бідністю та захист прав дітей на освіту з доступом до соціальних послуг, фондом надаватиметься 1 млрд. євро.

Щоб упевнитись в постійному спостереженні та оновленні даних щодо регіональних програм, наприкінці лютого – у березні 2023 р. розпочалися стартові заходи та засідання моніторингових комітетів таких регіональних програм для запуску нових проектів для ЄФРР Іспанії [8]. Одна національна тематична програма та 19 регіональних програм будуть реалізовані в регіонах та містах. Саме моніторинговий комітет, як основний орган, відповідає за спостереження та аналіз виконання програм і прогресу в досягненні їх цілей. Він об'єднує представників компетентних органів із держав-членів й

відповідних зацікавлених сторін згідно з принципом партнерства (це можуть бути представники з громадянського суспільства чи соціально-економічні партнери тощо). Комісія виступає як радник.

Дослідивши європейську регіональну політику в Королівстві Іспанія, можна зробити висновок, що значною перевагою ЄС як глобального актора є те, що організація здійснює свою політику та об'єднує держави-учасниці за допомогою невоєнних ресурсів. «Soft power» ґрунтується на добровільній участі, спроможна досягти позитивних результатів і забезпечити інтереси ЄС. Регіональна політика, що давно стала окремим надважливим інструментом досягнення сталого розвитку наразі залучає саме такі «м'які чинники» як, до прикладу, інноваційні можливості державного сектору та виробництва, діджиталізація, вдосконалення інфраструктури і так далі. Спеціальна класифікація регіонів є корисною для моніторингових інституцій в звітності та спостереженнях. Ще однією особливістю регіональної політики ЄС є багаторівневе управління – від місцевого до державного, і тим більше до наднаціонального. Залучення окремих механізмів та інструментів її реалізації на кожному з рівнів, дає можливість регіонам активно долучатися до «мобілізації» власних ресурсів.

Можна простежити, що історичний контекст формування регіональної політики мав значний вплив на особливості управлінської діяльності у іспанських регіонах. Проте потреба в ефективній її координації на даний момент все ще є викликом. Відмовившись від централізованого управління та зосередившись на розширенні прав автономних областей, Іспанія на своєму прикладі показала значний прогрес у формуванні демократичних засад розвитку. Це дає зрозуміти, що такий хід реформ був спричинений сильним бажанням стати частиною європейського об'єднання. Внутрішньо- та між-регіональні особливості іспанських регіонів стають поштовхом до організації ефективного багаторівневого управління, підвищення стійкості та здатність реагувати на подальший стан регіональної ситуації. Політика згуртування, що має на меті сприяти подоланню територіальної, соціальної, економічної нерівності у Іспанії, проводиться згідно регіональних особливостей країни. Правильно розподіляючи інвестиції, це допомагає покращити дані показники і заручитися співпрацею на міжрегіональному рівні. Як крок до сталого зростання, спеціальні фонди допомагають регіонам Іспанії досягти розумної та цифрової трансформації економіки. Не менш важливо долучатись до збереження культурної самобутності (унікальності), історичної спадщини регіонів.

Джерела та література:

1. Santos Juliá. Nación, nacionalidades y regiones en la transición. Morales A., & de Blas A. (Eds.). *Historia de la nación y del nacionalismo español*. Barcelona: Galaxia Gutenberg, 2013. P. 886–902.

2. Патійчук В. О., Гірак, Ю. І. Іспанський регіоналізм як сучасний безпексовий виклик Європі / В. О. Патійчук, Ю. І. Гірак. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк, 2019. № 1(385); Серія: географічна. С. 57–67.

3. Cohesion policy. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/what/investment-policy_en

4. European Union Politics / [edited by] Michelle Cini. 2nd ed. Oxford; New York: Oxford University Press, 2007. 496 p.

5. 2021–2027 Cohesion policy EU budget allocations. URL: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/stories/s/2021-2027-EU-allocations-available-for-programming/2w8s-ci3y/> (2021–2027)

6. Pluri-regional programme Spain ERDF 2021-2027 URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/in-your-country/programmes/2021-2027/es/2021es16rfpr001_en

7. EU Cohesion policy: Almost € 869 million for a just climate transition in Spain URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/whats-new/newsroom/22-12-2022-eu-cohesion-policy-almost-eur-869-million-for-a-just-climate-transition-in-spain_en#:~:text=

8. Spain launches new programmes for the European Regional Development Fund. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/whats-new/newsroom/30-03-2023-spain-launches-new-programmes-for-the-european-regional-development-fund_en

9. Eurostat regional yearbook 2023. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-flagship-publications/w/ks-ha-23-001>

10. Ростецька С. І. Особливості формування регіональної ідентичності: іспанський випадок. *Журнал «Політичне життя»*. 2021. № 2. С. 102–108.

Олександра Сідлецька

Національний університет «Острозька академія»

ТОРГОВО-ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В РЕГІОНІ СЕРЕДЗЕМНОМОР'Я

У статті здійснено спробу дослідити еволюцію економічних відносин між ЄС та країнами Середземноморського регіону. Охарактеризовано обсяги експорту з ЄС до країн Середземномор'я. Вивчено дефініції: «Стара Європа», «Нова Європа», «Глухий кут» і т. д. Зокрема, проаналізовано країни, які відносяться до вищезгаданих понять. Крім того, досліджено Барселонський процес, його основні етапи та наслідки.

Ключові слова: ЄС, Середземномор'я, торгова політика, економічна політика.

Oleksandra Sidletska

EU TRADE AND ECONOMIC POLICY IN REGIONS OF THE MEDITERRANEAN SEA

The article attempts to investigate the evolution of economic relations between the EU and the countries of the Mediterranean region. The volumes of exports from the EU to the Mediterranean countries are characterized. Definitions were studied: «Old Europe», «New Europe», «Deaf corner», etc. In particular, countries related to the above-mentioned concepts were analyzed. In addition, the Barcelona process, its main stages and consequences are investigated.

Key words: EU, Mediterranean, trade policy, economic policy.

Середземноморський регіон, являє собою важливий геополітичний та стратегічний вузол, де сходяться інтереси ЄС з Південною та Східною Європою, а також Південного Кавказу і Близького Сходу. Середземномор'я стало площадкою міграційних та біженських криз, які своєю чергою добре «вдарили» по економіці регіону, а також спричинило виклики та проблеми для безпеки і гуманітарної ситуації. Економічне співробітництво і торгівля між ЄС та

середземноморськими країнами також є важливою частиною цього дослідження. Аналіз економічних відносин може виявити можливості та виклики для співпраці, що впливають з торговельних відносин. З огляду на це, запропонована тема є актуальною і важливою для розуміння та аналізу зовнішньої політики ЄС в цьому регіоні та має велике значення для розробки ефективних стратегій співпраці та вирішення нагальних проблем.

Проблемі – зовнішній політиці ЄС в регіоні Середземномор'я, присвячено низку праць. Серед вітчизняних авторів варто відмітити Валерія Шкарупа, який у своїй праці дослідив спільну стратегію ЄС щодо країн Середземномор'я, ухвалену на саміті ЄС у Фейра. Ігор Грицьких і Сергій Левченко присвятили свою увагу еволюції торговельних відносин ЄС з країнами Середземномор'я протягом 1995–2005 рр. Тетяна Сидорук досліджувала можливості реформування європейської політики сусідства на прикладі реалізації програм Східного партнерства та Союзу для Середземномор'я. Серед зарубіжних авторів, варто відмітити праці: Андреу Бассольс «Євро-середземноморська економічна інтеграція», Белал Хассуна «Євро-середземноморське співробітництво: еволюція, проблеми та напрями розвитку», Джон О'урук «Відповідь ЄС на міграцію в Середземноморському басейні». Оцінюючи весь внесок вищезгаданих авторів, слід відзначити, що існує низка недосліджених аспектів, зокрема, нормативно-правові засади зовнішньої політики, торговельні взаємовідносини між країнами Євроспільноти та Середземномор'я. З початку Арабської весни перед Брюсселем все більш актуальним стає питання незаконної міграції та боротьби з тероризмом.

Вивчення зовнішньої політики ЄС в регіоні Середземномор'я на сучасному етапі передбачає реалізацію наступних завдань:

- оцінити торговельні взаємовідносини ЄС з країнами Середземномор'я;
- дослідити як еволюціонують економічні відносини ЄС та країн регіону від початку «Барселонського процесу»;
- зауважити та проаналізувати безпекову політику ЄС по відношенню до Середземноморського регіону.

Певним чином поступовий розвиток Євро – Середземноморського процесу можна зіставити зі становленням ЄС. Попри те, що Європа і її середземноморські сусіди вже досить давно пов'язані багатою історією та культурою, наразі події актуальним є вирішення спільних проблем, таких як: боротьба з тероризмом, поширення зброї масового знищення, міжнародної злочинності і т. д. З кожним

роком глобалізація країн та їх економіки зростає, проте ЄС досі залишається головним і надійним партнером середземноморських країн як у торгівлі товарами, так і послугами.

Прагнення, що вкладенні в Барселонській декларації, визначив мир, стійкість і розквіт як основні цілі в євро-середземноморському регіоні. Фактично, це було намагання поширити мир і процвітання на весь південний регіон, які були набуті в ЄС, крізь процес зближення Північ-Південь, але особливо Південь-Південь інтеграції [3].

Барселонський процес фактично заснував вільний набір заходів співробітництва в багатьох сферах, наприклад: розширити торгівлю, підкріпити економічні реформи, розвиток культури, освіти та переміщення людей.

Важливо виділити такі етапи, які були досягнуті на цьому етапі, який започаткував так званий «Барселонський процес»:

- інклюзивний характер співробітництва; його головне завдання полягало в побудові універсальної та всеохопної системи співпраці, що поєднує багатостороннє співробітництво;

- виразне визначення стратегічних блоків співпраці, які поділені на три різновиди: 1) політична співпраця і гарантія безпеки і миру; 2) нова економічна та фінансова співпраця, яка створила «зону процвітання», а також змогла на майбутнє окреслити зону вільної торгівлі до 2010 р.;

- суттєвий розвиток розмірів торгівлі між країнами ЄС і Середземномор'я;

- посилення економічних процесів та впровадження конкретних заходів з модернізації та покращити якість життя народів країн Середземномор'я завдяки значним інвестиціям з боку ЄС;

- організацію спеціальне представництво ЄС, починаючи з 1996 р. в Палестині;

- укладення з усіма середземноморськими країнами вільних угод;

- формування нових інструментів та інституцій для Євро-середземноморського співробітництва, таких як: Євро-середземноморська парламентська асамблея, фонд допомоги для інвестицій і партнерства, Фонд Анни Лінд, що підтримує міжкультурний діалог, тощо [10].

В одному ряді з досягненнями виникали і проблеми, які виразилися на перших етапах цього процесу:

- мізерне фінансування всіх програм, від економічних до культурних;

- невисокі темпи покращення мирного процесу на Близькому Сході, що стримувало в реалізації інвестиційних процесів;
- постійна політична нестабільність і триваючий арабо-ізраїльський конфлікт;
- асиметрії співпраці, домінування та переважання двостороннього співробітництва;
- часткове врахування особливостей країн Середземномор'я та вирішення їх інтеграційних проблем;
- угода містить як вертикальні, так і горизонтальні елементи. «Для прискорення процесів внутрішньорегіональної інтеграції середземноморським країнам необхідно укласти між собою не тільки угоди про асоціацію, але й угоди про безмитну торгівлю. У 1995 р. на внутрірегіональну торгівлю країн Південного Середземномор'я припадало лише 5%» [11];
- нестача згуртованості у прийнятті рішень. Прикладом цього пункту може слугувати – не прийняття в 1997 р. Хартії миру і стабільності, а також різні погляди щодо втілення в роботу фінансових програм та розширення торгівлі;
- незбалансованість торговельної політики ЄС – застосування ринків країн Середземномор'я для продажу надлишків продукції.

Після першого етапу, розпочався новий етап становлення розвитку взаємовідносин між ЄС та країнами Середземномор'я, який бере свій початок з 2004 р. Він проголошував наміри ЄС реалізовувати Єдину політику сусідства (далі – ЄПС). Ця ініціатива охоплює 16 держав, серед яких чільне місце займає і Україна. Також входять і такі держави як: Білорусь, Вірменія, Молдова, Грузія, Азербайджан, плюс країни Південного Середземномор'я – Алжир, Ізраїль, Єгипет, Ліван, Лівію, Йорданію, Марокко, Туніс, Сирію і Палестину.

Пріоритети та завдання подані в так званих «Планах дій», які визначають пріоритети і надають можливість зосередитися на виконанні існуючих угод. Вони включатимуть пункти звітності з різних сфер, значимим для ЄС і кожної конкретної країни, охопленої угодами [13].

Важливо, також, підкреслити всі здобутки цього періоду, і тому виділимо найголовніші:

- 27 держав розглянули проблеми Близького Сходу, яких привертало щонайшвидше вирішення конфлікту;
- примноження обсягів фінансування;
- поширювався формат стосунків, який був закладений на обліку здібності країн та перспективи економічної модернізації.

Вкотре перший крок з активізації середземноморської цілі оприлюднив кандидат у президенти Франції Ніколя Саркозі, який 2007 р. в Тулоні, акцентував на тому, що майбутнє Європи пов'язане тільки з миром і процвітанням Середземномор'я. Також він звертав увагу, що нова політика, в свою чергу, потребує і нових інструментів. Де-факто, він ознаменував створення Середземноморського Союзу, через те, що Барселонський процес вичерпав себе через малу увагу зі сторони структур ЄС [8].

Подальші обговорення та пропозиції щодо співпраці з арабськими країнами регіону були зроблені в рамках існуючих регіональних проєктів і наблизили цю модель до вже наявної минулої форми «Барселонського процесу». Саме з цього часу почався перезапуск попереднього партнерства.

13 липня 2008 р. в Парижі відбувся саміт, на якому було проголошено «Барселонський процес: альянс для Середземномор'я». У саміті взяли участь 43 глави держав і урядів країн Європи та Середземномор'я. Було проголошено, що одним з головних завдань ЄС є «перетворення Середземноморського регіону на територію миру, демократії, співробітництва та процвітання» [14, 244].

Інституційну структуру Союзу заради Середземномор'я було посилено завдяки спільним президентством двох держав, одна держава мала представляти ЄС, а інша в свою чергу – партнерів в Середземноморському регіоні, також до складу входив постійний секретаріат, що очолювався двома співдиректорами, як і в попередньому випадку – один представник від ЄС. Саміти мали відбуватися один раз на два роки. Зрозуміло, що розбудова Євро-Середземномор'я в певній мірі залежить від структурних вдосконалень в Європі. Лідерство ЄС у справах регіонального об'єднання є безсумнівним. Без могутнього ЄС, який здатен просувати вищевказану інтеграцію Північ-Південь і Південь-Південь, а також без закономірної політичної волі та методів для цього, євро-середземноморське утворення стане більш обтяжливим та нелегким.

Успіх євро-середземноморської інтеграції буде в значній мірі залежати від розвитку конфліктів між деякими партнерами регіону. Одним із найважливіших з них є конфлікт на Близькому Сході, який має найбільший вплив на ЗМІ. Все ж немає сумніву, що без узгодженого, постійного, справедливого та стійкого вирішення конфлікту на Близькому Сході регіональна співпраця ніколи не досягне достатнього рівня амбіційності чи продуктивності. Проте найбільшим викликом для середземноморської інтеграції залишається розвиток

Барселонського процесу і Середземноморського союзу в ситуації невіршених суперечок [27].

Середземноморський регіон з давніх-давен, являє собою важливий геополітичний об'єкт, який забезпечує транспортний зв'язок між Європою, Азією та Африкою. В наш час даний регіон здійснює передачу нафти. У першу чергу Середземномор'я – це складна мережа величезної кількості проток і каналів, починаючи від великих, таких як: Гібралтарська, Босфорська, Суецька, Коринфська і закінчуючи малими: Отранто, Мессінська, Мальтійська, Туніська, Боніфация та ін. Кожна протока і канал має особливий міжнародно-правовий статус. Після відкриття вуглеводних ресурсів, Середземноморський край набув нового статусу, ставши регіоном видобутку вуглеводневої сировини та її транспортування.

Вагомим критерієм Барселонської декларації стала ідея започаткування зони вільної торгівлі, яка охоплює всю територію ЄС та її країн-партнерів. Виконання цієї цілі полягало в отриманнях пільг на підставі Угоди про євро-середземноморську асоціацію. Головні документи ЄС щодо досліджуваного регіону підтверджують цю мету [21, 141].

У листопаді 2005 р. було прийнято «дорожню карту», яка містила в собі план досягнення мети. Вільга зона торгівлі розширилася на сільськогосподарські й морські товари і послуги. План її реалізації передбачав два етапи. Перший передбачав поступове полегшення торгівлі сільськогосподарською та рибною продукцією. Другий етап включав поступову лібералізацію послуг, з урахуванням положень протоколу, ухваленого на зустрічі міністрів торгівлі в Стамбулі в 2004 р. Важливим аспектом стало включення сільськогосподарських товарів, рибних продуктів і послуг до зони вільної торгівлі у рамках розвитку Барселонського процесу [16, 20].

Приблизно 50% торгівлі в регіоні приходить на ЄС, а для певних країн об'єднання представляє точку призначення більше ніж 70% їхнього експорту. Звідси випливає, що Європа є найбільшим прямим іноземним інвестором (бл. 36% від загального обсягу), а також лідером з надання фінансової допомоги у регіоні (бл. 3 млрд. євро на рік) [10].

Наступним етапом у реалізації торговельної політики ЄС у регіоні стало укладення двосторонніх торгових угод із країнами Південного та Східного Середземномор'я протягом 1995–2005 рр., відомих як угоди асоціації. Подібні угоди були підписані з Алжиром, Марокко, Тунісом, Єгиптом, Ізраїлем, Йорданією, Ліваном та Палестинською автономією. Метою договорів асоціації була конкретизація

положень Барселонської декларації та розробка заходів щодо досягнення визначених нею цілей. Це надало Середземноморським країнам особливих переваг у торговельних відносинах з ЄС. Згідно з класифікацією, яку розробив Вільям Волес – «політика ЄС у сфері торгівлі повинна накреслювати поділ усіх країн на три головні групи, призначаючи кожній приблизно третину європейського імпорту» [4]. Країни Середземномор'я були включені до першої групи, що дало їм можливість скористатися вищим рівнем торговельних переваг. Це привілейоване становище було підтверджено та забезпечено фінансовими мандатами, що виділяються Європейським інвестиційним банком. Наприклад, з 2000 до 2006 р. обсяг мандатів для цього регіону становив 6,52 млрд. євро, що було другим показником після суми мандатів для країн-кандидатів на вступ до ЄС. Надані фінансові мандати для країн Середземномор'я призначалися для покращення становища приватного сектору у бізнесі, інтеграції транспортної, енергетичної та телекомунікаційної національної системи до загальноєвропейського простору. Вищесказані доручення про фінанси, які були надані середземноморським країнам, рекомендувалися для поліпшення становища бізнесу, розвитку транспортної, енергетичної та телекомунікаційної державних систем до загальноєвропейського обширу [3].

З початку 2005 р. почала діяти Велика арабська зона вільної торгівлі. Європа в її межах веде стримані відносини з країнами Середземномор'я, але при цьому без уваги не залишає двосторонні економічні контакти між країнами-партнерами, щоб створити сприятливу економічну зону з півднем і пришвидшити зближення, та налаштувати довгострокові поставки енергоресурсів.

Велике стратегічне значення для Європи мають значні запаси нафти та газу. Вони відіграють важливу роль в паливно-енергетичному комплексі. В Європу через Середземне море імпортується близько 65% споживчих об'ємів нафти та природного газу. Однак деякі аналітики вважають неправомірним обмежувати значимість Північно-африканського регіону для Європи тільки цією причиною. На їхню думку, створення Середземноморського союзу стало сходинкою великого міжцивілізаційного процесу, який зможе забезпечити прогрес єдиної і незламної Європи [17, 53].

Відтак є важливою співпраця ЄС та середземноморських держав в галузі енергетики. Середземноморський регіон має ключове значення для національної енергетичної безпеки великої кількості країн і навіть не лише європейських. На практиці було створено «Середземноморське кільце» взаємопов'язаних мереж», тобто було

сполучено мережу між Західним берегом річки Йордан/Сектором Газа, Єгиптом, Сирією, а також Ліваном, і з іншого боку – вже з існуючою сіткою Магрибу і Туреччиною, яка, в свою чергу, включена в ринок електроенергії країн Південно-Східної Європи.

Євро-середземноморська співпраця концентрується й у галузі альтернативних джерел енергії та постачання енергоресурсів до Європи із Середземномор'я.

У Євро-Середземноморському партнерстві вагомим здобутком стало створення «Зони вільної торгівлі». Її метою є лібералізація торгівлі, усунення інвестиційних, торгівельних та митних перепон між середземноморськими країнами та ЄС, використання соціальних та культурних проєктів, та реалізація принципів «чотирьох свобод»: вільного переміщення людей, товарів, послуг і капіталу [18].

Загальновідомим є той факт, що зона вільної торгівлі передбачає усунення митних бар'єрів. Спочатку це виглядало як значна перевага, оскільки це дуже зменшує вартість експортних товарів для країн Південного та Східного Середземномор'я, сприяючи спрощенню експорту товарів до країн ЄС. Це, своєю чергою, спонукає розвиток виробництва та торгівлі, сприяючи загальному економічному зростанню.

Ресурси вважаються доступними за низькою ціною, коли їх вистачає в обсязі, достатньому для потреб держави. Оскільки корисних копалин у Південному та Східному Середземномор'ї значно більше, ніж у Європі, це призводить до суттєвого здешевлення постачання сировини для високоякісного та високомеханізованого виробництва у Європі. Таким чином, ЄС отримує подвійний зиск: з одного боку, європейські виробники можуть збільшити експорт своїх промислових товарів та послуг у середземноморські країни, а з іншого – полегшують власне забезпечення сировинними ресурсами [7].

Центром тяжіння Євро-середземноморського регіону слугує ЄС, або як ще називають країн-членів – «Стара Європа», туди входять: Німеччина, Франція і країни Бенілюксу – Бельгія, Нідерланди і Люксембург, адже саме в цих регіонах помічається найбільше скупчення багатства, інформаційних ресурсів та організаторських механізмів. Важливою ознакою світу-економіки може слугувати вже згадана «Стара Європа», а побічною будуть країни Балтії та Центрально-Східної Європи – тобто «Нова Європа». «Глухий кут» – так називають країни Південного та Східного Середземномор'я.

Говорячи, про загальну суму експорту до країн Середземномор'я з 1995 до 2002 р., вона зросла з 50,6 млрд. євро до 79,9 млрд. євро.

Загальний імпорт із Середземноморського регіону зріс з 32,1 млрд. євро до 66,8 млрд. за цей само період. Водночас торгівля сільськогосподарською продукцією сягнула у 2005 р. бл. 7,5 млрд. євро [19, 199].

Торговельні відносини між ЄС та країнами Середземномор'я є важливим елементом економічної динаміки обох сторін. З одного боку, ЄС є одним з основних торговельних партнерів для багатьох країн Середземномор'я, забезпечуючи їм доступ до великого ринку споживання та інвестицій. З іншого боку, країни Середземномор'я забезпечують ЄС важливими товарами, такими як сільськогосподарська продукція, енергоресурси та ін. Однак необхідно також враховувати нерівномірно розподілену користь від цих торговельних відносин, а також проблеми, пов'язані з дисбалансом у торговельних обмінах та низькою конкурентоспроможністю окремих секторів економіки країн Середземномор'я.

Починаючи з ініціативи «Барселонського процесу» у 1995 р., економічні відносини між ЄС та країнами Середземномор'я пройшли значний шлях. Цей процес відобразився в підписанні ряду торговельних угод, сприянні розвитку інфраструктури та інвестиційних проектах. Значна увага також була приділена співпраці в сфері науки, освіти та культури. Проте необхідно визначити, що не всі аспекти цієї співпраці пройшли безперешкодно. Економічна нерівність, політична нестабільність та низька конкурентоспроможність деяких країн Середземномор'я залишаються важливими викликами для подальшого розвитку відносин між ЄС та цим регіоном.

Джерела та література:

1. Communication from the Commission, Wider Europe – Neighbourhood Anew Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours [Electronic source] // Communication from the Commission, European Neighbourhood Policy – Strategy Paper. – Brussels, COM (2004) 373 final summary. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2019-01/2004_communication_from_the_commission_-_european_neighbourhood_policy_-_strategy_paper.pdf
2. European Investment Bank. Annual Press Conference 2007. — Global External mandates overview for 20072013. URL: http://www.eib.org/Attachments/general/events/briefing2007_07_externalmandates_en.pdf
3. Вільям Воллес URL: <https://uk.m.wikipedia.org/wiki/>
4. Joint Work Programme of the UNFCCC Technology Mechanism Launched at COP27. URL: <https://unfccc.int/news/joint-work-programme-of-the-unfccc-technology-mechanism-launched-at-cop27>

5. European Union Policy in the Mediterranean. An International Roles Theory Approach. Justyna Zajac. Ст. 53-56. URL: <https://wnpism.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2019/08/European-Union-Policy.pdf>

6. The European Union and its Southern Mediterranean Neighbourhood – What Kind of Democracy Promotion after the Arab Spring? URL: <https://www.cairn.info/revue-1-europe-en-formation-2014-1-page-58.htm&wt.src=pdf>

7. Evolution Not Revolution: The Barcelona Process Ten Years On Christian Leffle. URL: <https://www.iemed.org/publication/evolution-not-revolution-the-barcelona-process-ten-years-on/>

8. Вісник соціально-економічних досліджень. Випуск 2 (57), 2015. Белал Хассуна. Євро-Середземноморське співробітництво – еволюція, проблеми та напрями розвитку. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/147039809.pdf>

9. «Strengthening the Mediterranean Policy of the European Union», Bulletin of the European Union Supplement, Brussels, No. 2, ст. 17. URL: <http://aei.pitt.edu/83207/1/BUL467-95.2.pdf>

10. «Європейський Союз у міжнародних відносинах» ст. 243-246. URL: <file:///C:/Users/Admin777/Downloads/212-226.pdf>

11. Joint declaration of the Paris summit for the Mediterranean Paris, 13 July 2008. URL: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/101847.pdf

12. European Union Policy in the Mediterranean. An International Roles Theory Approach. Justyna Zajac. Ст. 53-56. URL: <https://wnpism.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2019/08/European-Union-Policy.pdf>

13. Політика безпеки та оборони ЄС. URL: <https://international-relations-tourism.karazin.ua/themes/irtb/resources/aacd3ad95af5d01a9fabddbe93002bd6.pdf>

14. EU Responses to Migration in the Mediterranean Basin. John O'Rourke. URL: <https://www.iemed.org/publication/eu-responses-to-migration-in-the-mediterranean-basin/>

Євгенія Шелевер

Національний університет «Острозька академія»

СУЧАСНА ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ В НАТО

У статті розглянуто роль, яку відіграє Великобританія в Північно-атлантичному альянсі. Досліджено вклад Британії в розвиток НАТО. Вивчено позицію Великобританії в Альянсі. Описано поточну позицію та переваги участі Сполученого Королівства в НАТО.

Ключові слова: Велика Британія, НАТО, безпека, правопорядок, оборона.

Yevheniia Shelever

CURRENT POSITION OF GREAT BRITAIN IN NATO

The article examines what role Great Britain plays in the North Atlantic Alliance. Britain's contribution to the development of NATO is studied. The position of Great Britain in the alliance is studied. The current position and advantages of the United Kingdom's participation in NATO are described.

Key words: Great Britain, NATO, safety, law and order, defense.

Велика Британія є однією з могутніх держав не тільки Європи, але й світу. Актуальність теми, яка стосується зовнішньої політики однієї з найвпливовіших країн світу, полягає в участі Британії у захисті міжнародного правопорядку за допомогою такого союзу як Північноатлантичний альянс. Позиція Великої Британії в НАТО має вирішальне стратегічне значення, враховуючи її географічне розташування, військовий потенціал та історичну роль у європейській безпеці. Як член-засновник НАТО Велика Британія має значні зобов'язання перед Альянсом, зокрема щодо колективної оборони відповідно до статті 5 Договору НАТО.

Сполучене Королівство є однією з головних держав у НАТО, яка робить суттєвий внесок у розвиток обороноздатності Альянсу, включно з його силами ядерного стримування. Роль Великої Британії в НАТО поширюється за межі Європи на глобальні виклики безпеці, такі як антитерористичні операції, миротворчі місії

та безпека на морі. Відносини Великої Британії зі Сполученими Штатами в рамках НАТО мають вирішальне значення для трансатлантичної співпраці в галузі безпеки та подолання спільних загроз безпеці. Великобританія в НАТО має важливе значення для розуміння ширшої динаміки трансатлантичної безпеки, оборонного співробітництва та мінливого ландшафту безпеки в Європі та за її межами.

Метою дослідження є проаналізувати вплив Сполученого Королівства на НАТО; дослідити внесок Великобританії в Північноатлантичний альянс; охарактеризувати роль Великої Британії в Альянсі.

Велика Британія – острів у північній частині Атлантичного океану біля північно-західного узбережжя континентальної Європи, що складається з історичних регіонів – Англії, Шотландії та Уельсу. До Сполученого Королівства входить також Північна Ірландія, яка розташована на сусідньому острові – Ірландія. Як член-засновник Альянсу Сполучене Королівство завжди робило активний внесок у НАТО. Громадськість Британії майже одноставно підтримала членство в НАТО в 1949 р. [12]. Як і багато інших країн, вона сильно постраждала від двох світових війн і зіткнулася з численними викликами в 1945 р. Перспектива бути частиною Альянсу сприймалася як можливість разом захищати один одного від майбутніх ворогів. Сполучене Королівство продовжувало підтримувати НАТО протягом холодної війни і ніколи не сумнівалося в цінності приналежності до організації колективної оборони. Ця підтримка виявилася в її політиці, готовності брати участь у діяльності Альянсу та непохитній відданості організації. Як наслідок, Сполучене Королівство зробило значний матеріальний внесок у місії та командування НАТО і позицінує себе як авангард дебатів щодо стратегії та мети НАТО. За рідкісним винятком (випадок шотландського націоналізму), членство в НАТО не викликає сумнівів у внутрішній політиці Лондона – і Альянс ніколи в його очах не отримував такого суперечливого статусу, як ЄС. Зовнішня та оборонна політика Великобританії зберігає претензії на глобальний вплив, про що свідчить Інтегрований огляд безпеки, оборони, розвитку та зовнішньої політики за 2021 р. [9]. Високий авторитет у НАТО є одним із засобів здійснення цього впливу. Велика Британія також традиційно розглядає НАТО як важливий міст у своїх відносинах зі Сполученими Штатами, і це особливо актуально після Brexit. Для Лондона трансатлантизм є ключовим в НАТО, але час

від часу це створювало напруженість у відносинах з Парижем, а часом і з Берліном.

НАТО продовжує робити внесок у міжнародний мир і безпеку. Близько 20 000 її співробітників беруть участь в операціях по всьому світу, зокрема в Туреччині, Косово, Афганістані, Сомалі та Іраку. Британські солдати беруть участь у багатьох із цих розгортань [5]. Хоча ВАОР (Британська армія Рейну) давно вже немає, британська армія все ще відіграє важливу роль у захисті Європи. У 2014 р., наприклад, британські солдати взяли участь в англо-польських навчаннях «Чорний орел», покликаних допомогти арміям двох країн співпрацювати ефективніше. Це було частиною демонстрації НАТО підтримки своїх союзників у Східній Європі в умовах зростання напруги з Росією після її дій щодо України. Британія приймає центральні функції НАТО, включаючи її маловідоме Морське командування на північному заході Лондона, а сотні іноземних військовослужбовців НАТО розгорнуті на трьох об'єктах у країні.

Інтегрований огляд 2021 р. ставить НАТО в центр британської оборонної політики та планування. Він міцно закріплює оборонну позицію Британії в її рідному євроатлантичному регіоні, а Росію визначають як «найгострішу загрозу в регіоні» [4]. Стабільність євроатлантичного регіону представлена як передумова для «індо-тихоокеанського нахилу» Лондона – прагнення Великобританії поглибити свою участь і присутність в Індо-Тихоокеанському регіоні з міркувань економіки та безпеки. Незважаючи на публічні сумніви щодо стану НАТО (особливо під час президентства Дональда Трампа та після падіння Кабула), Альянс все ще є орієнтиром для британської громадськості, збройних сил і політиків. Після виходу Великої Британії з ЄС та за відсутності структурованої основи для зовнішньої координації, співпраця в галузі безпеки та оборони з ЄС пріоритетом для Лондона було підкреслення наступності політики шляхом подвоєння участі та лідерства НАТО. Особливі зусилля були спрямовані на те, щоб запевнити членів Альянсу, особливо в Центральній та Східній Європі, що, незважаючи на Brexit, Сполучене Королівство не «залишає Європу» і що британська відданість євроатлантичній безпеці та колективній обороні не ослабне, незважаючи на скорочення чисельності сухопутних сил Великобританії та посилення уваги до Індо-Тихоокеанського регіону [7]. Для цього Лондон дав зрозуміти, що він продовжуватиме надавати Альянсу сили повного спектру, підкріплені своїм ядерним потенціалом, який включено до ядерного планування НАТО, і підтримуватиме Авіаносну ударну групу, яка буде

постійно доступною для НАТО. Сполучене Королівство вже робить значний внесок в операції НАТО та передову позицію – у рамках Посиленої передової присутності (eFP) в Естонії, військово-морських груп у євроатлантичному регіоні, а також місії з контролю за повітрям. Лондон має на меті продовжувати спрямування сил на фланги НАТО, зокрема на Крайню Північ і Арктику, Балтійське море, Балкани, Середземне та Чорне моря.

Незважаючи на те, що протягом останніх кількох років існувала досить чітка оцінка структурних змін, що відбуваються в США, на думку Уайтхолла, «Інтегрований огляд» представив досить умовну лінію щодо співпраці з Вашингтоном і падіння Кабула влітку 2010 р. Наступного року, коли Лондон надавав досить обмежені консультації адміністрації США через НАТО щодо термінів виведення військ, «афганська історія» все ще залишалася шоком для багатьох у британському істеблішменті безпеки [13]. Крім випадку з Афганістаном, він підкреслив той факт, що Сполучене Королівство та його європейські партнери поділяють виклик підтримки трансатлантичних відносин у контексті стратегічного перебалансування США від європейського сусідства до Індо-Тихоокеанського регіону. Це посилює тиск Вашингтона на європейських союзників, зокрема таких провідних, як Велика Британія, щодо заповнення прогалин у Середземномор'ї, Близькосхідному регіоні та на близькому до Європи Африканському континенті. Сумарно це визначає діагноз, з яким інші європейці, здається, погоджуються, роблячи з нього різні висновки.

Оскільки Вашингтон залишається важливим для захисту Європи, дебати щодо «європейської стратегічної автономії» не були домінуючими в Уайтхоллі – і, у будь-якому випадку, розглядаються як зусилля ЄС, які тепер виключають Сполучене Королівство. Лондон хоче зміцнити здатність Європи діяти як частина Альянсу, а не шляхом створення окремої європейської опори. Як попри Brexit, так і через нього, Велика Британія прагне виконувати свою традиційну роль провідного європейського союзника, який може скеровувати інших інвестувати в Альянс і модернізувати його, таким чином доводячи себе корисним співлідером для Вашингтона [6].

Для Лондона стосунки між США та Великою Британією залишаються найважливішими, а сильна двостороння динаміка збільшує вагу Британії в Альянсі та по відношенню до інших європейських союзників. Після Brexit НАТО стала ще важливішою для Великої Британії як форум для багатосторонніх обмінів з європейськими партнерами, а також для трансатлантичних політичних дискусій

стосовно широкого кола питань, що становлять виклики для колективної безпеки. Таким чином, поточний процес Стратегічної концепції є гарною можливістю для Великобританії продемонструвати лідерство та заспокоїти партнерів по обидва боки Атлантики, втілюючи на практиці свою нову амбітну оборонну позицію та план денний після Brexit.

Як відомо, пріоритетом для НАТО – так само, як і для Великої Британії – є прийняття перспективного порядку денного, взяття на себе більш глобальної ролі та, слідуючи технологічним змінам, використання широкого спектру військових і невійськових інструментів проти загроз XXI ст. У цьому сенсі Лондон намагався впровадити частину Інтегрованого оглядового аналізу в мислення НАТО і широко підтримував амбітний порядок денний Генерального секретаря Єнса Столтенберга «НАТО 2030» [14].

З точки зору Великобританії, Альянс повинен реагувати на ключові глобальні тенденції, такі як швидкий і руйнівний технологічний розвиток, системні виклики, які створює Китай, зростання важливості кіберпростору та космосу, послаблення інфраструктури контролю над озброєннями, необхідність стримування та обмеження гібридних атак та виклики, пов'язані зі зміною клімату. Тому Сполучене Королівство виступає за новий погляд на розподіл тягаря. Велика Британія також була серед країн, які просувають кліматичний порядок денний в рамках Альянсу відповідно до «Стратегічного підходу до зміни клімату та сталого розвитку» британського міністерства оборони на 2021 р. Оскільки очільники країни прагнуть перетворити Великобританію в науково-технологічну наддержаву, вони намагаються далі розвивати свою внутрішню інноваційну та фінансову екосистему та культивувати спільні підходи з членами Альянсу. З цією метою Британія підтримувала активну роль НАТО у зміцненні того, що роблять члени Альянсу на національному рівні, сприяючи співпраці, обговорюючи стандарти регулювання та заохочуючи розробку сумісних технологічних рішень. Велика Британія бере активну участь у першому інноваційному фонді Альянсу та висловила зацікавленість у розміщенні майбутньої європейської штаб-квартири нового Інноваційного прискорювача оборони НАТО для Північної Атлантики (DIANA) [8].

Одним із пріоритетів Лондона в рамках поточного процесу Стратегічної концепції є також роз'яснення загроз і викликів, з якими стикається Альянс. З точки зору Великобританії, агресивні дії Росії залишаються найважливішим фактором євроатлантичної безпеки та ключовим рушієм порядку денного НАТО, що вимагає

модернізації дипломатичних, розвідувальних, а також військових засобів. Це означає відрив від Стратегічної концепції 2010 р., яка передбачала більше відносин співпраці з Москвою.

З іншого боку, віддзеркалюючи еволюцію власної політики Великої Британії щодо Китаю за останні п'ять років, Лондон прагне консультиватися з членами Альянсу, щоб виробити спільне розуміння того, як дії Пекіна впливають на трансатлантичну безпеку та політику Альянсу. Хоча НАТО є і залишатиметься «євроатлантичним» альянсом, Велика Британія очікує, що нова Стратегічна концепція міститиме більше формулювань щодо Китаю – ще один явний відхід від документа 2010 р. [2]. Окрім занепокоєння щодо військового охоплення Китаю в Середземномор'ї, Балтії та Арктиці, адаптація до «виклику Китаю» вимагатиме від НАТО боротьби, серед іншого, з дезінформацією, кібератаками та економічним впливом, а також інвестиціями в критичну інфраструктуру та ланцюги поставок.

Основна мета Великої Британії – зміцнення оборони та опори стримування НАТО. Лондон хоче включити в нову Стратегічну концепцію більшу частину оборонної адаптації, яка відбулася в НАТО з 2014 р., акцентуючи увагу на комплексному стримуванні. Сполучене Королівство знаходиться в авангарді реалізації нової «Концепції стримування та оборони євроатлантичного регіону» Альянсу. Нинішні зусилля Великої Британії з модернізації власних збройних сил повинні дозволити Лондону просувати власний план НАТО зі стримування та модернізації оборони. Згідно з документом Командування оборони від 2021 р., у центрі уваги власної сучасної інтегрованої оборони Сполученого Королівства – дії за порогом війни, щоб запобігти конфлікту, розвинути стійкість і бути більш глобальним гравцем [1]. Мета Великої Британії полягає в тому, щоб підготувати НАТО для боротьби з усім спектром загроз, від дезінформації до високоточної ударної зброї великої дальності, ядерних можливостей. З цією метою Альянс покладається на посилення національної та колективної стійкості (відповідно до статті 3 Північноатлантичного договору) – ключової теми порядку денного НАТО до 2030 р., для якого Лондон передбачає провідну роль Альянсу у встановленні стандартів участі та взаємодії.

У Великобританії вважають одним із своїх унікальних атрибутів здатність діяти як рамкова держава через Об'єднані експедиційні сили (далі – JEF) під власним керівництвом, які вона вважає практичною демонстрацією свого лідерства та відданості європейській безпеці [3]. Як було продемонстровано під час нещодавньої інтеграції оперативної групи JEF Baltic Protector Maritime до навчань

BALTOPS 2019 під проводом США, JEF може діяти незалежно, а також вписуватися в більшу структуру НАТО. Це тип політично гнучких форматів, що покращують оперативну сумісність і здатність реагувати на практиці, навіть якщо вони знаходяться поза структурами НАТО. Як відомо, дуга нестабільності навколо євроатлантичного регіону означає, що 360-градусний підхід Альянсу все ще актуальний. Тим не менш, мандат щодо врегулювання кризових ситуацій, розроблений у 2010 р. під час присутності Альянсу в Афганістані, потребує перегляду в світлі місії «Рішуча підтримка» (Афганістан) та операції «Юніфайд Протектор» (Лівія), а також збільшення присутності російських найманців в Африці. Необхідно також зробити стратегічні висновки щодо майбутньої ролі США в інтервенціях у сусідніх країнах НАТО ролі та можливостей Європи, а також щодо загальної «втоми від втручання», яку висловлюють країни Альянсу та громадська думка. Насамкінець, вважається, що члени Альянсу повинні роз'яснити, які місії з врегулювання кризових ситуацій НАТО має прагнути очолити проти інших гравців, таких як ЄС, чи таких форматів, як регіональні угруповання, а також спеціальні коаліції. Нова Стратегічна концепція ознаменує кінець підходу «безпеки на основі співпраці» щодо Росії [11]. Одним з пріоритетів Великої Британії буде посилення підтримки та взаємодії з Україною, а також з партнерами в Чорноморському регіоні.

Незважаючи на відсутність партнерства Великобританії та ЄС у сфері безпеки та оборони, Великобританія радше підтримувала більш тісну практичну співпрацю між НАТО та ЄС – із звичайними застереженнями щодо єдиного набору сил, уникнення дублювання та скептицизмом щодо амбіцій ЄС – що не було само собою зрозумілим через складний стан відносин між Лондоном і Брюсселем. Незважаючи на те, що він більше не може діяти як «міст» між двома організаціями, Лондон все ж бачить, що ЄС приносить додаткову цінність у деяких сферах політики, особливо в питаннях, пов'язаних зі стійкістю, гібридними загрозами, військовою мобільністю тощо. Як третя країна, Сполучене Королівство було на полях дискусій навколо Стратегічного компасу ЄС – процесу, який відбувається паралельно зі Стратегічною концепцією [10].

Тим не менш, в інтересах Євроспільноти гарантувати, що «Компас» не суперечить британським інтересам і пріоритетам НАТО, а також не призведе до того, що Великобританія залишиться в стороні від майбутніх європейських оборонних зусиль (політично, оперативно чи промислово). У тому ж дусі, що й «Глобальна Британія», Великобританія хотіла би бачити, як НАТО поглиблює своє

партнерство та політичні консультації з країнами-однодумцями по всьому світу, особливо в Індо-Тихоокеанському регіоні. Сполучене Королівство вже тісно співпрацює з країнами регіону, такими як Японія та Австралія, через двосторонні оборонні угоди чи міні-угоди, такі як відносини з обміну розвідувальною інформацією «П'ять очей», «П'ять оборонних домовленостей», а тепер і AUKUS, який вона розглядає як актив для Альянсу в цілому.

Отже, НАТО є одним із найстійкіших і найуспішніших військових альянсів в історії. Він був наріжним каменем політики безпеки Британії та більшої частини Європи протягом 75 років. І хоча відносини Британії з Європою змінюються, її позиція в НАТО й надалі визначатиме важливу роль у європейській та глобальній безпеці. Велика Британія займає видатну та впливову позицію в НАТО, роблячи значний внесок у військовий потенціал, стратегічну позицію та дипломатичні ініціативи альянсу. Його важливість зумовлена кількома ключовими факторами: розширеними військовими можливостями Британії, включаючи її засоби ядерного стримування, добре оснащеними збройними силами та спеціалізованими підрозділами, які зміцнюють потенціал колективної оборони НАТО та готовність до реагування на кризи. Стратегічне розташування Британії забезпечує НАТО життєво важливою інфраструктурою, матеріально-технічною підтримкою та операційною гнучкістю для проведення військово-морських операцій, збору розвіданих і місії швидкого реагування. Як провідний член НАТО, Велика Британія відіграє активну роль у формуванні політики Альянсу, бере участь у процесах прийняття рішень і виступає за узгоджені стратегії з ключових питань безпеки, тим самим зміцнюючи політичну роль НАТО, її згуртованість і ефективність. За межами Європи глобальна участь Великої Британії у співробітництві у сфері безпеки, боротьбі з тероризмом і багатонаціональних операціях узгоджується з ширшою місією НАТО щодо вирішення проблем глобальної безпеки, сприяння стабільності та зміцнення партнерства з іншими регіонами; досвід Британії у сфері кібербезпеки, розвідки та протидії гібридній війні сприяє зусиллям НАТО щодо протидії новим загрозам, підвищенні колективної стійкості та інноваціям у оборонних можливостях. Завдяки військовій сумісності, спільним навчанням й ініціативам із союзниками по НАТО та країнами-партнерами Британія сприяє згуртованості альянсу, зміцнює регіональну безпеку та сприяє співпраці в оборонному плануванні та розвитку потенціалу.

Загалом поточна позиція Великої Британії в НАТО відображає її незмінну прихильність колективній обороні, стратегічній участі та

спільним зусиллям у сфері безпеки, що зміцнює роль НАТО як наріжного каменю євроатлантичної безпеки та стабільності.

Джерела та література:

1. British Views on NATO Enlargement URL: <https://www.nato.int/acad/conf/enlarg97/sharp.htm>
2. Creation of NATO and his role in the British–American relationship URL: <http://eustudies.history.knu.ua/creation-of-nato-and-his-role-in-the-british-american-relationship/>
3. How important is NATO to British defence policy? URL: <https://theconversation.com/how-important-is-nato-to-british-defence-policy-126534>
4. Nato's key role in the UK URL: <https://www.declassifieduk.org/natos-key-role-in-the-uk/>
5. Nato and the British Army URL: <https://www.nam.ac.uk/explore/nato-and-british-army>
6. Special Relationships? US, UK and NATO: Government Response to the Committee's Sixth Report URL: <https://publications.parliament.uk/pa/cm5803/cmselect/cmdfence/1533/report.html>
7. The Role of NATO in the UK's New Strategic Defense and Security Review URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/the-role-of-nato-in-uk-s-new-strategic-defense-and-security-review/>
8. The UK and the NATO: A History URL: <https://www.studysmarter.co.uk/explanations/history/modern-britain/uk-and-nato/>
9. The United Kingdom URL: <https://academic.oup.com/book/44706/chapter-abstract/378973134?redirectedFrom=fulltext>
10. UK Joint Delegation to NATO URL: <https://www.gov.uk/world/organisations/uk-joint-delegation-to-nato>
11. UK to lead NATO's 2024 rapid response force URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_221565.htm
12. United Kingdom and NATO – 1949 URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_162351.htm
13. What matters to the UK in the context of the new Strategic Concept discussion URL: <https://www.realinstitutoelcano.org/en/analyses/what-matters-to-the-uk-in-the-context-of-the-new-strategic-concept-discussion/>
14. Трансформація воєнної розвідки Великої Британії: пріоритети розвитку URL: <https://armyinform.com.ua/2023/06/04/transformacziya-voenyanoi-rozvidky-velykoyi-brytaniyi-priorytety-rozvytku/>

Яна Капітула

Національний університет «Острозька академія»

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ЗА ПРЕМ'ЄРСТВА БОРИСА ДЖОНСОНА

У статті розглянуто зовнішню політику Великої Британії за період перебування на посаді прем'єр-міністра Бориса Джонсона. Увага приділена співпраці Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії з іншими країнами із зосередженням на відносинах з Сполученими Штатами Америки, Францією, Україною та допомозі Україні після повномасштабного вторгнення росії. Також описано роль Бориса Джонсона в підтримці зв'язків Великобританії з переліченими країнами.

Ключові слова: Велика Британія, Борис Джонсон, Brexit, «особливі відносини», США, Франція, Україна, повномасштабне вторгнення, допомога.

Yana Kapitula

FOREIGN POLICY OF GREAT BRITAIN DURING THE PRIME MINISTERSHIP OF BORIS JOHNSON

The article examines the foreign policy of Great Britain during the tenure of Prime Minister Boris Johnson. Attention is paid to the cooperation of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland with other countries. Focusing on relations with the United States of America, France, Ukraine, and assistance to Ukraine after a full-scale Russian invasion. Boris Johnson's role in maintaining the UK's ties with the countries listed is also described.

Keywords: Great Britain, Boris Johnson, Brexit, 'special relationship', USA, France, Ukraine, full-scale invasion, aid.

Велика Британія є високорозвиненою країною, що відіграє важливу роль на світовій арені. Країна використовує світові можливості, є учасницею міжнародних організацій, бере участь у прийнятті рішень, співпрацює з іншими країнами та прагне до власного розвитку. У період 2019–2022 рр. посаду прем'єр-міністра

країни обіймав голова Консервативної партії Борис Джонсон по-вне ім'я – Олександр Борис де Пфєффель-Джонсон. Протягом зазначеного періоду політик стикався з різноманітними викликами, проте Джонсон зміг зробити для Великобританії те, що не зробили його попередники. Часто Бориса Джонсона критикують та називають його політику неоднозначною. Політик відомий у всьому світі своєю гострою риторикою, нестандартною особистістю та почуттям гумору.

Актуальність обраної теми полягає у тому, що Борис Джонсон перебував на посаді прем'єр-міністра Великої Британії у нелегкий час для країни, і Європи загалом. Оскільки на цей час припав Brexit, пандемія COVID-19 та допомога Україні від початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Саме тому обрана тема потребує детального дослідження.

Політика Бориса Джонсона є досить новим явищем, що вплинуло на Великобританію, Україну та світ. Через те, що хронологічно це було лише декілька років тому, обмаль науковців досліджували цю тему. Серед них можна відзначити Андрія Грубінко, який описав співпрацю Великої Британії з її основними партнерами, а саме Францією та США. Також зовнішню політику Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії у своїх працях досліджували Наталія Яковенко та Джошуа Фрідман. Вагомими є аналітичні огляди, що здійснив Олесь Ковач: у них проаналізовано діяльність Бориса Джонсона на посаді прем'єр-міністра Великої Британії.

Метою статті є дослідити як за прем'єрства Бориса Джонсона Велика Британія співпрацювала з США, Францією та Україною, а також описати як Королівство допомагало Україні після повномасштабного вторгнення Росії.

Борис Джонсон є відомим євроскептиком, колишнім журналістом та політиком, що має суперечливу та навіть дещо скандальну репутацію, оскільки протягом тривалого періоду очолював певні провідні посади у Сполученому Королівстві. Зокрема, Джонсон був мером Лондона протягом 2008–2016 рр., членом Палати громад, міністром закордонних справ Великої Британії протягом 2016–2018 рр., а також одним з лідерів кампанії за Brexit [13]. Політиком № 1 у Великій Британії, тобто прем'єр-міністром країни, Борис Джонсон став 24 липня 2019 р. та обіймав цю посаду до 6 вересня 2022 р. За цей період було здійснено важливі для Великобританії зміни, зокрема Brexit, відповідно через це частково змінилися й зв'язки з іншими країнами. Саме тому, розвиток відносин Великої

Британії з США, Францією та Україною, за період прем'єрства Бориса Джонсона, слід розглянути детальніше.

Сполучені Штати Америки та Франція є одними з найважливіших союзників Великої Британії. Сполучене Королівство завжди співпрацювало з цими країнами в різних сферах. Україна ніколи не була одним з пріоритетних партнерів Великої Британії, прем'єрство Джонсона змінило це. Період 2019–2022 рр. характеризується покращенням британсько-українських відносин та тісній співпраці двох країн.

Відносини між США та Великою Британією часто називають «особливими відносинами», оскільки країни протягом тривалого часу підтримують близькі зв'язки та є між собою пріоритетними партнерами. Насправді, Борису Джонсону не до вподоби фраза «особливі відносини», яку часто можна зустріти в різноманітних джерелах та використовують для опису співпраці Сполученого Королівства з Сполученими Штатами. На думку британського прем'єр-міністра, ця фраза робить країну слабшою. Джонсон погоджується з тим, що співпраця США та Великої Британії – це особисте, оскільки триває довгий час. Тому він вважає, що співпрацю цих країн можна називати будь-як, наприклад «глибокими та значущими відносинами» або «непорушними відносинами» [3].

До виходу Великої Британії з ЄС, країна формально була посередником між США та ЄС. У деяких сферах Brexit торкнувся інтересів Сполучених Штатів та похитнув їх позиції у Європі, проте не мав стратегічного значення для трансатлантичних відносин. Як зазначив американський держсекретар Майк Помпео у 2019 р., описуючи відносини США з Великою Британією: «Наші дві країни об'єднані спільною історією та спільною культурною спадщиною, але що ще важливіше, ми поділяємо цінності: повагу до верховенства закону та прав власності, захист основних свобод і відданість людяності». Держсекретар зазначив, що Сполучені Штати завжди будуть «другом справедливості, свободи та істини» для Великої Британії. Також Помпео наголосив на економічному партнерстві між двома країнами, міцних та тривалих відносинах у сферах дипломатії, оборони та розвідки [6].

За тривалий час відносин між Великою Британією та Сполученими Штатами було багато пар лідерів, особисті стосунки між якими складалися по-різному. Серед лідерів країн були й однодумці, і ті, чий погляд мало в чому були однакові. Президентство в США Дональда Трампа та прем'єрство у Великій Британії Бориса Джонсона було сприятливим для посилення відносин між

країнами. Схожість лідерів була у тому, що обидва походили з привілейованого середовища та прийшли на посаду, використовуючи піднесення популістських хвиль. Сам американський президент називав Джонсона «британським Трампом» [7]. Зміцнення так званих «особливих відносин» було можливим навіть попри те, що попередньо Трамп неодноразово втручався у внутрішню політику Великої Британії, критикував та погрожував Терезі Мей, яка є попередницею Джонсона [5].

Маючи деякі розбіжності щодо Brexit та торгівлі, відносини між Великою Британією та США залишаються міцними. Країни співпрацюють у різних сферах, а також мають спільні пріоритети та інтереси.

Відносини між Великою Британією та Францією розвиваються протягом тривалого періоду. Географічно Франція – найближчий сусід Великобританії, країни мають спільний водний кордон, а протока Ла-Манш є основним сполученням між ними. Також сприятливим чинником для розвитку тісних відносин між Сполученим Королівством та Францією є те, що лише ці дві країни в Європі є постійними членами Ради Безпеки ООН та мають ядерну зброю. Попри це, між країнами часто виникали суперечки.

Відносини між Сполученим Королівством та Францією значно погіршилися з 2015 р., коли Великобританія почала свій довгий шлях, метою якого був вихід країни з ЄС. Франція мала зовсім інші погляди щодо європейської інтеграції, тому з насторогою ставилася до такого рішення Великої Британії. Після здійснення Brexit Франція фактично вважала Великобританію ворогом ЄС, що може формувати власну стратегію [2].

Також між країнами виникла суперечка за права на риболовлю, зокрема на британському острові Джерсі, найбільшому з Нормандських островів, на захід від Нормандії. З часом суперечка все більше загострювалася, Франція та Велика Британія навіть висловлювали погрози одна проти одної. Складність відносин між країнами ще проявлялася у сфері регулювання кордону Великобританії на острові Ірландія, в питанні масового переходу мігрантів через Ла-Манш до Британії та в питаннях, що стосувалися правил участі Великобританії в окремих програмах ЄС.

Після Brexit, намагаючись зберегти своє лідерство в Європі та світі, Велика Британія активно проявляла себе в міжнародних організаціях. Це було не до вподоби Франції, між країнами утворилася навіть певна конкуренція щодо лідерства в політиці безпеки. Створення оборонного пакту AUKUS Великою Британією, США

та Австралією ще більше загострили відносини Великобританії та Франції. Оскільки останню було виключено з контракту на будівництво підводних човнів для Австралії [2].

Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну, Франції та Великій Британії необхідно було активізувати співпрацю, але це ніяк не вплинуло на покращання відносин між ними, а скоріше навпаки. Сполучене Королівство та Франція мали різні погляди щодо надання допомоги Україні. Британський уряд ставився приязно до України та намагався надати максимальну допомогу в боротьбі з російською агресією, а Франція допомагала Україні тільки частково та намагалася підтримувати діалог з Росією.

Розбіжності виникали не лише між країнами, але й між їх лідерами. Зокрема, суперечка між прем'єр-міністром Великої Британії Борисом Джонсоном та президентом Франції Еммануелем Макроном, що мала особистий вимір стала однією з причин чому відносини між країнами не набули союзницького виміру. Суперечка мала особистий вимір, але виникла через різні погляди лідерів на європейську та трансатлантичну співпрацю. Попри певні розбіжності, суперечки та часто напружені відносини між країнами, Еммануель Макрон вважає, що Велика Британія є сильною нацією, а також союзником і другом Франції [1].

Як вже відомо, Борис Джонсон є палким прихильником Brexit, саме тому за час прем'єрства йому було складно будувати відносини з Францією, що надзвичайно критично ставилася до цього.

Відносини між Великою Британією та Україною були встановлені не одразу після набуття Україною незалежності. Спершу Велика Британія не мала довіри до України та не поспішала встановлювати будь-які відносини. Причиною такої позиції було те, що в минулому Україна була радянською республікою. Проте пізніше Сполучене Королівство змінило свою думку після підписання Біловезької угоди та 31 грудня 1991 р. визнало Україну як незалежну країну. Офіційно британсько-українські відносини встановили 10 січня 1992 р. Пізніше в кожній з країн було створено посольство іншої країни [16].

Характеризуючи подальший розвиток відносин між країнами, слід зазначити, що для Великої Британії співпраця з Україною зовсім не була пріоритетною. Часто британський уряд критикував українську владу за повільні темпи та провал реформ, посилення недемократичних тенденцій та нападки на свободу слова в країні. Незважаючи на це та вихід Великобританії з ЄС, країна завжди підтримувала бажання України приєднатися до ЄС та НАТО [16].

З приходом на посаду прем'єр-міністра Великої Британії Бориса Джонсона розвиток відносини країни з Україною набрав темпу і зникла попередня напруженість. Однією з причин є прихильність британського прем'єр-міністра до України, що стала неабияк помітна після повномасштабного вторгнення Росії. Проте, Джонсон ще раніше ставився з солідарністю до України та заявляв, що підтримує її суверенітет та територіальну цілісність. Перебуваючи на посаді міністра закордонних справ Джонсон відвідував Україну, запропонував та організував у Лондоні конференцію донорів та друзів України у 2017 р. [14].

Ще одним кроком у відносинах Великобританії та України є Угода про політичне співробітництво, вільну торгівлю та стратегічне партнерство підписана 8 жовтня 2020 р. прем'єр-міністром Великої Британії Борисом Джонсоном та Президентом України Володимиром Зеленським. Угода про вільну торгівлю охоплює товари та послуги, тарифи та квоти. Також детально описано зобов'язання щодо співпраці у сфері зміни клімату, оборони та безпеки, прав людини, мирного вирішення конфліктів. Під час зустрічі Джонсон та Зеленський вели розмову про те наскільки важливо спільно працювати, щоб протидіяти російському впливу в Україні та в ширшому регіоні. Борис Джонсон вкотре висловив підтримку Україні, зазначивши, що Велика Британія є найпалкішим прихильником України [4; 15].

До повномасштабного вторгнення Росії Борис Джонсон відвідав Україну лише один раз. Офіційний візит відбувся 1 лютого 2022 р. до Києва, де відбулися перемовини між лідерами країн. Першочерговою темою для розмов був можливий збройний напад Росії на Україну. Джонсон обіцяв, що знайде дипломатичне вирішення конфлікту з Росією, щоб зупинити кровопролиття. Також про це він хотів поговорити з російським лідером під час візиту до Москви, що був запланований на наступний тиждень [12].

Британсько-українські відносини за період прем'єрства Бориса Джонсона найбільше характеризуються підтримкою та допомогою, що надана Україні у боротьбі з російською агресією. Ключовою особою в цьому процесі став саме Борис Джонсон, що запам'ятався українцям та всьому світу, як добрий друг України. Слід зазначити, що Борис Джонсон тричі відвідав Україну, незважаючи на загрозові умови російської агресії, в яких перебувала і досі перебуває країна. Перший візит відбувся після звільнення півночі України від окупантів, а саме 9 квітня 2022 р. Джонсон став першим західним лідером, що відвідав Київ після повномасштабного вторгнення. Це

викликало значну повагу до політика серед українців і вони шукаючи інформацію про британського прем'єр-міністра та натрапили на його соцмережі, де він підписаний Джонсон ЮК. З того часу можна часто почути, що в Україні Бориса Джонсона називають Джонсонок. Як вдячність за підтримку та надану допомогу в Україні Джонсону подарували невеличкий, але дуже символічний подарунок – півник васильківської майоліки. Цей півник вцілів на шафці у Бородянці, попри руйнацію будинку, тому став символом стійкості у боротьбі з російською агресією [11]. 17 червня британський прем'єр-міністр знову відвідав Україну. Цей візит був неофіційним, але під час нього між Володимиром Зеленським та Борисом Джонсоном було обговорено багато важливих питань. Зокрема, постачання зброї та систем протиповітряної оборони, навчання українських військових та посилення санкцій щодо Росії. Крім цього, Президент України показав гостю меморіал загиблим воїнам на Сході України та Михайлівський Золотоверхий монастир, де Джонсону подарували ікону Божої Матері, що виготовлена з бурштину [9]. Свій наступний візит до України Борис Джонсон здійснив 24 серпня, у День Незалежності України. Прем'єр-міністр Великої Британії вкотре наголосив, що Україна обов'язково має перемогти, а його країна завжди говоритиме про підтримку України [10].

Загалом, Велика Британія надавала Україні всебічну допомогу, що включала гуманітарну, фінансову та військову підтримку. Ще починаючи з 2015 р. британські війська готували військовослужбовців Збройних Сил України (далі – ЗСУ). До 2022 р. ця цифра сягала близько 18 тисяч військовослужбовців. Після повномасштабного вторгнення навчання бійців ЗСУ продовжилися. Великобританія є одним з найбільших постачальників зброї для України. Зокрема було надано ефективні зразки протитанкових, переносних зенітно-ракетних та ракетних комплексів, а саме Javelin, NLAW, Starstreak, Breamstone, а також реактивні системи залпового вогню M270. Сполучене Королівство, вважаючи необхідним вносити вклад у боротьбі з російською агресією, не шкодувало коштів для України і неодноразово надавало фінансову допомогу. Окрім перерахованого, Велика Британія також приймала українських біженців, але набагато менше ніж інші європейські країни. Для біженців з України британський уряд створив програму Homes for Ukraine. Суть програми полягала в тому, для біженців шукали спонсора, що може їх прийняти, також виплачували допомогу на рівні з британцями, надавали візу, завдяки якій можна вільно працевлаштуватися та перебувати в країні не більше ніж 3 роки. Борис Джонсон не лише сам

допомагав Україні, а ще закликав лідерів інших країн допомагати у боротьбі з незаконним російським вторгненням до України [8].

Проаналізувавши співпрацю Великої Британії з США, Францією та Україною під час перебування на посаді прем'єр-міністра Бориса Джонсона, можна дійти висновку, що відносини з кожною з перелічених країн склалися по-різному і на це були свої причини. Серед основних причин, що вплинули на відносини Сполученого Королівства з іншими країнами за прем'єрства Джонсона можна назвати такі:

- Врехіт, який значно вплинув на зовнішню політику Великобританії. Це стало сприятливим чинником для покращення відносин з одними країнами, але водночас причиною для послаблення зав'язків з іншими країнами;

- Борис Джонсон, як особа, що представляє країну в міжнародних відносинах. Особисті погляди політика та їх подібність чи розбіжності з поглядами інших політиків, які є лідерами країн, мало значення на відносини між країнами:

- зовнішні чинники, такі як COVID-19 та повномасштабне вторгнення Росії в Україну. Це змінило позицію не лише Великої Британії, але й всієї Європи та ледве не всього світу.

Відносини Сполученого Королівства зі Сполученими Штатами Америки залишаються міцними та непорушними. Лідери країн досліджуваного періоду, президент США Дональд Трамп та прем'єр-міністр Великої Британії Борис Джонсон були схожими, що сприяло покращенню відносин між країнами. Також Велика Британія та США мають спільні пріоритети та інтереси.

Що стосується Франції, попри близьку співпрацю, британсько-французькі відносини були напруженими у період прем'єрства Бориса Джонсона. Між країнами неодноразово виникали розбіжності, особливо після виходу Великої Британії з ЄС. Франція та Сполучене Королівство мають різні погляди щодо європейської інтеграції, а також, частково, на економіку.

Прем'єрство Бориса Джонсона стало сприятливим для розвитку відносини між Великою Британією та Україною. Неможливо не помітити, як Сполучене Королівство намагалося всіма можливими шляхами допомагати Україні після повномасштабного вторгнення Росії. Попри небезпеку, що виникла внаслідок російської агресії британський прем'єр-міністр відвідував України, висловлюючи солідарність та підтримку українському народові та його президенту. Українці навіть після відставки Джонсона з посади

прем'єр-міністра Великої Британії ставляться до нього з повагою, вважаючи відданим другом України.

Джерела та література:

1. 'Serious problem' if France and UK can't tell if they're friends or enemies, says Macron. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/aug/26/serious-problem-if-france-and-uk-cant-tell-if-they-are-friends-or-enemies-says-macron-liz-truss>

2. Between Crisis and Cooperation: UK-France Relations after Brexit. URL: <https://pism.pl/publications/between-crisis-and-cooperation-uk-france-relations-after-brexit>

3. Boris Johnson hails UK's 'indestructible relationship' with US. URL: <https://www.theguardian.com/world/2021/jun/11/boris-johnson-hails-uk-indestructible-relationship-with-us>

4. Britain, Ukraine Sign 'Strategic Partnership Agreement'. URL: https://www.voanews.com/a/europe_britain-ukraine-sign-strategic-partnership-agreement/6196897.html

5. How Trump Undermined Theresa May. URL: <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2019/05/trump-undermines-uk-and-bullies-theresa-may/590758/>

6. US 'special relationship' with UK to thrive despite Brexit. URL: <https://www.dw.com/en/pompeo-us-special-relationship-with-uk-to-thrive-despite-brexit/a-48662751>

7. What Boris Johnson means for US-UK relations? URL: <https://www.brookings.edu/articles/what-boris-johnson-means-for-us-uk-relations/>

8. Великий друг України. Чим запам'ятався Джонсон на посаді прем'єра Британії. URL: <https://nrj.com.ua/velikii-dryg-ukrayini-chim-zapamiatavsia-djonson-na-posadi-premyera-britaniyi/>

9. Де проходила прогулянка Джонсона Києвом – фото. URL: <https://kiev.vgorode.ua/news/sobytyia/a1210127-hde-prokhodila-prohulka-borisa-dzhonsona-po-kievu-foto>

10. Джонсон на зустрічі з Зеленським пояснив, що буде якщо Путін переможе у війні. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/dzhonson-vstreche-zelenskim-obyasnil-budet-1661350151.html>

11. Ю Джонсону подарували півника з відомої шафки, що вціліла у Бородянці. URL: <https://web.archive.org/web/20220409184146/http://www.golos.com.ua/news/157203>

12. Зеленський зустрів Джонсона у Маріїнському палаці, Укрінформ. URL: <https://web.archive.org/web/20220202001911/https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3395789-zelenskij-zustrivsja-iz-dzonsonom-u-mariinskomu-palaci.html>

13. Ковач О. Новий британський прем'єр Борис Джонсон : політичний портрет. *Радіо свобода*. 2019. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/30071156.html>

14. Нащадок королів та друг України. Хто він, новий прем'єр Британії? BBC News Україна. 2019. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-49082260>

15. Угода про політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/826_001-20#Text

16. Черінько І. Українсько-британські відносини: історія та сучасність. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. Вип. 43. С. 313–321. URL: https://ipriend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/cherinko_ukrainsko_brytanski.pdf

Олександра Снігур

Національний університет «Острозька академія»

ПРОБЛЕМА БРИТАНСЬКО-ІРЛАНДСЬКОГО КОРДОНУ ПІД ЧАС БРЕКЗИТУ

Робота полягає в дослідженні та аналізі проблеми, що пов'язана з виходом Великої Британії з ЄС, зокрема, в питанні британсько-ірландського кордону. Метою є розкриття складнощів, які виникли у зв'язку з розмежуванням та забезпеченням безпеки кордону, а також виявлення можливих шляхів вирішення цієї проблеми. Здійснений аналіз впливу проблеми британсько-ірландського кордону на політичну, економічну та соціокультурну ситуацію в регіоні та ЄС в цілому. Стаття формує розуміння та оцінку наслідків Брекзиту для сторін конфлікту та залучених у нього акторів.

Ключові слова: Брекзит, Європейський Союз, британсько-ірландський кордон, Північна Ірландія, угода Страсної п'ятниці.

Oleksandra Snihur

THE PROBLEM OF THE BRITISH-IRISH BORDER DURING THE BREXIT

The purpose of this is to study and analyse the problem that has arisen in connection with the UK's withdrawal from the European Union, in particular, in the context of the of the British-Irish border. The aim is to reveal the difficulties that arise in in connection with the demarcation and security of the border, as well as to identify possible solutions to this problem. An additional objective is to analyse the impact of the of the British-Irish border on the political, economic and socio-cultural situation in the region and the European Union as a whole. The paper is aimed at understanding and assessing the consequences of Brexit for the parties to the conflict and and actors involved in the conflict.

Key words: Brexit, European Union, the British-Irish border, Northern Ireland, the Good Friday Agreement

Рішення щодо виходу Великої Британії з ЄС, яке прийняли після референдуму влітку 2016 р., досі залишає більше запитань, ніж

є можливостей дати відповіді. Дехто з британських експертів навіть називав це найбільш необдуманим рішенням британської політики за останнє сторіччя. Популістська кампанія, сподівання на легкі переговори з Брюсселем, крихка підтримка лише половини населення були тільки прелюдією до сніжного кому проблем, з якими стикнувся Лондон. Одне з ключових питань під час виходу Великої Британії з ЄС було питання Ірландського кордону. Питання Північної Ірландії було одним з тих, про які взагалі не говорили влітку 2016 р. Тоді лише декілька експертів питали: а чи впевнені ви, що Вrexit не викличе серйозних проблем на острові Ірландія? Та оглядачі називали Північну Ірландію тим регіоном, який найбільше зачепить вихід Британії з ЄС. Лише в жовтні 2016 р. був окреслений перелік найскладніших питань Вrexit: це забезпечення прав громадян ЄС та Британії, визначення фінансових зобов'язань останньої та врегулювання проблеми кордону між Великою Британією та Ірландією. Питання кордону обговорювалося по дипломатичних каналах вже декілька місяців, але це не мало результату, тому ірландська сторона перевела дискусію в публічну площину, намагаючись отримати відповіді від Лондона до саміту ЄС у грудні, на якому формально переговори щодо Вrexit мають перейти на другу фазу.

Справді, Британський уряд зосередив всю увагу на питаннях мігрантів, виплат до бюджету ЄС, прав європейських та британських громадян після Вrexit щодо проживання та роботи, можливих умов торговельної та митної угоди. Лондон сподівався, що питання кордону можна буде залагодити у двосторонніх переговорах з Ірландією. Лондон ще в серпні пояснив, що хотів би зберегти прозорий кордон без митних та прикордонних постів. Як це можливо, якщо Велика Британія виходить із митного союзу ЄС, залишилось без роз'яснення, що викликало негативну реакцію Дубліна-прихильника реалістичності планів. На заяву Терези Мей про прозорий кордон «без перепон» головний переговорник ЄС Мішель Барн'є відповів, що торговельні відносини з країнами поза межами ЄС безумовно передбачають перепони. І йдеться не лише про рух товарів. З виходом Британії з ЄС та загальною тенденцією до посилення зовнішніх кордонів союзу сподіватися на те, що прикордонний режим залишиться таким, як був, неможливо.

Питання ірландського кордону стало одним з найскладніших та найсуперечливіших аспектів переговорів про Вrexit. Це пов'язано з тим, що кордон між Північною Ірландією, яка є частиною Сполученого Королівства, та Республікою Ірландією, яка є членом ЄС, має

бути відкритим відповідно до Белфастської угоди. Сторони мали узгодити між собою наступні проблеми:

- відновлення жорсткого кордону. Будь-який фізичний кордон між Північною Ірландією та Республікою Ірландією може призвести до повернення до насильства та дестабілізації, що суперечить цілям Белфастської угоди;

- здійснення торгівлі та митного контролю. Вихід Сполученого Королівства з ЄС означає, що мають бути введені нові правила торгівлі та митного контролю між Північною Ірландією та Республікою Ірландією. Це може призвести до значних затримок та порушень для торгівлі, а також до проблем для людей, які живуть та працюють у прикордонному регіоні;

- отримати згоду Північної Ірландії. Будь-яке рішення щодо ірландського кордону має мати згоду як націоналістичної, так і юніоністської громад Північної Ірландії.

Досягнення мети передбачає реалізацію наступних завдань:

- дослідити історичні, політичні та соціокультурні контексти, що сприяли виникненню проблеми британсько-ірландського кордону;

- проаналізувати наслідки брекзиту для структури та функціонування британсько-ірландського кордону;

- виявити ключові виклики і перешкоди у забезпеченні безпеки, економічної співпраці та мобільності на кордоні після брекзиту;

- розробити рекомендації та стратегії для мінімізації негативних наслідків брекзиту для жителів британсько-ірландського кордону та всієї регіональної спільноти;

- оцінити можливі шляхи вирішення проблеми кордону на політичному, дипломатичному та міжнародному рівнях.

Вихід Великої Британії з ЄС був складним і неоднозначним процесом, який мав значний вплив на обидві сторони. Для Великої Британії це означало втрату доступу до єдиного ринку та митного союзу, що призвело до зростання митних бар'єрів і ускладнило торгівлю з іншими країнами ЄС. Це також могло призвести до відтоку інвестицій і робочої сили з Великої Британії. Для Євроспільноти вихід Великої Британії також мав негативні наслідки. Це призвело до зменшення обсягів економіки ЄС, а також до втрат у торгівлі та інвестиціях. Крім того, вихід Великої Британії міг посилити міграційну кризу в ЄС і створити небезпечний прецедент для інших країн, які також можуть розглядати можливість виходу з Союзу. Особливо складним питанням у переговорах між Великою Британією та ЄС було питання кордону між Республікою Ірландія та Північною

Ірландією. Цей кордон є внутрішнім кордоном ЄС, і його відновлення після виходу Великої Британії з Союзу могло призвести до серйозних проблем для обох країн [1].

Ірландія сильно залежить від торгівлі з Великою Британією. Значний обсяг експорту Ірландії орієнтовано на Велику Британію, і будь-які нові перешкоди в торгівлі між обома державами негативно вплинуть на ірландську економіку. Лондон також не хотів відновлювати кордон між Ірландією та Північною Ірландією, оскільки це могло призвести до відродження конфлікту в останній. У результаті переговорів було досягнуто компромісу, який передбачає створення так званого «жорсткого кордону» між Ірландією та Північною Ірландією. Це означає, що на кордоні будуть встановлені контрольні-пропускні пункти для перевірки товарів та людей. Цей компроміс був прийнятий не всіма, і він викликає критику з боку деяких політиків та експертів. Однак він є єдиним можливим варіантом, який дозволяє уникнути серйозних проблем для обох країн [1].

Ірландія та Велика Британія мають спільний кордон, який простягнувся на 500 км. Цей кордон був відкритим з 1923 р., і люди могли вільно перетинати його в обох напрямках. Вихід Великої Британії з ЄС викликав занепокоєння щодо майбутнього цієї ситуації. ЄС має жорсткі правила щодо торгівлі та міграції, і було незрозуміло, як ці правила будуть застосовані до кордону. У 2019 р. Ірландія та Велика Британія домовилися про угоду, яка дозволила б зберегти відкритий кордон після виходу королівства з ЄС. Ця угода передбачає, що кордон між Ірландією та Північною Ірландією буде «розмитим», а не фізичним. Це означає, що не буде жодних митних постів або перевірок на кордоні. Ця угода була схвалена Європейським парламентом і парламентом Великої Британії. Однак вона все ще викликає деяке занепокоєння, оскільки її реалізація може ускладнитися.

Питання кордону між Ірландією та Північною Ірландією докладно розглядалося під час переговорів Лондона з ЄС. Дублін вважав, що це питання має бути вирішено на першому етапі переговорів, оскільки це дозволяло зберегти безбар'єрну торгівлю між сусідніми країнами. Лондон, з іншого боку, стверджував, що питання кордону має бути пов'язане з умовами майбутньої торговельної угоди, яка є предметом другого етапу переговорів.

У результаті переговорів було досягнуто компромісу, який передбачає створення так званого «регулятивного узгодження» між Великою Британією та ЄС щодо Північної Ірландії. Це означає, що на території Північної Ірландії будуть застосовуватися правила ЄС

щодо торгівлі, митних процедур та оподаткування. Таким чином, Північна Ірландія буде залишатися частиною єдиного ринку та митного союзу ЄС, що дозволить зберегти безбар'єрну торгівлю між Ірландією та Великою Британією. Цей компроміс є єдиним можливим варіантом, який дозволяє уникнути серйозних проблем для обох країн [2].

Велика Британія також не хотіла відновлювати кордон між Ірландією та Північною Ірландією, оскільки це викликало б напруження в Ольстері. Досягнутий компроміс передбачає, що на території Північної Ірландії будуть створені контрольно-пропускні пункти, де будуть перевірятися товари та люди. Цей контроль буде здійснюватися Великою Британією, а не ЄС.

Прихильники Брекситу з Консервативної партії були так захоплені ідеєю виходу з ЄС, що не подумали про наслідки для Північної Ірландії. Вони не врахували, що відновлення кордону між Північною Ірландією та Ірландією може завдати шкоди економічному та політичному становищу Північної Ірландії [3].

Незнання або нехтування інтересами Північної Ірландії призвело до того, що прихильники Brexit не врахували наслідки виходу Великої Британії з ЄС для цієї території. Карен Бредлі, що обіймала посаду держсекретаря в справах Північної Ірландії в уряді Терези Мей, прокоментувала це так: «...коли я розпочинала цю роботу, я не розуміла деяких глибинних, усталених проблем Північної Ірландії». Іншими словами, до недавнього часу їй було нецікаве одне з головних питань британської історії XIX і XX ст. Консервативним політикам, які опинилися в подібному становищі, потрібно було б знати, що конфлікти, викликані «ірландським питанням», призвели до насильницької смерті понад 3600 людей. Їм варто усвідомити, що низка прем'єр-міністрів із Консервативної партії – від Едварда Хіта до Маргарет Тетчер і Джона Мейджора – намагалися і не змогли розв'язати цю проблему, поки 1998 р. не була укладена Угода Страсної п'ятниці» [4].

Угода в Страсну п'ятницю, також відома як Белфастська угода, була досягнута після тривалих переговорів між представниками різних політичних сил у Північній Ірландії та Ірландії. Ця угода закликала до створення нового уряду в Північній Ірландії, який був би заснований на принципах рівності та співпраці між різними політичними групами. Угода Страсної п'ятниці стала поворотним моментом в історії Північної Ірландії. Її підписання призвело до значного скорочення насильства та політичної нестабільності

в регіоні. Документ також сприяв розвитку економіки та покращенню соціальних умов в Північній Ірландії.

Однак, незважаючи на значні успіхи, Угода Страсної п'ятниці все ще стикається з певними проблемами:

- деякі люди вважають, що угода не дає їм достатньо прав та захисту;
- існують розбіжності щодо того, як слід реалізувати деякі положення угоди;
- економічні та соціальні розбіжності між націоналістами та юніоністами залишаються значними.

У Північній Ірландії, яка має більшість протестантів і меншість католиків, у середині 1960-х рр. почався конфлікт між цими двома конфесійними групами. Протестанти контролювали державні інститути, і вони часто використовували цю владу для дискримінації католиків. Католики вимагали рівності, і в 1960-х рр. виник рух за громадянські права. Це призвело до заворушень і насильства, і британський уряд був змушений направити війська для підтримки порядку [1].

Конфлікт продовжувався до початку 1990-х рр. У 1994 р. було досягнуто попереднє припинення вогню, але воно було нестійким. У 1996 р. розпочалися багатосторонні переговори між представниками Ірландії, різних політичних партій Північної Ірландії та британського уряду. У результаті переговорів у 1998 р. була досягнута угода, яка отримала назву «Угода в Страсну п'ятницю». Ця угода передбачала створення нового уряду в Північній Ірландії, в якому католики та протестанти мали б рівні права. Вона також передбачала співпрацю між урядами Ірландії і Північної Ірландії та між Великобританією й Ірландією. Угода була схвалена на референдумах у Ірландії та Північній Ірландії. Однак підтримка угоди була нерівномірною. 96% католиків у Північній Ірландії проголосували за угоду. Натомість лише 52% протестантів підтримали угоду. Це вказує на те, що конфлікт у Північній Ірландії був глибоким і складним, і його вирішення буде вимагати часу та зусиль.

Конфлікт у Північній Ірландії був пов'язаний з історичними суперечками між Ірландією та Великою Британією. Ірландія була колонією Великобританії з XVI ст. до 1921 р. Однак Північна Ірландія залишилася частиною Сполученого Королівства, і це призвело до напруженості між етнічними ірландцями та англійцями в Північній Ірландії. Угода в Страсну п'ятницю вважається важливим кроком у напрямку миру в Північній Ірландії. Однак конфлікт

не був повністю вирішений: у Північній Ірландії все ще іноді відбуваються заворушення та насильство [3].

Вихід Великої Британії з ЄС викликав занепокоєння в Ірландії. Вихід Великої Британії з ЄС поставило під загрозу, як вже відзначалося, відкритість кордону. Переговори про врегулювання питань кордону не дали результату. У результаті Ірландія вирішила перевести дискусію в публічну площину. Член Європарламенту від Ірландської республіки Брайан Хейс заявив, що Велика Британія ніколи до кінця не розуміла всю важливість ЄС. Він сказав, що Ірландія ж завжди цінувала свою приналежність до Європи. Хейс також заявив, що вихід Великої Британії з ЄС негативно вплине й на Ірландію. Він сказав, що Ірландія може втратити доступ до європейського ринку, що призведе до економічних труднощів. Хейс закликів Лондон переглянути своє рішення про вихід з ЄС. Він сказав, що це рішення було помилковим і що воно матиме негативні наслідки для обох країн [1].

Вихід Великої Британії з ЄС підвищив ймовірність об'єднання Ірландії. Експерти вважають, що референдум про об'єднання може відбутися, якщо більшість населення Північної Ірландії захоче залишитися в ЄС. Екс-прем'єр-міністр Ірландії Енді Кенні зауважив, що Великій Британії саме час почати готуватися до можливого референдуму з приводу об'єднання Ірландії. Він заявив, якщо з'являться явні свідчення про бажання більшості населення Північної Ірландії залишитися в ЄС і покинути Сполучене Королівство, потрібно провести референдум. Кенні підтримав і глава партії Шинн Фейн Джерард Адамс, який сказав, що Brexit відкрив для Ірландії нові конституційні можливості. На його думку, в контексті референдуму з'являється «велика можливість досягти єдності» [5].

Британський уряд стверджує, що він зможе вирішити цю проблему, зберігши узгодженість із митними правилами ЄС і застосовуючи технології митного моніторингу. Однак Ірландія не вірить у ці обіцянки. Вона вважає, що кожна деталь угоди про кордон має бути ідеально вигострена та включена в юридично обов'язкову угоду.

Висвітлюючи цю проблему, слід було б підвести підсумок, а саме: Британо-ірландський кордон є одним з найскладніших питань під час Брекзиту. Після виходу з ЄС, Велика Британія мала б визначитись, як вона хоче врегулювати переміщення людей та товарів через цей кордон. Існувало два варіанти: твердий та м'який кордони. Твердий кордон – це створення фізичних бар'єрів на кордоні, таких

як митні пости та прикордонні контрольні пункти. Як наслідок це призвело б до контрольованого кордону між Ірландією та Великою Британією. А м'який кордон передбачав збереження відкритого кордону. Це було б досягнуто шляхом укладання спеціальної угоди з ЄС. Другий варіант був більше бажаний для Ірландії, оскільки він дозволив би зберегти відкритий кордон і уникнути відновлення конфлікту в Північній Ірландії. Врешті решт було домовлено про створення м'якого кордону. Угода була підписана в 2020 р., передбачає використання технології для контролю за переміщення людей і товарів через кордон.

Слід зазначити, що проблеми, пов'язані з кордоном між Північною Ірландією та Республікою Ірландією, стали предметом гострих дебатів та визначили ключові питання у відносинах між Великою Британією та ЄС. Визначальними чинниками є забезпечення мирного та стабільного врегулювання на кордоні, врахування інтересів всіх сторін, а також уникнення виникнення нових бар'єрів та подолання торговельних перешкод. Висновок вказує на необхідність знаходження довгострокового рішення, яке задовольняло б ірландські та британські інтереси, сприяло б дипломатичній співпраці та підтримувало принципи міжнародного права. Розділ підсумовує важливість пошуку компромісу та спільних рішень для забезпечення стійкої та конструктивної динаміки на кордоні, сприяючи також процесам демократичного врегулювання історичних конфліктів.

Джерела та література:

1. Рудько С. Питання Ірландського кордону на першому етапі Brexit. *Політичне життя*. Вінниця. 2018. №.2. С.140–145.

2. Шелест Г. Brexit зупинився на кордоні: як проблема Північної Ірландії ламає переговори Великої Британії та ЄС. *Європейська правда*. 2017. URL: <http://www.euointegration.com.ua/articles/2017/12/13/7074989>

3. Крушинський В. Ентоні Блер і проблема мирного врегулювання в Північній Ірландії. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2014. Вип. 123, част. 1. С. 4–15.

4. Брексит vs. Ірландське питання. *День*. 2018, 20 жовтня. URL: <https://day.kyiv.ua/article/svitovi-dyskusiyi/brekzit-vs-irlandske-pytannya>

5. Brexit will destroy Good Friday Agreement,' says Adams. *BBC News*. 2017. URL: <http://www.bbc.com/news/uk-northern-ireland-38704311>

6. Кузьменко Д. Нестабільний мир у британсько-ірландських відносинах: Брексит як новий виклик. Дипломна робота. Київ, 2020. URL:

<https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1f48a059-71c2-4277-b9ea-32cc8d049900/content>

7. Геба Г. І. Вплив дезінтеграційних процесів у Європі на Брекзит. *Політичне життя*. 2020. № 4. С. 87–92.

8. Бойчук Д. С., Галич К. В., Ходосов О. О. Щодо питання виходу держав-членів із Європейського Союзу: Процедура, причини та перспективи». *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 502–506. URL: http://www.lsej.org.ua/8_2020/127.pdf

Едуард Власюк

Національний університет «Острозька академія»

ОСНОВНІ МОТИВИ ТА СПЕЦИФІКА ПОЛЬСЬКО-АМЕРИКАНСЬКОГО СОЮЗУ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

У статті розглядається проблема необхідності забезпечення національної безпеки Польщі в умовах складної геополітичної ситуації. Крім того, поточний стан та перспектив розвитку стратегічного партнерства між Польщею та США. Розглядаються сучасні виклики, зокрема складні відносини з сусідніми країнами й агресивні дії Росії, які змушують Польщу шукати надійних союзників. Ця стаття сприяє кращому розумінню основних аспектів забезпечення безпекової політики польсько-американського союз.

Ключові слова: Польща, США, НАТО, політика, національна безпека, стратегічне партнерство, військова співпраця.

Eduard Vlasiuk

MAIN MOTIVES AND SPECIFICITY OF THE POLISH-AMERICAN UNION IN THE CONTEXT OF ENSURING NATIONAL SECURITY

The article examines the problem of the need to ensure Poland's national security in the conditions of a complex geopolitical situation. In addition, the current state and prospects for the development of the strategic partnership between Poland and the USA. Contemporary challenges are considered, in particular, difficult relations with neighboring countries and aggressive actions of Russia, which force Poland to look for reliable allies. This article contributes to a better understanding of the main aspects of the security policy of the Polish-American alliance.

Keywords: Poland, USA, NATO, politics, national security, strategic partnership, military cooperation.

Зміцнення відносин між Польщею та Сполученими Штатами Америки стало ключовим аспектом безпекової політики Польщі, особливо у світлі змін геополітичної динаміки, включаючи переорієнтацію США на Азію та конфлікти з Росією. Польща намагається ствердити свою роль як надійного союзника США в регіоні, що особливо важливо в контексті поточної війни в Україні та загроз зі сторони Росії. Вивчення цієї проблеми є актуальним, оскільки воно дозволяє зрозуміти, як Польща може ефективно використовувати свій союз із США для зміцнення національної безпеки.

Метою дослідження є аналіз поточного стану та перспектив розвитку стратегічного партнерства між Польщею та США в контексті змін геополітичної ситуації, а також оцінку впливу цього партнерства на національну безпеку Польщі. Дослідження дає змогу заглибитись до історичного контексту відносин, сучасних викликів та майбутніх напрямків співпраці.

Основною мотивацією Польщі для зміцнення альянсу зі Сполученими Штатами є забезпечення безпеки держави. Історичний контекст складних відносин із сусідніми країнами призвів до того, що Польща сприймає США як ключового гаранта своєї безпеки. Це стратегічне партнерство обґрунтовується тим, що США є найпотужнішою країною світу, яка демонструє готовність захищати своїх європейських союзників [11, 3].

Це стратегічне узгодження знаходить підтвердження в Стратегіях національної безпеки (далі – СНБ) Польщі на XXI ст. Стратегія 2003 р. підкреслила важливість трансатлантичного зв'язку, наголосивши, що НАТО й двостороння співпраця зі США є ключовими для зовнішньої безпеки Польщі. Незважаючи на коливання глобального фокусу США, такі як вплив глобальної війни з тероризмом, Польща продовжувала стверджувати про життєво важливу роль свого стратегічного партнерства зі США, як це було зазначено в наступних документах СНБ [9, 3].

У відповідь на зміну геополітичної динаміки Польща скоригувала свої акценти, особливо у зв'язку з переорієнтацією США на Азію та перекалібруванням відносин з Росією. Тим не менш, Польща послідовно надавала пріоритет двосторонньому стратегічному партнерству зі США, як це видно із Стратегії національної безпеки 2014 р., де Польща виступала за збереження міцних союзницьких зв'язків між Європою і Польщею та США [10].

У часи посилення розбіжностей всередині НАТО політика безпеки Польщі рішуче тяжіє до США, що було підтверджено в 2020 р. Польща сформулювала свою прихильність до розвитку стратегічної

співпраці зі США, що охоплює безпеку і оборону, технології, торгівлю й енергетику. Це зобов'язання також підкреслюється в інших стратегічних і програмних документах, що закріплює зближення Польщі з США.

Незважаючи на значну роль, яку Польща відіграє як союзник НАТО, Стратегії національної безпеки США часто посилаються на Європу або Центральну і Східну Європу в широкому сенсі, з обмеженими прямими згадками про Польщу. Винятки становлять Стратегія національної безпеки 2006 року, в якій Польща визнається успішним прикладом мудрого розвитку [13, 35], і Стратегія національної безпеки 2015 р., в якій Польща і країни Балтії відзначаються за їхній внесок у зміцнення НАТО [12, 8].

Зміщення фокусу уваги США з Європи на Індо-Тихоокеанський регіон є постійною темою в наступних документах СНБ. Тим не менш, США послідовно підтверджують свої незмінні зобов'язання перед країнами Центральної і Східної Європи, особливо у відповідь на геополітичні події, такі як війна на Донбасі.

Партнерство між США та Європою ґрунтується на спільних цінностях свободи, незалежності, демократії та верховенства права. Незважаючи на нещодавні виклики в Польщі, пов'язані з демократичними принципами, ці спільні цінності залишаються в центрі уваги під час двосторонніх зустрічей між американськими президентами та польськими лідерами [14, 20].

Важливість Польщі як союзника США зумовлена її статусом однієї із найбільших країн Центральної Європи, історичними дружніми відносинами зі США та значною діаспорою. США можуть розраховувати на послідовну підтримку Польщі на світовій арені, а американські політичні еліти активно конкурують за голоси громадян польського походження. З точки зору США, роль Польщі у підтримці східного флангу НАТО, перевищення 2% ВВП витрат на оборону та активна підтримка України посилюють її значення як ключового союзника.

В академічному дискурсі Польщу називають «новим зразковим союзником Америки» і «американським протезом на Сході». Однак є й критика, дехто характеризує Польщу як єдину «державу-клієнта» США в Європі, вказуючи на такі фактори, як поглиблене військове співробітництво, динаміка комунікації та значні закупівлі зброї у США.

Політика наступних польських урядів, зокрема партії «Право і справедливість», зазнавала критики за їхню надмірну ревність у зближенні зі США. Таке зближення можна порівнювати з елементами

клієнтелізму і самовасалізації, що відображає відчуття меншовартості у порівнянні з західноєвропейськими державами. Польський уряд вважає, що тісний союз зі США має вирішальне значення для просування Польщі в міжнародній політичній та економічній ієрархії, протидіючи обмеженням, які накладають західноєвропейські держави.

Альянс між Польщею та Сполученими Штатами охоплює як багатосторонній, так і двосторонній виміри. У багатосторонній сфері ця співпраця проявляється в рамках Північноатлантичного альянсу, широко відомого як НАТО. НАТО функціонує на різних рівнях аналізу, включаючи системний, державний та внутрішньо-державний рівні, що вимагає нюансованого розуміння, яке ґрунтується на різних теоретичних підходах у міжнародних відносинах та порівняльній політиці.

За сім десятиліть свого існування НАТО створила теоретичну головоломку щодо трансатлантичного порядку. Теоретики, зокрема неореалісти, ліберали і соціальні конструктивісти, пропонують різні прогнози щодо майбутнього Альянсу. У той час як певні групи передбачають можливий розпад НАТО через зміни в міжнародній системі, інші стверджують його безперервність, наголошуючи на інституційних активах і стабільних зв'язках, які він забезпечує між демократичними державами. Зокрема, НАТО продовжує формувати геокультурну сутність, яку називають «Захід» [3, 33].

Польща завдяки своїм дипломатичним зусиллям відіграла ключову роль у формуванні американської позиції щодо розширення НАТО на схід. Цей процес у напрямку країн Центральної та Східної Європи збігся зі збільшенням функцій НАТО, зокрема, у сфері врегулювання кризових ситуацій. Ця трансформація ознаменувала значний зсув в історичному порядку денному Північноатлантичного альянсу. Інтерпретація положень договорів НАТО еволюціонує з часом, відображаючи сприйняття державами-членами питань безпеки, кордонів альянсу та їхньої відповідальності один перед одним і третіми сторонами [3, 47].

Сподіваючись на членство в НАТО, Польща насамперед прагнула стати частиною системи колективного стримування і оборони. Однак, як і інші члени НАТО, вона була змушена взяти на себе відповідальність за стабілізацію міжнародного середовища, беручи участь у військових місіях по всьому світу, щоб заслужити довіру США як союзника. У ХХІ ст. НАТО користується більшою прихильністю в Польщі, ніж у США, і значна більшість поляків позитивно ставляться до Альянсу.

У двосторонньому вимірі Польща послідовно прагнула зміцнити свої зв'язки зі Сполученими Штатами, шукаючи додаткових гарантій безпеки, незважаючи на помітну асиметрію сил між двома країнами. Це прагнення призвело до розвитку так званого «польсько-американського стратегічного партнерства», формалізованого Декларацією про стратегічне співробітництво у 2008 р. Активна підтримка Польщею військових проектів США, що ґрунтується на певних підходах, іноді призводила до того, що Польща сприймала себе як значну військову силу у Європі [1].

У ХХІ ст. Польща стала однією з найбільш проамериканських країн у світі. У 2000 р. 86% поляків позитивно ставилися до США, але до 2007 р. цей показник знизився до 61%, насамперед через занепокоєння, пов'язані з війною в Іраку. Однак у наступні роки підтримка альянсу відновилися, досягнувши свого піку в 91% у 2022 р., що було зумовлено рішучою реакцією США на конфлікт в Україні.

Протягом останнього десятиліття спостерігається послідовне покращення того, як поляки сприймають свої відносини зі США. Протягом усього ХХІ ст. Польща стабільно добре сприймається американцями. Наприклад, у 2020 р. 46% американців позитивно ставилися до Польщі, тоді як лише 7% – негативно [4]. Характерно те, що за цей період у США не проводилося жодних опитувань щодо оцінки двосторонніх відносин з Польщею.

Глобальна війна проти тероризму, ініційована президентом Джорджем Бушем у 2001 р., надала Польщі можливість продемонструвати свою союзницьку лояльність до США і відданість міжнародній безпеці. Незважаючи на сильну опозицію з боку польського суспільства, уряд, очолюваний Альянсом демократів, вирішив суттєво підтримати Сполучені Штати у військових операціях в Афганістані та Іраку. Наступне приєднання до американської ініціативи проявилось в активній участі Польщі у військовій коаліції проти Іраку під проводом США у 2003 р., навіть всупереч несхваленню її з боку Німеччини та Франції. Підтримка Польщею війни, спрямована на демонстрацію солідарності зі США, була стратегічно використана Сполученими Штатами у їхніх політичних суперечках із західноєвропейськими державами [2].

Рішення про участь польських солдатів у війні, зокрема в іракському конфлікті, зустріло опір з боку більшості польського населення, яке в березні 2003 р. висловилося проти на рівні 75%, і лише 19% – за. Польська влада, однак, покладала великі надії на свою участь у війні, розраховуючи на значні контракти для польських підприємств у відбудові Іраку, на постачання зброї та військової

техніки для іракських сил безпеки, а також на частку на іракському нафтовому ринку. Крім того, вони сподівалися на збільшення інвестиційної та торговельної співпраці зі США, передачу технологій до Польщі, спільні науково-дослідні розробки, посилення підтримки польських збройних сил, скасування віз для польських громадян, які подорожують до США, тощо.

Незважаючи на похвалу президента Д. Буша на адресу Польщі, ці очікування не були повністю виправдані, що підкреслило нерівність у вигодах між домінуючою державою та її союзниками на міжнародній арені, які її підтримують. «Польсько-американський альянс» часто залишався символічним і не перетворювався на взаємовигідну співпрацю. Така ситуація збереглася навіть після значних закупівель озброєнь, у тому числі придбання 48 літаків F-16 у 2003 р., яке називають «контрактом століття».

Проамериканська позиція продовжувала зберігатися і в період 2005–2007 рр., коли коаліційний уряд очолювала партія «Право і справедливість». Цей уряд охоче прийняв пропозицію США розмістити в Польщі елемент системи протиракетної оборони, незважаючи на те, що вона не призначена для захисту польської території. Зміна політики і балансування між відносинами зі США і ЄС відбулися, коли до влади у 2007 р. прийшла «Громадянська платформа». Ця зміна мала на меті відійти від клієнтелізму, шукаючи більш збалансованого і раціонального підходу до зовнішніх відносин.

Обрання президентом Барака Обама у 2008 р. ознаменувало новий етап, який призвів до виведення основних військових контингентів з Іраку до 2011 та Афганістану до 2014 р. Адміністрація Обама ініціювала «перезавантаження» відносин з Росією, маючи на меті зменшити військову присутність США в Центральній і Східній Європі, в тому числі переглянути питання про розміщення протиракетної системи в Польщі [5]. Побоювання виходу США з Центрально-Східної Європи змусили Польщу звернутися до США з проханням переглянути свою політику. Однак погіршення американсько-російських відносин, особливо через дії Росії в Сирії та Україні, завадило перезавантаженню і призвело до впровадження протиракетної системи як частини ширшої оборонної стратегії НАТО.

Незважаючи на небажання польського суспільства, протиракетна система була створена, поширивши захист на Європу, включаючи Польщу. Події, пов'язані з агресією Росії проти України в 2014 р., спонукали адміністрацію Обама до виконання союзницьких

зобов'язань, посилення стримування і оборони на східному фланзі Альянсу.

Повернення до влади партії «Право і справедливість» у 2015 р. ознаменувало відновлення зобов'язань щодо зміцнення двостороннього альянсу зі США. Уряд мав на меті забезпечити позицію Польщі у складному геополітичному ландшафті, зумовленому постійними загрозами з боку Москви та значною недовірою до Берліна, Парижа та Брюсселя. Уряд активно ініціював інтеграційні проекти в Центральній та Південно-Східній Європі, такі як Ініціатива трьох морів та Бухарестська дев'ятка, прагнучи позиціонувати Польщу як лідера в регіоні [15, 11]. Обмежений потенціал та диверсифіковані інтереси країн регіону, однак, поставили ці ініціативи під загрозу, що спонукало Польщу шукати рішучої підтримки з боку США.

Обрання Дональда Трампа у 2016 р. надало Польщі можливість зміцнити свій союз із США. Консервативно-націоналістично-популістський порядок денний, який поділяли обидва уряди, а також взаємна неприязнь до ліволіберальних еліт ЄС зблизили їх. Неліберальна тенденція в Польщі, яку критикували в Західній Європі, знайшла підтримку в адміністрації Трампа, що скептично ставилася до ліберальних міжнародних інституцій. Така розбіжність із західноєвропейськими партнерами призвела до звинувачень Польщі в тому, що вона підриває значення НАТО і послаблює єдність Альянсу [8].

За підтримки Польщі президент Трамп схвалив інтеграційні проекти в Центральній та Східній Європі, зокрема Ініціативу трьох морів, спрямовану на посилення енергетичної безпеки регіону та збільшення експорту американського скрапленого природного газу. Адміністрація США відреагувала на занепокоєння регіону щодо газопроводу «Північний потік-2», запровадивши санкції проти компаній, що беруть участь у проекті. Крім того, ініціатива Бухарестської дев'ятки, що передбачає регулярні зустрічі міністрів оборони країн східного флангу НАТО, отримала підтримку США. Конфлікти президента Трампа із західними лідерами були позитивно сприйняті в країнах Центральної та Східної Європи, в тому числі в Польщі [8].

Основна мета польського уряду щодо зміцнення польсько-американського альянсу зосереджена навколо розміщення військовослужбовців Збройних сил США в Польщі. У 2018 р. уряд запропонував постійне місце дислокації американської бронетанкової дивізії, виділивши до 2 млрд доларів на розвиток інфраструктури для американських солдатів [7, 6]. Ця пропозиція відповідала

транзакційному підходу президента Трампа до міжнародних відносин, і проект навіть отримав назву «Форт Трамп». Однак цей план викликав суперечки в НАТО, оскільки він не обговорювався з європейськими союзниками, і президент Трамп використав його для тиску на країни, що приймають американські війська, з метою збільшення витрат на оборону.

Зрештою, ініціатива «Форт Трамп» не була реалізована через побоювання щодо реакції Росії, відсутність бронетанкової дивізії і визнання того, що ротаційне розміщення було б більш ефективним, ніж постійна присутність. Тим не менш, у польсько-американських двосторонніх угодах 2019–2020 рр. було прийнято рішення про збільшення військового контингенту США в Польщі шляхом так званої постійної ротації до 6,5 тис. військовослужбовців [2]. Це розширення збіглося зі зростанням підтримки поляками військової присутності сил НАТО, яка зросла з 33% у грудні 2005 до 85% у березні 2022 р.

Останніми роками на польській землі активізувалися двосторонні та багатосторонні військові навчання, зокрема маневри «Захисник Європи – 2020», в яких брала участь найбільша кількість американських військ у Європі у XXI ст. Ці навчання мали на меті перевірити готовність НАТО до потенційної російської або китайської агресії в Європі. Крім того, під час президентства Трампа Польща підписала значні контракти зі США, включаючи придбання 32 літаків F-35 і двох систем ППО Patriot PAC-3 [6].

Зі зміною керівництва адміністрації США на президента Джо Байдена в Польщі виник ризик часткової ізоляції через скептичне ставлення нової адміністрації до популістсько-націоналістичного уряду «Права і справедливості». Критика посилилася через ймовірний відхід Польщі від демократичних принципів і верховенства права. Однак ситуація суттєво змінилася з початком війни в Україні, яка позиціонувала Польщу як ключового гравця у наданні допомоги Україні з боку Заходу. Країна прийняла мільйони українських біженців, сприяла постачанню зброї та військової техніки в Україну і стала другим найбільшим постачальником зброї в Україну за перші шість місяців конфлікту.

Перед обличчям потенційної ескалації або перемоги Росії в Україні Польща визнає посилення загроз на східному фланзі НАТО. Альянс зі Сполученими Штатами, а також надійність їхніх оборонних гарантій стають для Польщі вирішальними. Реагуючи на війну в Україні, Польща прагне продемонструвати себе як надійного і компетентного союзника Сполучених Штатів, прагнучи взяти на

себе роль головного союзника США в регіоні, потенційно випередивши Німеччину, яка продемонструвала амбівалентне ставлення до конфлікту.

Отже, відносини між Польщею та Сполученими Штатами в першу чергу мотивуються прагненням Польщі до національної безпеки з великим наголосом на стратегічному партнерстві. Цей альянс підкреслюється історичним контекстом Польщі, її роллю як союзника НАТО та її відданістю спільним демократичним цінностям. Цей альянс стратегічно підкреслюється в Стратегії національної безпеки Польщі, підкреслюючи важливість трансатлантичного співробітництва та двосторонніх зв'язків зі США.

Розвиток цього партнерства відображає зміни в глобальній динаміці, такі як глобальна війна з тероризмом і геополітичні перебудови XXI ст. Активна позиція Польщі в міжнародних конфліктах, до прикладу, її військова участь у Іраку, свідчить про її лояльність до США.

Наполегливі зусилля польського уряду щодо зміцнення альянсу, включаючи пропозиції щодо постійної військової присутності США, демонструють його відданість безпеці та обороні. Хоча такі ініціативи, як «Форт Трамп», не були реалізовані, угоди про ротційну військову присутність США в Польщі були укладені, що відображає прагматичний підхід до безпекової політики. Незважаючи на наявність викликів і критики, стратегічне значення Польщі, як на регіональному, так і на глобальному рівнях, підтверджується її прихильністю до НАТО, активною залученістю до ініціатив і зусиллями для забезпечення міцного двостороннього альянсу зі Сполученими Штатами.

Джерела та література:

1. Declaration on Strategic Cooperation Between the United States of America and the Republic of Poland, by U.S. Department of State, 2008. URL: <https://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/ps/2008/aug/108661.htm>
2. Feickert A., McInnis K., Mix D. (2020). U.S. Military Presence in Poland. URL: <https://fas.org/sgp/crs/natsec/IF11280.pdf>
3. Hyde-Price A. (2016). Theorising NATO: New perspectives on the Atlantic Alliance, ed. Mark Webber, London, 226 p.
4. International Attitudes Toward the U.S., NATO and Russia in a Time of Crisis, by Pew Research Center, 2022. URL: <https://www.pewresearch.org/global/2022/06/22/positive-ratings-for-nato/>
5. Jancosekova V. (2017). Regional cooperation in Central and Eastern Europe and its implications for the EU. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1007/s12290-017-0460-8>

6. Jureńczyk L. (2023). Changing the Importance of Poland in the Security Policy of the United States in the Context of the war in Ukraine, *Przegląd Politologiczny*. URL: https://www.researchgate.net/publication/374411564_The_importance_of_the_United_States_in_Poland's_military_security_policy_in_the_context_of_the_war_in_Ukraine

7. Komunikat z badan, Stosunek do NATO i obecności wojsk sojuszniczych w Polsce, by CBOS, 2022, 10 p. URL: https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2022/K_040_22.PDF

8. Lanoszka A. (2020). Poland in a time of geopolitical flux. *Contemporary Politics*. URL: <https://www.spf.org/jpus-insights/spf-worldviews-on-the-united-states-en/woldviews-on-the-united-states006.html>

9. National Security Strategy of the Republic of Poland 2003, 14 p. URL: <https://www.files.ethz.ch/isn/156794/Poland-2003.pdf>

10. National Security Strategy of the Republic of Poland 2014, by BBN, 2014.

11. The National Security Strategy of the United States of America 2002, by NSS Archive, 31 p. URL: <https://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/2002.pdf>

12. The National Security Strategy of the United States of America 2015, by NSS Archive, 29 p. URL: <https://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/2015.pdf>

13. The National Security Strategy of the United States of America 2006, by NSS Archive, 49 p. URL: <https://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/2006.pdf>

14. The National Security Strategy of the United States of America 2017, by NSS Archive, 56 p. URL: <http://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/2017.pdf>

15. The National Security Strategy of the United States of America 2010, by NSS Archive, 52 p. URL: <https://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/2010.pdf>

Ярослава Литвинюк

Хмельницький національний університет

ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ВІДНОСИНИ ТА СУЧАСНА СПІВПРАЦЯ

У статті йдеться про складні українсько-польські відносини та сприйняття цими двома народами один одного. Зазначається, що історична політика і погляди на спільне минуле відіграють значну роль у сучасних стосунках між країнами. Детально розглядаються причини кризи у відносинах та подальші перспективи розвитку партнерства, зокрема щодо примирення і спільного неконфліктного розв'язання проблемних питань у руслі євроінтеграції.

Ключові слова: *українсько-польські відносини, сприйняття, історична політика, історична пам'ять, примирення, євроінтеграція, стратегічне партнерство, спільне майбутнє, політика порозуміння, соціокультурні механізми.*

Yaroslava Lytvyniuk

POLISH-UKRAINIAN RELATIONS AND COOPERATION TODAY

The article discusses the complex Ukrainian-Polish relations and perceptions of these two peoples towards each other. It is noted that historical politics and views on the common past play a significant role in modern relations between the countries. The reasons for the crisis in relations and further prospects for partnership development are examined in detail, in particular regarding reconciliation and joint non-conflict resolution of problematic issues in line with European integration.

Keywords: *Ukrainian-Polish relations, perceptions, historical politics, historical memory, controversial issues of the past, reconciliation, European integration, strategic partnership, common future, politics of understanding, sociocultural mechanisms.*

Сприйняття сусідніх народів та країн, а отже, і ставлення до них, завжди було і залишатиметься визначальним чинником формування їх відносин на всіх рівнях – міждержавному, громадському,

культурному, економічному, міжособистісному. Зрозуміло, що ці взаємини не є наслідком тільки нинішніх стосунків, здебільшого вони становлять результат прояву усталених і поширених стереотипів сприйняття, котрі іноді відображають дуже віддалені у часі події обопільних стосунків, але це не перешкоджає їм чинити значний, а іноді й визначальний вплив на міжнаціональні взаємини двох сусідніх народів [4].

Зважаючи на загальне історичне минуле України та Польщі, велику кількість суспільно-дражливих подій та їх неоднозначні оцінки громадянським суспільством обох країн, історична тематика останнім часом набула рис важливого елементу міжнародних відносин, які вибудовуються (після приходу до влади у Польщі правих сил) не на користь національним інтересам України, а часто всупереч їм, шкодять міжнародному іміджу нашої держави, створюють додаткові загрози національній безпеці України.

Важливою обставиною цих процесів є наплив українських тимчасових переселенців, що додалися до традиційних заробітчан (до 1,2 млн українців перебувають тепер у Польщі), що спричинило посилення антиукраїнських настроїв: 35% опитаних поляків вважають, що українці можуть становити загрозу для безпеки Польщі [5].

На думку консервативних політиків, країна постала перед необхідністю відродження національної ідентичності, що базується на польських традиційних цінностях. Президент А. Дуда констатував, що поляки є нацією, для якої історичний вимір дуже важливий також і в оцінці сучасної політики. Він визначив історичну політику в якості однієї з ключових аспектів внутрішньої та зовнішньої політики, і необхідною умовою для зміцнення держави: 1) для захисту «доброго імені» Польщі в світі та посилення її позиції на міжнародній арені; 2) для виховання патріотизму наступних поколінь поляків. Для цього з листопада 2015 р. під орудою Президента розробляється Стратегія історичної політики Польщі [6].

Польща та Україна переживають доволі напружений період за останні 30 років: у відносинах між нашими країнами з'явилася відчуття браку довгострокових пріоритетів та ідейної порожнечі. Відчуття «стратегічного регресу» наклалося на численні поточні двосторонні проблеми, які, на відміну від минулих років, виходять за рамки відносин між урядами і частково закорінені у відносинах між суспільствами.

Ця ситуація є результатом як внутрішніх змін в Україні та Польщі, так еволюції міжнародного контексту. Передовсім політична криза в ЄС стала причиною, що справа розширення спільноти на

схід в коротко- і середньостроковій перспективі стала малоймовірною. Крім того, зростання напруження між Варшавою та Брюсселем поставило під питання вірогідність Польської держави як моделі хорошого функціонування демократії й адвоката зближення Києва та ЄС. З'явилися також нові явища у суспільному вимірі: в обох країнах посилюються націоналістичні настрої, дійшло до загострення дискусії про складну спільну історію. Водночас небувалого масштабу сягнула хвиля заробітчанської міграції громадян України до Польщі.

Саме тому треба взяти до відома, що рамки співпраці між нашими країнами, які діяли упродовж понад двох десятиріч років і вісь яких становила підтримка інтеграції України з ЄС, не відповідають новим реаліям. Проте визнання, що девальвація дотеперішніх стратегічних цілей і нагромадження двосторонніх проблем становлять «квиток до взаємної байдужості» – було б великою помилкою. Нині Польща та Україна важливі навзаєм одна для одної. Існує потреба солідарної й ефективної політики протидії загрозам, пов'язаним з агресивною війною, що її провадить Росія на території України. Необхідна активна політика щодо суспільств з метою запобігання ескалації націоналістичних конфліктів. Врешті, належить подбати про те, щоб кордон між нашими країнами став воротами до ЄС, а не муром, який визначає лінію поділу на дві Європи. Здійснення такої політики вимагає не тільки нового визначення стратегічних рамок, але також перебудови інструментарію, тобто створення нових ефективних інституцій співпраці на лінії Київ-Варшава.

Партнерство України та Польщі повинно базуватися на таких принципах:

- симетричне партнерство, без патерналізму з польського боку і без месіанізму («захисник від Росії») з українського боку;

- співпраця, зорієнтована на майбутнє: її метою є історичне порозуміння, а не конфронтація. Всі дискусії щодо спільної історії не повинні блокувати розвитку співробітництва;

- врахування не лише відносин між урядами та політичними елітами, але й широких стосунків між суспільствами, які слід полегшувати і промотувати. Дуже важливу роль у формуванні стосунків повинні відіграти медіа, місцеві спільноти, громадські організації, навчальні заклади, церкви та інші неурядові суб'єкти;

- підпорядкування відносин питанню солідарності перед лицем спільної загрози російської політики агресії, включаючи як військові, так і гібридні форми (дезінформація, політична корупція, кібератаки, економічний тиск, енергетичний шантаж, провокації тощо);

– усвідомлення того, що інтеграція України до ЄС залишається спільним довготерміновим інтересом. Водночас варто повною мірою використати існуючі можливості для розширеної двосторонньої співпраці у рамках глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі Україна – ЄС (далі – DCFTA).

У короткостроковій перспективі, партнерство слід зосередити на таких напрямках:

– співробітництво в широко визначеній сфері оборони (військова співпраця, співпраця спецслужб і військової промисловості);

– суспільний діалог і партнерство (співпраця засобів масової інформації, молодіжні обміни, партнерства громад, дослідження громадської думки, сприйняття українських мігрантів в польському суспільстві);

– конструктивний історичний діалог, спрямований на примирення (відповідна політична риторика, діалог істориків та лідерів думок, вшанування історичних пам'ятників);

– підвищення пропускну здатності українсько-польського кордону і побудова транспортного взаємозв'язку (модернізація української прикордонної інфраструктури, відкриття нових пунктів перетину кордону, поширення практики спільних прикордонних перевірок, обмеження економічного сенсу контрабанди, а також розширення авіаційних, залізничних, річкових та автодорожніх транспортних сполучень).

Для реалізації цього амбітного порядку денного необхідно створити нову, модернізовану інституційну інфраструктуру двосторонньої співпраці. В міністерствах закордонних справ слід визначити національних координаторів розвитку інституційної співпраці – щоб заохочувати розвиток такої інституціоналізації у сферах економіки та інвестицій, співпраці на місцевому рівні (між громадами, в контексті децентралізації в Україні), громадянської освіти, молодіжних обмінів, співпрацю між засобами масової інформації, закладами культури, релігійними організаціями, політичними партіями, міністерствами, спеціальними службами, парламентами тощо.

Концепції створення нових спільних інституцій повинні бути ретельно розроблені та обговорені. Адже вже були пропозиції створення українсько-польського центру добросусідства, українсько-польського історичного науково-дослідного інституту, спільного фонду для підтримки молодіжних обмінів, кінопроектів і т.д. – тут має бути чітке розуміння спрямованості, доданої вартості, цілей, діяльності, структури, управління та ресурсного забезпечення.

Понад десять років інтеграція України в ЄС і НАТО були центральними темами в наших двосторонніх відносинах. Проте, в останні роки втратила свою силу неписана угода, яка визначила Польщі роль адвоката європейських прагнень Києва. Для цього є кілька причин. По-перше, позиція Польщі в ЄС була ослаблена в результаті напруги навколо розпочатої Європейською Комісією процедури щодо верховенства права в Польщі. По-друге, Революція гідності та російська агресія підвищили увагу до України в Західній Європі і Київ отримав більше можливостей для прямого лобіювання українських інтересів в столицях ЄС.

Послаблення спроможності Польщі наводити мости між Україною і ЄС не означає, що Варшава більше не є важливим партнером Києва у відносинах з Євроспільнотою. Зважаючи на її розмір, географічне розташування, інтенсивні персональні контакти й історичну та культурну близькість, Польщу продовжують сприймати у ЄС як гравця, який розуміє ситуацію в Україні і має добрі підстави для того, аби мати слово щодо майбутнього Східного Партнерства, співпраці між Брюсселем та Києвом.

Результати інтенсифікації дискусії про реформу ЄС матимуть величезне значення для майбутніх перспектив інтеграції України до нього і для самоідентифікації Польщі в рамках Союзу. В інтересах України є те, щоб Польща разом з Німеччиною і Францією була частиною невеликої групи ключових членів, які обговорюватимуть майбутню форму ЄС.

З практичної точки зору, короткостроковим пріоритетом для спільних українських та польських дипломатичних зусиль у ЄС має бути лобіювання ідеї подальших відносин України–ЄС «після Угоди про Асоціацію», яка у короткостроковій перспективі де-факто включала б повну інтеграцію в ринок ЄС – аж до перспективи вступу в Європейську Економічну зону. Київ повинен серйозно зважати на потенціал Варшави, а остання повинна використовувати його якомога частіше. У ЄС Польща може і повинна стати ключовою державою, яка представлятиме і пояснюватиме іншим партнерам успіхи та виклики прогресу реформ в Україні.

У питаннях безпеки, Україна та Польща повинні особливо співпрацювати у багатосторонніх форматах з країнами-однорідцями – Румунією, Балтійськими державами, Великою Британією, Скандинавськими країнами (зокрема Швецією) і, звичайно, Німеччиною. Україна та Польща мають значною мірою тотожне розуміння безпекових викликів з боку Росії. Це широка проблематика, яка крім

традиційної військової агресії включає гібридні загрози, кібератаки, енергетичний інфраструктурний шантаж тощо.

Польща була близьким союзником України від початку агресивної війни, розв'язаної Росією. Тісні політичні відносини та хвиля солідарності польського суспільства з українськими біженцями призвели до надання подальшої допомоги. На ранніх етапах війни Польща брала участь у переозброєнні українських сухопутних військ, що мало вирішальне значення для оборони України. Зараз у відносинах між двома країнами дедалі частіше з'являються тріщини. Нинішній негативний імідж Польщі в Україні пов'язаний з ембарго на українське зерно, запровадженням польським урядом, сформованим національно-консервативною партією «Право і справедливості», та тривалою блокадою прикордонних пунктів пропуску польськими водіями вантажівок. Особливо негативно сприймається ситуація на кордоні між двома країнами. Адже протести польських перевізників блокують перевезення всіх товарів, включаючи паливо, яке має велике значення для функціонування Української держави [7].

Але, попри все, підтримка Польщею України у протидії агресії Росії та процесі європейської інтеграції стала очевидною. Така позиція офіційної Варшави, вірогідно, й надалі залишатиметься незмінною. Проаналізуємо, що ж спонукає Варшаву до такої підтримки, крім історичного сусідства.

По-перше, Польща чітко усвідомлює, що її безпека і стабільність напрямку залежать від ситуації в Україні, яка входить до поясу безпосереднього сусідства ЄС. Реалізацію Росією «українського сценарію» проти Польщі польські експерти вважають маловірогідною, оскільки Польща є членом НАТО і ЄС, а на території Польщі немає чітко виражених російськомовних анклавів та російських військових баз. Однак, реалізація окремих елементів цього сценарію, враховуючи наявність польсько-російського кордону по Калінінградській області, не виключається, зокрема щодо інформаційних та провокаційних акцій, погроз застосуванням сили, діяльності російських спецслужб, кібератак. З урахуванням цього, Польща зацікавлена у зупинці та наданні належної відсічі Росії, яка зазіхнула на територіальну цілісність України.

По-друге, сьогодні формується оновлена Держава Україна, а для Польщі важливо, з якою Україною вона буде розвивати свої відносини у майбутньому – чи буде Україна європейською, демократичною, розвинутою, стабільною і передбачуваною країною, чи вона знову потрапить у сферу впливу Росії. Крім цього, у Польщі

остерігаються, що на хвилі патріотизму в Україні можуть активізуватися націоналістичні погляди. Так, у Варшаві побоюються, щоб Україна не стала націоналістичною державою, з якою Польщі буде складно розвивати конструктивні двосторонні відносини.

По-третє, рухаючись євроінтеграційним курсом, Україна потребує допомоги у реалізації внутрішніх перетворень за європейськими стандартами. Країни, які сьогодні надають політичну, технічну та фінансову допомогу, в подальшому розглядатимуться Україною як її адвокати у Брюсселі, а Польща вже давно позиціонує себе в ролі такого адвоката в ЄС.

По-четверте, Варшава розуміє, що від рівня зовнішньополітичної підтримки України сьогодні, буде залежати рівень завтрашніх двосторонніх відносин. Це перш за все стосується протидії російській агресії та реалізації міжнародних ініціатив України. Тут Польща намагається зайняти провідне місце.

Підсумовуючи, слід зазначити, що Польща надзвичайно зацікавлена у якомога швидшому припиненні російського військового вторгнення та відновленні територіальної цілісності нашої держави. Тому, Варшава продовжить докладати зусилля на двосторонньому та міжнародному рівнях для підтримки та допомоги Україні. Однак, вже сьогодні Польща дивиться у майбутнє, в якому прагне зайняти провідні позиції в регіоні Центральної і Східної Європи, з Україною включно, з перенесеним східним рубежем сфери впливу ЄС і НАТО з польського на український кордон. Сьогоднішнє положення нашої держави, підірване російською агресією, на зміцнення якого піде ще не один рік, не дозволить Україні перетворитись на самостійного регіонального лідера. Тому, у найближчій перспективі нашої державі слід скористатись і навіть підтримати ті зовнішньополітичні зусилля Польщі, які співпадають з українськими національними пріоритетами. До них слід віднести різнорівневу та всебічну протидію агресивній політиці Росії, підвищення рівня присутності та ефективності дій НАТО на Сході Європи, перезапуску Східного партнерства та перетворення його на простір демократичного розвитку, сприяння процесу європейської інтеграції та відповідним реформам в Україні [8].

Водночас, ми маємо бути свідомі того, що багато європейських держав мають інше розуміння безпекових пріоритетів (зокрема, вони сфокусовані на терористичних та безпекових викликах, пов'язаних з конфліктами на Близькому Сході та у Північній Африці). Саме тому вони схильні недооцінювати ризики, які чинна політика Росії становить для країн ЄС та НАТО. Відповідно, пріоритетом

має бути спільна дипломатична робота з іншими країнами ЄС та зі США задля активізації європейських країн у безпековій сфері. Разом з тим, у спільних інтересах України та Польщі, щоб посилення інтеграції ЄС у безпековій та оборонній сферах не досягалася за рахунок підважування ролі НАТО.

Сильна трансатлантична солідарність також є одним з основних безпекових інтересів України і Польщі. Обидві країни повинні докласти зусилля для запобігання побудови ліній поділу між Європою і Сполученими Штатами [9].

Основним об'єктом своєї наступальної історичної політики польська влада обрала Україну, з огляду на наше важке становище. Свої подальші відносини з Україною польська сторона ставить у залежність від історичної політики, вимагаючи від України скоригувати історичний наратив, згідно польського бачення конфліктних історичних проблем. Для польських консерваторів історична політика має велике значення як знаряддя консолідації національної спільноти, ефективний засіб мобілізації електорату, істотний елемент закордонної політики.

Актуалізація історичної тематики в нинішніх українсько-польських відносинах ставить на порядок денний для державних органів влади України необхідність розробки та втілення політики українсько-польського порозуміння та примирення, базуючись на наступних засадах:

– зважаючи на те, що символічна «ціна» минулого в українсько-польських відносинах вкрай висока, у будь-якій міждержавній риторичній враховувати той чинник, що польська консервативна політична еліта розглядає минуле як стратегічний ресурс;

– враховуючи особливе значення символічних жестів, демонстративних акцій та деталей історичного дискурсу для польської сторони, широко використовувати комеморативні практики як символічні акції втілення політики примирення народів, у контексті чого формувати та упорядковувати нові «місця пам'яті», пов'язані з іменами та подіями Волинської трагедії, сприяти польській стороні у вшануванні жертв конфлікту на території України, та, водночас, ставити питання про вшанування українських жертв на території Польщі.

Важливість розвитку українсько-польського стратегічного партнерства, державно-суспільна значущість розв'язання конфліктів пам'яті для обох країн, втілення політики примирення народів в контексті євроінтеграційних процесів вимагають напрацювання конкретних заходів, спрямованих на розробку та втілення

політичних та соціокультурних механізмів неконфліктного розв'язання назрілих протиріч, формування спільної основи майбутніх пріоритетів розвитку України та Польщі.

Джерела та література:

1. Stereotypy narodowościowe na pograniczu / Pod red. W. Bonusiaka. Rzeszow, 2002. URL: <https://clio.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2014/12/pdf>
2. Bluszkowski J. Stereotypy a tożsamość narodowa. Warszawa, 2005. URL: <https://elipsa.pl/pl/p/Stereotypy-a-tozsamosc-narodowa%2C-Jan-Bluszkowski/171>
3. Формування спільної ідентичності громадян України: перспективи і виклики (Аналітична доповідь Центру Разумкова). *Національна безпека і оборона*. 2007. № 9 (93). С. 6. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD79_2006_ukr.pdf
4. Історичні міфи і стереотипи та міжнаціональні відносини в сучасній Україні / Колективна монографія за ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2009. URL: <https://clio.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2014/12.pdf>
5. Поляки вважають мігрантів з України загрозою для своєї країни. URL: <https://ukr.media/world/240601/>
6. Zapis spotkania dot. Strategii Polskiej Polityki Historycznej. URL: <http://www.prezydent.pl/kancelaria/dzialalnosc-kancelarii/art,18,zapis-spotkania-dot-strategii-polskiej-polityki-historycznej.html>
7. Польща та Україна: криза у відносинах з надією на ренесанс. URL: <https://www.dw.com/uk/polsa-ta-ukraina-kriza-u-vidnosinah-z-nadieu-na-renesans/a-67635222>
8. Що спонукає Польщу до підтримки України. URL: <http://www.uscipr.org.ua/ua/publikatsii/research-updates/scho-sponuka-polschu-do-pdtrimki-ukra-ni>
9. Пріоритетне партнерство: Спільне бачення українсько-польських відносин. *Дискусійна записка українсько-польської Діалогової групи*, 2017. URL: https://www.irf.ua/content/files/ua_pl_priorytne_partnerstvo.pdf

Вікторія Ольхова

Хмельницький національний університет

ЗАСОБИ ТА ІНСТРУМЕНТИ КИТАЙСЬКОЇ ЕКСПАНСІЇ В ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ

У статті досліджується характер відносин між Китаєм та латиноамериканським континентом. Аналізуються інструменти, які використовує Пекін у своїй експансіоністській політиці в такому регіоні як Латинська Америка, загроза якої підриває авторитет Сполучених Штатів Америки не лише на Американському континенті, але й на світовій арені. Метою дослідження виступає аналіз зовнішньої політики КНР та засоби її ведення.

Ключові слова: *Китай, експансія, засоби та інструменти, Латинська Америка.*

Viktoria Olkhova

THE MEANS AND INSTRUMENTS OF CHINESE EXPANSION IN LATIN AMERICA

The article explores the nature of relations between China and the Latin American continent. It analyzes the instruments employed by Beijing in its expansionist policies within the region, such as Latin America, the influence of which poses a threat to the authority of the United States not only in the southern continent but also on the global stage. The research aims to analyze China's foreign policy and the means of its implementation.

Key words: *China, expansion, means and instruments, Latin America.*

На міжнародній арені щодня відбуваються зміни і саме напрямки політичних векторів так чи інакше визначають провідні економіки світу, однією із яких, за останні десятиліття, стала китайська. Китайська Народна Республіка (далі – КНР) на чолі із Сі Цзіньпіном набуває суттєвої могутності роблячи виклик західним країнам і особливо Сполученим Штатам Америки, які не збираються втрачати позицію гегемона в світі, провокуючи другу холодну війну. Очевидно, що обидві країни змагаються за перевагу в регіонах світу

використовуючи економічні, політичні, військові та технологічні засоби, одним із яких є китайський проєкт «Один пояс, один шлях». Достеменно відомо, що дана програма створена для розвитку інфраструктури та збільшення економічного співробітництва між країнами різних континентів, але все ж таки першочергово – відкрити нові або відновити старі шляхи для торгівлі Китаю, будуючи дороги, порти чи залізниці, сприяючи новим торговельним та економічним можливостям.

Країни Латинської Америки теж не залишилися без уваги Китаю, а навпаки стали одним із найважливіших напрямків зовнішньополітичного курсу Пекіна. Відносини між Китаєм та регіоном розпочались ще в XVI ст., «коли торговий шлях Манільського Галеона сприяв обміну порцеляною, шовком і прянощами між Китаєм і Мексикою» [5]. Більше того, до 1840-х рр. китайці приїздили до Куби і Перу на заробітки. Насамперед це були цукрові плантації, срібні копальні та наймання в якості слуг. Сучасна ж співпраця почала розквітати після вступу Китаю до СОТ у 2001 р., а вже в 2004 р. китайським урядом була ухвалена нова стратегія зовнішньої політики, яка стосувалась пильної уваги до регіону. Фокусування США на Азії, збільшення «лівих» при владі в країнах Південної Америки, протиамериканські акції, інвестиції та «дружні» закиди Китаю ще більше зблизили регіон із Пекіном.

У 2000 р. на китайський ринок припадало менш як 2% латиноамериканського експорту, але враховуючи швидке зростання Китаю та попит створили економічний підйом і вже в 2010 р. експорт сягнув 180 млрд. доларів, зростаючи протягом наступних років в середньому на 31%. Говорячи про сьогоднішня, варто зауважити, що у 2021 та 2022-х рр. торгівля з Латинською Америкою досягла рекордних 450 млрд. доларів, а до 2035 р. ця сума може збільшитись в 1.6 рази, сягнувши 700 млрд. доларів за прогнозами економістів. Зараз Китай є найбільшим торговим партнером Південної Америки та другим за величиною на континенті після США. Зокрема, станом на 2023 р. Пекін має угоди про вільну торгівлю з Чилі, Коста-Рікою, Еквадором, Перу та веде перемовини із Уругваєм та Панамою, а понад 20 країн континенту взяло участь в проєкті «один пояс, один шлях» зміцнюючи торговельні відносини із КНР. «За оцінками, 18% світової торгівлі Латинської Америки припадає на Китай» [5]. Окрім цього, було погоджено розрахунок за торговельні операції в юанях із Бразилією (в 2022 р. юань перевищив євро і став другою валютою в резервах країни), Болівією та Аргентиною, що відштовхнуло американський долар на другий план. Також, інвестиції й

позики у вигляді надзвичайно дешевих кредитів відіграють чималу роль у цих відносинах. У той час, коли Група Світового Банку визначає певні критерії для кредиторів з метою забезпечення гарантій повернення коштів та сприяння поліпшенню економічного та політичного середовищ країни задля уникнення подальших звернень та поштовху до розвитку, Китай не накладає аналогічних умов, адже зростання та процвітання інших держав перешкоджатиме Китаю маніпулювати та впливати на них.

Ще одним інструментом поширення китайської політики в межах регіону є будівництво різноманітної інфраструктури. Одним із нагальних прикладів є гідроелектростанція в Еквадорі, яка була побудована для вирішення проблеми з електроенергією в країні, але принесла лише невдоволення населення. Сам проєкт був розроблений китайською державною будівельною компанією Sinohydro, адже даючи кредит на 1.7 млрд. доларів із загальної суми у 2 млрд. доларів, Пекін визначав як вартість проєкту, так і компанію для будівництва. Суспільство ж Еквадору обурене якістю станції, яка лише за 2022 р. має понад 18 000 тріщин, що відповідно збільшуються з кожним днем. Але ще більша стурбованість народу прикута до екологічних наслідків, адже у 2020 р. ерозія спричинила гігантську воронку пошкодивши нафтопроводи в регіоні та спричинивши розливи, внаслідок чого було знищено частину шосе, а також нанесена шкода ледь не половині міста Сан-Луїс. Тому зараз Еквадор разом зі Сполученими Штатами працюють над розв'язанням екологічних проблем та займаються ремонтом станції.

Наступною цілю Пекіна є Перу, де Китай володіє однією із найбільших гідроелектростанцій та майже всім електроенергетичним бізнесом. Крім того, китайська державна судноплавна і логістична компанія Cosco будує глибоководний порт вартістю 3.6 млрд. доларів в Чанкай та володітиме 60% від його частки. Він буде здатний приймати одні із найбільших у світі вантажних суден і витіснити морські перевезення з тихоокеанських портів Чилі, Еквадору і Колумбії. Порт Чанкай може бути «подвійного» призначення: для вантажних перевезень, як і звичайні порти, і для військових кораблів пекінського флоту, що не може залишитися без уваги США. Тому, аналітичним центром із питань безпеки та оборони США – Center for a Secure Free Society було проведено дослідження, у якому підтверджено значні інвестування КНР в понад 40 портів країн Латинської Америки, особливо в ті, що розташовані поряд із військовими базами. Дослідження показало, що їхні порти дозволяють китайським спецслужбам відстежувати переміщення будь-яких

суден та за потреби обмежувати морські шляхи, чи навіть перекрити Панамський канал, який є стратегічною ланкою торгівлі Тихого й Атлантичного океанів, в разі військових дій, адже Китай вже має два порти по обидва боки каналу: порт Колон і порт Бальбоа [7].

На додаток до сказаного, варто згадати інші факти китайської присутності в регіоні – «понад 10 автодоріг в Еквадорі; спільне створення залізничних шляхів, автобусних заводів та інфраструктури у Венесуелі; розгортання систем безпеки «ЕКЮ 911» від СЕІЕС в Кіто з функцією розпізнавання обличчя (що обумовлює побоювання щодо використання її владою надалі); політично обумовлене введення смарткартки «carnet de la patria» від ЗТЕ у Венесуелі; ініціатива з імпорту еквадорських бананів, авокадо, черешні, креветок, шоколаду та квітів; «М'яка сила» (понад 44 інститути Конфуція, стипендії, культурні обміни: мова, кухня)» [1, 80].

Отож, попри те, що США залишається головним військовим партнером у Латиноамериканському регіоні, Китай посилює взаємодію з правоохоронними органами, навчаючи поліцейських з таких країн, як Аргентина й Бразилія, даруючи автомобілі та розвідницьке обладнання для Нікарагуа й Коста-Ріки, чи продаж обладнання для спостереження Еквадору. Також, «КНР постачає й озброєння, переважно Венесуелі: літаки К-8 (реактивні) та Y-8, бронетранспортери VN-4 та інші військові машини, автомати, радары ППО від СЕТС, БПЛА тощо» [1, 80]. Зокрема, близько 11 супутникових станцій, розміщені в регіоні, посилюють стратегічні позиції Китаю у сфері розвідки. Країни Латинської Америки, такі як Аргентина, згідно з офіційними контрактами, «не втручатимуться та не перебиватимуть нормальну діяльність, яка здійснюється на підставі угоди», що посилює лише тривожні думки щодо шпигунства Пекіна у військових цілях, враховуючи той факт, що на території будівництва розміщена 35-ти метрова антена, яка в змозі випускати хвилі для наведення ракет, вистежування повітряних цілей та виводити з ладу супутники. І це лише один приклад із побудованих наземних супутникових станцій в регіоні Китаєм.

Більше того, США визнали існування китайської шпигунської бази на Кубі з 2019 р., що дозволяє прослуховувати електронні комунікації на південній частині Північної Америки, яка розташована лише за 150 км від материка [2]. У контексті широкомасштабних військових дій проти США Китай залучатиме цей регіон тримати його сторону, або, принаймні, не ставати на сторону суперника (тобто, США), включаючи голосування в міжнародних організаціях на підтримку тієї чи іншої допомоги.

Додатковим фактором зацікавленості Пекіну в Південній Америці є літій, величезні запаси якого розміщені на територіях Аргентини, Чилі та Болівії, сягаючи 60% від світових. Літій або ж «біле золото» є ключовим елементом електричної батареї без якої жоден електромобіль не рушить з місця, а жоден смартфон не увімкнеться. Саме тому китайські компанії масово скуповують літєві заводи та інвестують в їхнє будівництво на території Латинської Америки. Нагальним прикладом є найбільший у Китаї виробник сполук літію Ganfeng Lithium Co Ltd. Компанія придбала за 962 млн. доларів підприємництво орієнтоване на Аргентину – Lithea Inc, яка володіє правами на два літєвих соляних озера багаті на корисні компоненти в аргентинській провінції Сальто, оскільки прагне отримати доступ до більшої кількості ресурсів для виробництва ключових металів для акумуляторів [9].

Також варто згадати й інтерес КНР в дипломатичній ізоляції Тайваню, розглядаючи острів як частину власної неподільної території. З 2017 р. п'ять країн Південної Америки відмовилися від зв'язків із Тайванем на користь Китаю. Зокрема, у березні 2023 р. останнім це зробив Гондурас. Таким чином, у зв'язку із посиленням впливу Пекіна на латиноамериканському континенті, острів втрачає своїх партнерів та підтримку в контексті визнання і незалежності.

Китай продовжує посилювати свої стратегічні позиції на міжнародній арені і Латинська Америка не є виключенням. Завдяки інвестиціям, дешевим кредитам при реалізації тих чи інших проєктів чи збільшенням торгівлі – Південна Америка все більше поглинається КНР та стає його сферою впливу, що безумовно, сприяє зміцненню позицій Китаю в протистоянні з США та Заходом встановлюючи нову двополярність у світі. Зокрема, варто зауважити, що розірвання дипломатичних відносин більшості країн Південної Америки із Тайванем та, безумовно, погіршення ситуації з питанням визнання Тайваню як незалежного – є в певному розумінні перемогою Китаю. Саме тому, Сполученим Штатам Америки слід приділити особливу увагу, переглянувши підходи до співпраці з країнами Латинської Америки у всіх сферах життєдіяльності.

Джерела та література:

1. Геоєкономічна стратегія КНР у Південній Америці на прикладі Республіки Еквадор та Боліваріанської Республіки Венесуела. URL: <https://www.iir.edu.ua/sites/default/files/2023-03/pdf>
2. Штати визнали існування китайської шпигунської бази на Кубі. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3721530-stati-viznali-isnuvanna-kitajskoi-spigunskoi-bazi-na-kubi-zmi.html>

3. Гондурас розірвав зв'язки з Тайванем. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3682688-gonduras-rozirvav-zvazki-z-tajvanem-i-vstanoviv-dipvidnosini-z-kitaem.html>

4. Український Фронтір. США висловлюють занепокоєння Перу через контроль Китаю над інфраструктурою. URL: <https://drukarnia.com.ua/articles/ssha-vislovlyuyut-zanepokoeyennya-peru-cherez-kontrol-kitayu-nad-infrastrukturoyu-WXpey>

5. Council on Foreign Relations. China's Growing Influence in Latin America. URL: <https://www.cfr.org/background/china-influence-latin-america-argentina-brazil-venezuela-security-energy-bri>

6. CSIS. Chinese Security Engagement in Latin America. URL: <https://www.csis.org/analysis/chinese-security-engagement-latin-america>

7. Dialogo Americas. China's Rapacious Port Expansion in Latin America and the Caribbean. URL: <https://dialogo-americas.com/articles/chinas-rapacious-port-expansion-in-latin-america-and-the-caribbean/>

8. Indian Council of World Affairs China's Approaches towards Latin America. URL: https://www.icwa.in/show_content.php?lang=1&level=3&ls_id=9851&lid=6299

9. Reuters. China's Ganfeng Lithium to buy Lithea Inc for \$962 million. URL: <https://www.reuters.com/markets/deals/chinas-ganfeng-lithium-buy-lithea-inc-962-mln-2022-07-11/>

10. The Economist. What does China want from Latin America and the Caribbean? URL: <https://www.economist.com/the-americas/2023/06/15/what-does-china-want-from-latin-america-and-the-caribbean>

11. VOA News. Controversy in Ecuador's Largest China-Built Infrastructure Project. URL: <https://projects.voanews.com/china/global-footprint/english/projects/infrastructure/controversy-in-ecuadors-largest-china-built-infrastructureproject.html#:~:text=In%20addition%20to%20structural%20problems,the%20town%20of%20San%20Luis>

Михайло Шпак

Національний університет «Острозька академія»

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ ПОЛІТИКИ США В АЗІЙСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКОМУ РЕГІОНІ

У статті розглядається проблема необхідності забезпечення національної безпеки США в умовах складної геополітичної ситуації в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Аналізується поточний стан та перспективи розвитку стратегічного партнерства між США та країнами регіону. Розглядаються сучасні виклики, зокрема зростаючий вплив Китаю та ядерна загроза з боку Північної Кореї, що змушують США переглядати свої стратегії та шукати нові підходи до взаємодії з регіональними партнерами. Ця стаття сприяє кращому розумінню основних аспектів політики США в Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

Ключові слова: США, Азійсько-Тихоокеанський регіон, Китай, Північна Корея, національна безпека, стратегічне партнерство, зовнішня політика.

Mykhailo Shpak

CHALLENGES AND PROSPECTS FOR US POLICY IN THE ASIA-PACIFIC REGION

The article examines the problem of the need to ensure the national security of the USA in the context of a complex geopolitical situation in the Asia-Pacific region. It analyzes the current state and prospects for the development of strategic partnerships between the USA and the countries of the region. Contemporary challenges are considered, particularly the growing influence of China and the nuclear threat from North Korea, which force the USA to reassess its strategies and seek new approaches to interaction with regional partners. This article contributes to a better understanding of the main aspects of US policy in the Asia-Pacific region.

Keywords: USA, Asia-Pacific region, China, North Korea, national security, strategic partnership, foreign policy.

Сучасна зовнішньополітична стратегія Сполучених Штатів Америки в Азійсько-Тихоокеанському регіоні стикається з низкою

викликів, які вимагають комплексного підходу та чіткого визначення пріоритетів. Зокрема, необхідно враховувати зростаючу взаємозалежність країн регіону та вплив глобальних геополітичних процесів. Центральним завданням є управління можливостями для спільних дій з партнерами та союзниками з метою захисту національної безпеки США. У цьому контексті особливу увагу привертають дії Китаю та Північної Кореї, які становлять серйозні загрози для стабільності регіону та безпеки США. Відтак, існує нагальна потреба у визначенні ефективних стратегій для зменшення впливу цих країн та зміцнення позицій США в Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

Дослідженням політики США в Азійсько-Тихоокеанському регіоні та відповідних геополітичних викликів і перспектив присвячені праці таких вчених, як Н. Городня, С. Шергін, Н. Литвиненко, Н. Франчук, С. Пронь, Є. Банкова, А. Буравкова, І. Погорська.

Метою даного дослідження є розробка рекомендацій щодо ефективних стратегій для зменшення впливу Китаю в Азійсько-Тихоокеанському регіоні через зміцнення альянсів та партнерських відносин з країнами, які мають спільні інтереси з США.

За президентів Барака Обами та Дональда Трампа Китай став більш потужним в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, кидаючи виклик США в різних сферах, таких як військова, економічна та технологічна. Зростання напруженості в Південно-Китайському морі, конфронтаційна позиція Китаю щодо Тайваню і залежність Росії від Пекіна є свідченням цього в Азійсько-Тихоокеанському регіоні [5].

Крім того, Північна Корея посилює свою агресивну політику, яка завдає шкоди як світу в цілому, так і регіону, особливо в тому, що стосується розвитку її ракетної програми і потужності її бойових ракет [14].

Адміністрація Байдена, яка зараз перебуває при владі, визнає важливість Азійсько-Тихоокеанського регіону як критично важливої сфери для зовнішньої політики США, враховуючи зростаючу взаємозалежність у регіоні. Особливо підкреслюється необхідність встановлення чітких пріоритетів у складному геополітичному контексті. Першочерговим завданням стратегії США в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, згідно з Щорічною оцінкою загроз 2022 р., є управління можливостями для спільних дій з партнерами та союзниками з метою захисту національної безпеки.

Позиції Китаю та Північної Кореї є двома найважливішими проблемами, з якими стикається стратегія США в Азійсько-

Тихоокеанському регіоні. Китай є головним геополітичним суперником, на думку адміністрації Дж. Байдена, яка також наголошує на необхідності зменшити вплив Китаю. Це також посилює регіональну безпеку, коли до неї залучені Корейська Республіка та Японія. Адміністрація Байдена підкреслює, що ядерна зброя в регіоні є неприйнятною, а також працює над послабленням напруженості та відновленням переговорів з Пхеньяном.

Поряд зі Східно-Китайським морем, Тайвань продовжує залишатися значною проблемою для зовнішньої політики США часів Джо Байдена. Однак досягти стабільності та збалансувати інтереси всіх сторін може бути надзвичайно складно. З одного боку, Тайвань наполягає на збереженні своєї незалежності і зв'язків з іншими світовими лідерами, зокрема, зі Сполученими Штатами, в той час як Китай продовжує домагатися повного злиття Тайваню з материковим Китаєм. Тайвань продовжує отримувати дипломатичну підтримку своєї позиції, а також військові поставки від адміністрації Байдена [4].

Водночас США намагаються запобігти конфронтації з Китаєм, яка може призвести до непотрібних інвестицій у гонку озброєнь і погіршити відносини між двома країнами. Крім того, суперечки з країнами, які претендують на певні територіальні зони в регіоні, включаючи Бруней, Індонезію, Малайзію, Філіппіни, Тайвань і В'єтнам, стали наслідком агресивних дій Китаю в Південно-Китайському морі. Відповідно до Конвенції ООН з морського права 1982 р., Сполучені Штати сприяють свободі судноплавства і посилюють військово-морські навчання з регіональними союзниками, в тому числі ті, що спрямовані на її захист.

У вересні 2021 р. Сполучені Штати та Велика Британія підписали Австралійсько-британське партнерство у сфері безпеки (далі – AUKUS). Згідно з умовами угоди, Австралія отримує атомні підводні човни та обмін інформацією у критично важливих технічних секторах. Австралія та Нова Зеландія є членами альянсу «П'ять очей», який разом з Великою Британією, Канадою та іншими країнами займається обміном розвідувальною інформацією про дії Китаю.

Таким чином, беручи до уваги складні політичні та історичні проблеми, спроби з боку США і Китаю досягти компромісу і потенційної дипломатичної угоди можуть бути необхідними для досягнення стабільності і зниження напруженості навколо Тайваню [8].

Хоча Південно-Східна Азія є оплотом регіонального економічного зростання, вона також перетворюється на поле битви для

суперництва між сусідніми країнами та Китаєм. Адміністрація Байдена прагне сприяти зміцненню зв'язків і співпраці між країнами-членами АСЕАН, що включило підписання Китаєм Угоди про регіональне всеосяжне економічне партнерство (далі – RCEP). Однак відносини з Китаєм все ще залишаються складними.

З точки зору економічної експансії Китаю в регіоні, ця країна стає все більш потужною політично та економічно, навіть попри те, що розбіжності між членами АСЕАН збільшуються. Хоча Китай є значним інвестором і торговельним партнером у регіоні, напруженість зростає через його претензії на суверенітет над Південно-Китайським морем [2].

Посилюючи співпрацю в рамках АСЕАН і підтримуючи демократичні та прозахідні режими, США намагаються протистояти впливу Китаю в регіоні. Але, незважаючи на ці ініціативи, Китай і країни Південно-Східної Азії продовжують підтримувати тісні економічні відносини, і деякі аналітики вважають, що Пекін завжди буде головним торговельним партнером регіону, а не Вашингтон.

Думки країн Південно-Східної Азії щодо територіальних претензій Китаю різняться, коли йдеться про врегулювання проблем у Південно-Китайському морі. Країни АСЕАН уклали з Китаєм рамкову угоду про співпрацю над кодексом поведінки в Південно-Китайському морі, намагаючись вирішити проблему шляхом консенсусу.

Як наслідок, Сполучені Штати мають переглянути свою стратегію щодо міждержавних союзів та альянсів у світлі змін у загальному балансі сил в Азії. У цих умовах Південна Корея, Японія та Індія стають все більш значущими гравцями. Корейська Республіка залишається життєво важливим союзником США у боротьбі проти КНДР. «Якорем безпеки» США в Азії залишається союз з Японією, а в світлі посилення впливу Китаю все більшого значення набувають відносини з Індією [12].

Китай розглядається Сполученими Штатами як головна загроза американським інтересам у Південно-Східній Азії і запеклий конкурент за регіональне лідерство. Вашингтон стверджує, що дії Китаю дозволяють йому створювати сучасні бази для військових і комерційних операцій, включаючи рибальство, видобуток вуглеводнів, технічне обслуговування і ремонт морської та авіаційної техніки, розвідку і тимчасове розгортання обладнання [10].

Досягнення політичної та економічної ізоляції Китаю має вирішальне значення для збереження домінування США. Цього можна досягти, оточивши Китай відданими проамериканськими урядами

і скориставшись їхніми територіальними суперечками у Східно-Китайському і Південно-Китайському морях.

Територіальні суперечки є ще одним інструментом, який США використовують для посилення антикитайських настроїв у регіоні. Намагаючись стримати геополітичні прагнення Китаю, Білий дім агресивно використовує платформу неофіційного стратегічного форуму, відомого як «альянс чотирьох демократій» з Австралією, Індією та Японією [9].

У вересні 2021 р. США, Велика Британія та Австралія сформуливали військовий альянс AUKUS. Того ж року було відновлено чотирісторонній діалог з питань безпеки, що призвело до критики архітектури безпеки в Азії, яка була покликана протистояти домінуванню Китаю в Південно-Китайському морі.

Зберігаючи свій суверенітет, Індонезія думає про політичну інтеграцію з іншими країнами, беручи до уваги зростаючий вплив Китаю при визначенні своїх політичних та економічних союзників [7].

Індонезія та США посилять військово-технічне співробітництво у 2024 р. Планується укладення угод про надання американського озброєння та техніки, а також збільшення військових обмінів та спільних навчань.

Щодо стратегії обмеження могутності Китаю, то США зміцнюють відносини з давніми союзниками в Південно-Східній Азії, зокрема, Сінгапуром, Таїландом і Філіппінами. У рамках діалогу Шангри-Ла вони співпрацюють з Сінгапуром у питаннях регіональної безпеки, надаючи США право контролю над протоками та використання аеродромів для базування літаків.

Крім того, Пентагон працює над пропозицією створити перший оперативний флот (далі – ОФ) для патрулювання східної частини Індійського океану з метою боротьби з Китаєм в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Основна мета командування ВМС США – дати можливість Сьомому флоту зосередитися на виконанні своїх основних завдань у Східно-Китайському і Південно-Китайському морях, вивільнивши його ресурси. Для цього необхідно активізувати військові операції в Південній і Південно-Східній Азії, включаючи співпрацю з Індією. Флот буде повністю сформований до 2024 р., а штаб-квартира нового об'єднання, як очікується, буде розташована на базі в Чангі. Кораблі і катери будуть базуватися і підтримуватися на потужностях військово-морських баз в Чангі, Туасі і Сембангунг [13].

Відповідно до умов співпраці з Таїландом, США утримують військових радників у Бангкоку, у Лопбурі створено тренувальний центр для спецпідрозділів органів національної безпеки, а американські кораблі та літаки часто відвідують порти Лаем Чабанг і Пхукет, а також авіабази Дон Муанг і Утапао.

Варто зазначити, що зовнішня політика Бангкока орієнтована на Пекін і що США займають менш сильну позицію в Таїланді після військового перевороту 2014 р. Як наслідок, між двома країнами зараз спостерігається більше торговельно-економічної, військової та безпекової співпраці.

Пентагон зміцнив свої позиції в Таїланді в листопаді 2019 р., уклавши угоду про розширення військової співпраці та надання 60 бронетранспортерів Stryker до 2022 р. на вигідних умовах на загальну суму 175 млн. доларів США. Загалом Збройні сили Таїланду мають намір придбати 120 таких машин [12].

Щодо подальших шляхів зменшення впливу Китаю в регіоні, то США формують альянси з такими країнами, як Бруней, В'єтнам, Індонезія та Малайзія, чиї суперечки з Китаєм потенційно можуть перехилити шальки терезів влади. Сполучені Штати наполягатимуть на своїй стратегії тиску на Камбоджу, Лаос і М'янму з метою перешкоджання інтеграційним процедурам між Асоціацією та Китаєм.

США вважають, що Лаос намагається досягти своїх цілей, використовуючи суперечку між Китаєм і США. Лаос готовий застосувати санкції проти небажаних режимів і виступає проти втручання Заходу у власні справи, які він вважає природними. Підтримка з боку США може викликати відповідну реакцію з боку Китаю і вплинути на плани фінансової, військової та технічної допомоги Лаосу [11].

Вашингтон рішуче прагне зміцнити співпрацю з АСЕАН в цілому, на додаток до зростання двосторонніх відносин з країнами Південно-Східної Азії. Асоціація, однак, обережно реагує на американські звинувачення щодо «незаконних претензій Пекіна на ресурси більшої частини Південно-Китайського моря і його спроб контролювати їх силовими методами». Багато країн-членів вважають, що протистояння між Пекіном і Вашингтоном може мати негативний вплив на зростання Південно-Східної Азії.

Завдяки інтеграції центру обробки інформації в Сінгапурі та національних морських центрів на Філіппінах може бути створена основа для обміну даними в режимі реального часу між 20 країнами регіону. Розглядається можливість інтеграції з індійською

системою морського спостереження. До 2022 р. США планують передати В'єтнаму, Індонезії, Малайзії та Філіппінам 38 безпілотних літальних апаратів вартістю близько 42 мільйонів доларів на додаток до систем управління.

США створюють спільні операції проти Китаю в регіоні в рамках програми військового співробітництва. Проте, незначна участь союзників у процесі планування свідчить про те, що США і надалі відіграватимуть провідну роль у визначенні цілей і завдань навчачь [15].

Тому політико-дипломатичні зусилля Вашингтона продовжують зосереджуватися на створенні підґрунтя для формування в регіоні організації антикитайського блоку. Метою таких утворень є координація вирішення поточних питань з урахуванням проамериканських поглядів. Залучення якомога більшої кількості країн Південно-Східної Азії до колективного опору «експансіоністській політиці» КНР у Східно-Китайському та Південно-Китайському морях має вирішальне значення [3].

Майбутні прогнози вказують на ескалацію напруженості між Китаєм і США в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, особливо серед сусідів Китаю. Серед численних сусідів Китаю Сполучені Штати здебільшого використовують занепокоєння щодо посилення впливу Китаю. Причиною цього є сприйняття спроб відновити давню середньовічну систему домінування Китаю над своїми сусідами, що може спричинити зростання його могутності. Ці занепокоєння особливо актуальні для тих, де є значна китайська діаспора, включаючи Малайзію, Сінгапур, В'єтнам та інші країни [5].

Виходячи з наведених вище аргументів і даних, можна зробити висновок, що Азійсько-Тихоокеанський регіон переживає високий рівень геополітичної напруженості, що може мати значні наслідки для союзників США в регіоні, а також для безпеки, політичних та економічних інтересів інших країн світу. Успішна політика США в Азії передбачатиме розбудову міцних партнерських відносин, розуміння та подолання труднощів в регіоні, а також визнання їхнього впливу на світову арену. Під керівництвом Дж. Байдена зовнішня політика США в Азійсько-Тихоокеанському регіоні базується на трьох ключових постулатах: зменшення впливу Китаю, сприяння торгівлі та зміцнення відносин з такими країнами, як Австралія, Південна Корея, Японія та Південна Корея [6].

Як наслідок, різноманітні обставини та думки численних організацій впливають на те, як США формулюють свою зовнішню політику щодо Китаю. Ідея стратегічного суперництва, яка

розвивалася протягом останніх десяти років, є аналогом партнерства, яке Сполучені Штати намагаються встановити з Китаєм. Китай залишається стратегічним суперником, який прагне схилити шальки терезів в Азійсько-Тихоокеанському регіоні на свою користь, навіть попри те, що він становить серйозну небезпеку для американської безпеки і процвітання [3]. Сполучені Штати рішуче налаштовані зберегти своє лідерство у Східній Азії та Азійсько-Тихоокеанському регіоні, незважаючи на зусилля Китаю, спрямовані на підрив міжнародних позицій Вашингтона [1]. Економічна міць, потужна армія, передові технології та вигідне геополітичне розташування дозволяють Китаю перетворитися з потужного регіонального гравця на регіонального лідера з потенціалом домінувати у світі.

Джерела та література:

1. Chairman's Statement of the 13th ASEAN Summit, «One ASEAN at the Heart of Dynamic Asia» Singapore, 20 November 2007. URL: <http://www.aseansec.org/21093.htm>

2. Global Trends 2025: A Transformed World. URL: http://www.dni.gov/nic/NIC_2025_project.html

3. The National Security Strategy of the United States of America. September 2002. Washington D.C., 2002; President George W. Bush. Prevent Our Enemies from Threatening Us, Our Allies, and Our Friends with Weapons of Mass Destruction. The National Security Strategy of the United States of America. Washington, 2002. URL: <http://georgewbushwhitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/>

4. The United States and Southeast Asia / Toward a Strategy of Enhanced Engagement/ Conference report. URL: <http://www.csis.txt.pdf>

5. Campbell K. Far Eastern Promises. Why Washington Should Focus on Asia / K. Campbell and E. Ratner. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/east-asia/2014-04-18/far-eastern-promises>

6. Баєнкова Є. В. Еволюція взаємовідносин у трикутнику Індія – КНР – США в умовах глобалізації: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук. Київ: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2009. 233 с.

7. Буравкова А. Г. Американсько-китайські відносини у постбіполярну епоху: глобальний і регіональний вимір. *Нова парадигма: журнал наукових праць*. 2013. № 118. С. 155–170.

8. Городня Н. Д. Регіональна інтеграція в АТР в постбіполярній політиці США. *Історичний архів*. 2013. № 11. С. 111–118.

9. Курнишова Ю. Американсько-китайське суперництво на сучасному етапі: тенденції та особливості. *Стратегічні пріоритети*. 2019. № 2. С. 257–265.

10. Литвиненко Н. П., Погоріла Н. О. Концептуальне забезпечення політики глобального лідерства США постбіполярної доби. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2017. № 132. С. 44–51.

11. Погорська І. І. США у глобальному світі XXI століття: реалії і перспективи. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Київ, 2012. Вип. 107. Ч. 1. С. 39–45.

12. Пронь С. В. Китай: зовнішня політика і дипломатія у другій половині XX століття. Миколаїв: Іліон, 2012. 148 с.

13. Франчук Н. Політика США в Східній Азії в умовах постбіполітності: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук. Київ, 2002. 190 с.

14. Шевчук О. В. Система безпеки Азійсько-Тихоокеанського регіону: фактори формування та тенденції розвитку. Миколаїв, 2010. 197 с.

15. Шергін С. О. Китай і США в глобальних трансформаціях. *Зовнішні справи*. 2010. No 11–12. С. 50–55.

Альона Бондаренко

Національний університет «Острозька академія»

ГЕОПОЛІТИЧНІ ІНТЕРЕСИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЩОДО НОВОУТВОРЕНИХ КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ

У статті проаналізовано умови впливу на новоутворені країни Східної Європи Російською Федерацією задля досягнення поставлених власних цілей у взаємовідносинах між ними, зокрема те, які засоби для реалізації своїх геополітичних інтересів використовує російська сторона. Крім того, розуміння геополітичних цілей Росії є ключовим для розробки ефективних стратегій протидії її експансіоністським амбіціям. Також описані та проаналізовані деякі конфлікти Російської Федерації з країнами Східної Європи, щоб засвідчити дії Росії, як небажання визнавати свій втрачений вплив у регіоні та небажання відмовитися від своїх геополітичних амбіцій.

Ключові слова: Білорусь, геополітичний інтерес, Молдова, Російська Федерація, територіальні питання, Україна.

Alyona Bondarenko

GEOPOLITICAL INTERESTS OF THE RUSSIAN FEDERATION IN THE NEWLY FORMED COUNTRIES OF EASTERN EUROPE

The article analyses the conditions of influence on the newly formed countries of Eastern Europe by the Russian Federation in order to achieve its own goals in relations between them, in particular, what means the Russian side uses to realise its geopolitical interests. In addition, understanding Russia's geopolitical goals is key to developing effective strategies to counter Russia's expansionist ambitions. Some of Russia's conflicts with Eastern European countries are also described and analysed to demonstrate Russia's actions as an unwillingness to recognise its lost influence in the region and unwillingness to give up its geopolitical ambitions.

Keywords: Belarus, geopolitical interest, Moldova, Russian Federation, territorial issues, Ukraine.

Для реалізації своїх планів Російська Федерація використовує широкий спектр інструментів і методів впливу як невійськового («м'яка сила»), так і військового («жорстка сила»). Цей вплив здійснюється системно протягом багатьох років і носить комплексний, всеохоплюючий характер у різних сферах. Підтримка або використання певних сил в активному збройному конфлікті чи також загроза відновлення активної фази «замороженого» збройного конфлікту є важливими інструментами зовнішньополітичного тексту, що дає Москві значні військово-політичні переваги в регіоні. Такі конфлікти мають вирішальний вплив на порядок денний конфліктуючих країн і завдають величезних втрат їхньому економічному та людському потенціалу. Крім того, методи та засоби впливу та їхні пріоритети не є статичними, а змінюються залежно від країни, до якої вони застосовуються.

Якщо брати до уваги геополітичну зацікавленість Російської Федерації щодо новостворених країн Східної Європи, то ці країни вже давно сформували зони великих політичних конфліктів з Москвою. Першочергово варто зазначити, що українська, білоруська та частина російської державних еліт були першопричиною розпаду Радянського Союзу та утворення Союзу Незалежних Держав (далі – СНД). Однак що Україна, що Молдова завжди намагалися зайняти особливе становище в СНД, що часто спричиняло до погіршення двосторонніх політичних відносин. Натомість Республіка Білорусь залишається головним військово-політичним союзником Росії у цьому регіоні, про що свідчить її членство в Організації договору про колективну безпеку (далі – ОДКБ) та присутність російських військових об'єктів на її території. Один із стратегічних об'єктів на території Білорусі варто розглянути 43-й вузол зв'язку Військово-морський флот (далі – ВМФ) Росії, що розміщується біля міста Вілейка, Мінської області. Цей вузол зв'язку призначений для організації зв'язку між штабом ВМФ Росії (Санкт-Петербург) і підводними човнами, які виконують бойові завдання в Індійському, Тихому та Атлантичному океанах. Це один з п'яти вузлів побудованих з часів Радянського Союзу. А також вузол зв'язку «Антей» – це комплекс об'єктів з унікальними можливостями, необхідними для виконання бойових завдань підводними човнами ВМФ Росії. Підводний компонент є найпотужнішою складовою ядерної «трійці» Ракетних військ стратегічного призначення (далі – РВСП) Росії [8].

Однак інші країни Східної Європи, такі як Україна та Молдова, не прагнуть до активної військової співпраці з Росією. Причина цього полягає у внутрішніх проблемах, пов'язаних із сепаратистським

рухом у цих країнах. У Криму, на сході України та в Придністров'ї існують сепаратистські рухи, які підтримуються Росією. Ці рухи прагнуть відокремитися від своїх держав і приєднатися до Москви. Хоча офіційні та неофіційні лідери Росії в основному стали на бік сепаратистів, обидві країни шукають підтримки в європейських країнах і міжнародних організаціях, щоб зменшити політичну залежність від правління в Росії. Країни Заходу визнають, що існування нестабільних регіонів, у вище зазначених країнах є загрозою стабільності та безпеці в Європі. Вони підтримують Україну та Молдову в їхніх зусиллях щодо протидії сепаратизму [2, 249].

Вказана вище теза була підтверджена 5 червня 2010 р., коли Німеччина та Росія мали намір створити нову платформу для вироблення рішення придністровського конфлікту в формі плану Ради зовнішньої політики та безпеки Росії та ЄС на рівні міністрів закордонних справ обох сторін. Варто наголосити на тому, що Україна не була запрошена до участі в цій новій ініціативі. Очевидно, це пов'язано з тим, що Україна тоді недостатньо чітко сформулювала свої національні інтереси в придністровському врегулюванні. Однак вирішальним фактором «заморожування» придністровського конфлікту є те, що Російська Федерація не бажає залишати свою останню військову базу в регіоні, тобто Придністров'я також має значну політичну вагомість для Росії на Україну. Це пов'язано з тим, що тому Придністровська Молдавська республіка є стратегічним партнером Російської Федерації. Прямуючи в бік Росії, Тирасполь дозволив йому вплинути на культурно близькі регіони півдня та сходу України, Крим [2, 250].

З початку війни між Росією і Україною в 2014 р. геополітичні цілі Росії в Україні зазнали значних змін. До 2014 р. одним з ключових пріоритетів було збереження російської військової бази в Криму. Це було обумовлено двома основними факторами, перш за все відсутністю альтернативи Севастополю. З військово-технічної точки зору Росія не мала зручного альтернативного порту для базування свого Чорноморського флоту. Севастополь мав значну інфраструктуру та сприятливе географічне розташування, що робило його незамінним [4, 421]. Друге, та не менш важливе, це стратегічне значення Чорного моря. Москва прагнула зберегти свій вплив у регіоні та проектувати силу на Чорному морі. Це мало не лише військове, але й економічне та політичне значення. Анексія Криму в 2014 р. частково вирішила цю проблему, але водночас створила нові виклики. Міжнародне невизнання анексії та санкції з боку Заходу призвели

до економічних труднощів. Додатково виникли серйозні проблеми з постачанням води та електроенергії на півострів.

Внаслідок цих факторів, після 2014 р. головним геополітичним пріоритетом Росії в Україні стало створення сухопутного коридору, який з'єднає Росії з Кримом. Це дало б Москві:

- контроль над сухопутним маршрутом: забезпечення безперервного постачання до Криму, незалежно від зовнішніх факторів;
- стратегічну перевагу: зміцнення військової присутності Росії на півдні України та посилення впливу в регіоні Чорного моря;
- символічну перемогу завершення «збору земель» та остаточне закріплення Криму за Росією.

Стратегія Росії ґрунтується на тому, щоб протидіяти впливу ЄС у Східній Європі та представити себе як альтернативну модель. На відміну від ЄС, Росія завжди займала сильну і помітну позицію в «прибережних державах». «М'яка сила» РФ у Східній Європі характеризується на історичній та культурній близькості, присутності етнічних російських меншин у сусідніх країнах, російській мові, пострадянській ностальгії та силі Російської православної церкви (далі – РПЦ). У Східній Європі кількість російськомовних перевищує кількість людей російського походження. До прикладу, етнічні росіяни у 2001 р. склали 17,3% населення в Україні. Відсоток же російського населення Білорусі складає 11,4%, в Молдові – 9,4%. Приблизно 80% білорусів належать до Білоруської православної церкви, 37% українців належать до Української православної церкви, а 75% жителів Молдови належать до Молдовської православної церкви. Варто зауважити, що усі перелічені церкви належать до РПЦ [1, 29]. Україна та Білорусь залишаються частиною російського музично-мистецького простору, а Київ по сьогодні залишається частиною найбільших центрів індустрії російськомовної поп-музики. На екранах кінотеатрів Молдови та Білорусі демонструють російські пропагандистські фільми державного замовлення, а також інтригують глядачів телесеріали на телебаченнях. Більше того, з 2007 р. зовнішньополітична концепція Росії базується на просуванні власної культури та науки, «руського мира», «суверенної демократії» тощо, крім військової та економічної могутності Кремля. «Захист прав співвітчизників за кордоном» – відносно новий зовнішньополітичний напрямок, який поєднує невійськові та неекономічні засоби, є своєрідним «гуманітарним аспектом» зовнішньої політики. «Гуманітарний аспект» зовнішньої політики включає не збройні та неекономічні методи впливу [3]. Примітно також, що вплив РФ в «ближньому зарубіжжі» базується

не лише на історичних, культурних, мовних та соціальних зв'язках, а й на інтересах внутрішньополітичних та економічних еліт. Російський капітал фактично гарантує реалізацію російських інтересів у країнах регіону, а тісно пов'язані з Росією державно економічні та адміністративні організації виступають політичними лобістами цих інтересів.

Також одним із найбільш важливих питань для новоутворених держав у контексті російського впливу на їх жителів – мовне питання. Позиція Російської Федерації полягає в тому, що російська мова повинна мати особливий статус у пострадянських країнах, оскільки вона вважає, що це пом'якшить потенційні етнічні проблеми. Що стосується Білорусі, то російська мова визнана державною згідно зі статтею 10 Договору про створення Союзної держави Росії та Білорусі [10]. Те ж саме стосується і Придністров'я. В Молдові та частково в Україні російській мові надано статус регіональної в російськомовних адміністративно-територіальних одиницях.

Тим не менш, територіальні питання є важливою частиною розгляду геополітичних інтересів Росії. Автономна Республіка Крим, Східна Україна, Придністров'я та Гагаузія є результатом того, що Російська Федерація наголошує на порушенні прав росіян і так званих «російськомовних громадян», що призводить до перманентних територіальних суперечок. Більше того, індокризація російських правлячих кіл на окуповані території та розгортання плацдарму для своїх мобільних сил викликає сильне напруження та стурбованість не лише у постраждалих країн, а й в демократичних країн світу.

Навіть Білорусь може мати проблеми з Вітебською областю. Хоча питання демаркації та делімітації кордону між Російською Федерацією та Республікою Білорусь не піднімається на державному рівні, питання Вітебської області часто є спірним між політиками, політичними аналітиками, науковцями та іншими. Етносоціальні інтереси Росії реалізуються через потужну російську діаспору в країнах регіону.

Оскільки відновлення імперії у межах колишньої радянської сфери впливу було головною метою російської геополітики, Москва продовжувала повзучу експансію на пострадянському просторі, розпалюючи етнічні конфлікти та використовуючи російські анклавні, заради дестабілізації незрілої політичної системи республік і збереження нерадянської системи управління та економіки [9, 93]. Механізми територіального контролю включали підтримку Кремлем проросійських сил на місцевих виборах та авторитарну напівкримінальну політичну систему, яка перемогла на цих виборах, закріпила

лояльність до Москви на десятиліття, а також на рівні закону та двосторонніх угод з колишніми великими містами, що сформувала п'яту колону в атакованих суспільствах. У суспільствах, що зазнали агресії, створюють маріонеткові уряди на окупованих чи спірних територіях, легітимізують членство у власному політичному об'єднанні чи організації, лояльних до агресора, як «легітимну народну владу». Другий випадок вимагає низки заходів для підтримки непопулярного і, як правило, антидемократичного деспотичного режиму. Вони варіюються від міжнародного визнання і послідовної військової, дипломатичної та економічної підтримки з боку агресора до надання притулку фальшивому диктатору в разі його поразки.

Росія та нові країни Східної Європи є важливими економічними партнерами. Незважаючи на це, Росія покладається на Україну та Білорусь у транспортуванні своєї енергетичної сировини, що іноді призводить до двосторонніх конфліктів та енергетичних війн.

Російська Федерація є головним торговим партнером Білорусі, її частка перевищує понад половину від всього зовнішнього товарообороту Республіки Білорусь. На Росію припадає більш ніж 40% білоруського експорту і понад 50% імпорту [12, 353]. Хоча Білорусь і Росія підписали Договір про створення Союзу держав, але основні цілі договору – фактичне об'єднання двох країн, створення єдиної конституції і законодавства та введення спільної валюти – не були реалізовані. Головні причина полягає в тому, що президент Білорусі – Олександр Лукашенко та білоруський правлячий клас побоюються, що Білорусь може бути анексована більш потужною Росією, тому намагаються всіма силами відмовитися від встановлення справжнього політичного альянсу та наполягають лише на подальшому розвитку економічної інтеграції між країнами. Іншим питанням у білорусько-російських відносинах є так звані «податкові маніпуляції» у нафтовій галузі, які Росія планувала здійснити в 2019 р. Це означало, що по 2025 р. Росія поступово знизить мита на експорт нафти з 30% до нуля, одночасно збільшуючи податки на видобуток нафти. На сьогодні Білорусь отримує російську нафту без мита. Тарифи на нафту і нафтопродукти перераховуються до білоруського бюджету і субсидуються безпосередньо Росією [12, 354].

Наближення Молдови до євроатлантичних структур через асоційовану румунську державу був заблокований Росією як суперником за допомогою сепаратистської та кровопролитної війни в Придністров'ї. Молдавська держава та її території втратили третину свого економічного потенціалу та контроль над сотнями кілометрів українсько-молдовського кордону. Придністров'я стало проблемою

не лише для Молдови, а й для України. Організована контрабанда через ділянку українсько-молдовського кордону, яка не контролюється урядом Молдови, завдає шкоди не лише економіці Молдови та України, а й створює проблеми в інших сферах суспільного життя. Іншим, не менш важливим засобом тиску на Молдову є постачання природного газу до Придністров'я російським газовим монополістом «Газпром». Російська Федерація постачає природний газ на території, непідконтрольні уряду Молдови, і вимагає від молдовської держави відшкодування [5, 53]. Росія активно вживає економічні дестабілізуючі заходи проти Молдови, таких як припинення поставок природного газу, маніпулювання цінами на газ введення ембарго на молдавське вино і різні обмеження для молдавських трудових мігрантів на ринку праці своїх економічних конкурентів.

З часів незалежності України Росія, як конкурент, розв'язала проти нашої країни економічну війну. Провести антидемпінгові розслідування щодо українських експортерів у різних галузях, заборонити експорт товарів з України до Росії (твердий сир, металопродукція, високотехнологічна продукція), а також заборонити імпорт енергетичних ресурсів (нафти, природного газу), атомної енергії, рослинне паливо, вугілля). Поки український ринок спричиняє кризу та потрясіння, Росія намагається домовитися про вирішення економічних та політичних інтересів України. Москва встановлює високі ціни на сировину, що експортується в Україну, орендує українську територію під військові бази та навчальні центри, а також купує прибуткові або стратегічні підприємства за низьку вартість або безкоштовно. Російська Федерація також намагалася маніпулювати українським керівництвом за допомогою фінансових засобів, таких як державні позики та купівля державних цінних паперів. Наслідком стало те, що восени 2013 р. Україні було надано кредит у розмірі 3 млрд. доларів США через купівлю державних облігацій. Оскільки український уряд не мав достатніх фінансових можливостей для погашення цього боргу, він оголосив мораторій на погашення всієї фінансової та економічної заборгованості перед країною. Для списання частини зовнішнього державного боргу західні кредитори поставили умову, що український уряд має домовитися з кредиторами країн-конкурентів про списання частини боргу України перед Росією [11]. Скориставшись можливістю вплинути на процес списання частини боргу України перед кредиторами, Російська Федерація почала систематично спричиняти економічні потрясіння з метою дестабілізації фінансових ринків України.

Як підсумок, військово-політичні інтереси Росії у Східній Європі можна окреслити як включення країн Східної Європи до проросійського інтеграційного альянсу з метою формування військово-стратегічної буферної зони на шляху розширення НАТО на схід. Територіальні інтереси Росії полягають у забезпеченні безпеки російських державних кордонів і можливості розширення Російської Федерації за рахунок територій з високою концентрацією так званих «російськомовних» громадян. Етнокультурні відносини в регіоні визначаються статусом російськомовного населення та його релігійною приналежністю. У цьому контексті всі держави регіону мають вирішальне значення для Росії в процесі реалізації політики «м'якої сили», що базується на концепції «русского мира». З точки зору економічних інтересів, основна увага Росії зосереджена на дублюванні транзитної функції західного регіону з іншими регіонами, знижуючи економічні ризики, що виникають у зв'язку з можливим погіршенням двосторонніх відносин через зміну вектору розвитку тих чи інших країн регіону.

Військова присутність Російської Федерації у Придністров'ї, Донбасі та в Криму, відкрита інтервенція в Україні призвели до того, що Київ, Кишинів втратили контроль над частиною своєї території. Це також віддалило перспективи їх вступу до НАТО. Однак ці країни наразі не демонструють готовності повернутися в лоно метрополії. Окрім того, відкритий акт агресії на території України змусив інших країн розглядати Росію як державу-терористку, яка несе потенційну загрозу на національну безпеку, навіть така країна як Республіка Білорусь, яка раніше тісно співпрацювала з Росією почала сумніватися у її авторитетності.

Джерела та література:

1. Popescu N. The Limits of Enlargement-lite: European and Russian Power in the Troubled Neighbourhood: Policy Report. London: European Council on Foreign Relations. 2009, june. 69 p.
2. Алексейченко О. В. Участь Російської федерації у Придністровському врегулюванні. *Проблеми міжнародних відносин*. 2014. Вип. 8. С. 243–255.
3. Васильев О. А. Сучасний стан та перспективи казахстансько-російських відносин. *Цивілізаційні засади трансформаційних процесів на пострадянському просторі* / За ред. А. Г. Бульвінського. Київ, 2018. С. 144–154.
4. Ветринський І. М. Геополітичні інтереси Російської Федерації в Україні. *«Україна: контекст світових подій»*. Аналітичні записки

Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» (2017–2019 рр.). / За ред. А. І. Кудряченка. Київ, 2019. С. 420–423.

5. Гонак І. Технології економічного суперництва як інструмент впливу на глобальні економічні процеси у країнах пострадянського простору. *Економічний дискурс*. 2017. № 2. С. 48–58.

6. Концепція зовнішньої політики Російської Федерації. URL: <http://news.kremlin.ru/media/events/files/41d447a0ce9f5a96bdc3.pdf>

7. Концепція зовнішньої політики РФ від 31 березня 2023 р. URL: <http://static.kremlin.ru/media/events/files/41d447a0ce9f5a96bdc3.pdf>

8. Російські військові об'єкти у Білорусі. URL: <https://mil.in.ua/uk/blogs/rosijski-vijskovi-ob-yepty-u-bilorusi/>

9. Семчинський К. В. Агресія Російської Федерації проти України в контексті російської геостратегії на пострадянському просторі. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2019. Вип. 3. С. 89–99.

10. Статут Міжнародної організації від 23 травня 1997 р. «Статут Союзу Білорусі та Росії». URL: <https://web.archive.org/web/20210424130947/http://council.gov.ru/services/reference/9928/>

11. Україна програла Росії суд в Лондоні. 2017, 29 березня. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20170329-ukrayina-prograla-rosiyi-sud-v-londoni/>

12. Фомін С. С. Вплив євразійської економічної інтеграції на модернізаційні процеси в пострадянських країнах. *Україна: контекст світових подій». Аналітичні записки Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» (2017–2019 рр.). / За ред. А. І. Кудряченка. Київ, 2019. С. 351–357.*

Ангеліна Макогноук

Хмельницький національний університет

ВІДРОДЖЕННЯ ТА УТВЕРДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ В ПРОТИСТОЯННІ З РОСІЙСЬКИМ НЕОІМПЕРІАЛІЗМОМ

У статті досліджується процес відновлення державної незалежності України після розпаду СРСР та ключові виклики, з якими вона зіткнулася протягом цього періоду з боку Росії, яка не змирилася з втратою геополітичного контролю над українською територією. Аналізується роль Революції Гідності, російська агресія на сході України та повномасштабне вторгнення 2022 р. в контексті утвердження української незалежності та боротьби з неоімперськими зазіханнями кремлівського режиму.

Ключові слова: *Україна, незалежність, російська агресія, Революція Гідності, російський неоімперіалізм, територіальна цілісність.*

Anhelina Makohnyuk

REVIVAL AND APPROVAL OF UKRAINIAN STATE INDEPENDENCE IN OPPOSITION WITH RUSSIAN NEO-IMPERIALISM

The article examines the process of restoring Ukraine's state independence after the collapse of the USSR and the key challenges it faced during this period from Russia, which did not accept the loss of geopolitical control over Ukrainian territory. The role of the Revolution of Dignity, Russian aggression in the east of Ukraine and the full-scale invasion of 2022 in the context of the establishment of Ukrainian independence and the fight against the neo-imperial encroachments of the Kremlin regime are analyzed.

Key words: *Ukraine, independence, russian aggression, Revolution of Dignity, Russian neo-imperialism, territorial integrity.*

З розпадом у 1991 р. Радянського Союзу постала нова держава – Україна, яка після сторіч перебування у складі російської та

радянської імперії нарешті отримала омріяну незалежність та можливість самостійно будувати свій шлях [1]. Однак на цьому шляху, окрім викликів трансформації системи, зміни економічної моделі тощо, Україні довелося протистояти потужному тиску з боку Росії, яка не змирилася з втратою геополітичного впливу.

Протягом усього періоду незалежності Росія активно намагалася зберегти контроль над Україною, використовуючи різноманітні важелі – від енергетичного шантажу до прямого втручання у внутрішні справи. Проросійські олігархічні кола намагалися перешкодити руху України на Захід, українізації, демократизації та позбавлення залежності від Москви [2]. Українське суспільство поступово роз'єднувалося на дві частини.

Революція Гідності 2013–2014 рр. стала вирішальним поворотним моментом. Під гаслами євроінтеграції, демократичного розвитку та подолання олігархічно-клетократичної системи, мільйони українців повстали проти проросійського режиму Януковича [3; 5]. Росія відповіла прямою військовою агресією – окупацією Криму та розв'язанням війни на Донбасі [6]. Героїчна оборона українськими патріотами Донецького аеропорту, а також подальша мобілізація Збройних Сил стримали спробу Росії повністю окупувати південно-східні регіони України. Цей конфлікт став довготривалим випробуванням для Української держави, проте допоміг їй зміцнити свою ідентичність та незалежність. Україна зробила чіткий цивілізаційний вибір на користь євроатлантичної інтеграції [7].

Попри Мінські угоди, досягнуті за посередництва Заходу для деескалації конфлікту, Росія лише маскувала свої наступальні плани. 24 лютого 2022 р. кремлівський режим вдався до відкритого акту агресії – повномасштабної війни з метою знищення Української держави. Однак російські війська зустріли нечуваний спротив українців, згуртованих навколо чіткої мети – боротьби за свободу та незалежність. Героїчний захист Маріуполя, невдача РФ взяти столицю України навесні 2022 р., успішний Харківський контрнаступ влітку того ж року та вигнання окупантів з частини Харківщини і суміжної території Луганщини – все це продемонструвало непереборну волю українців до свободи. Контрнаступи в Херсонській та Харківській областях восени підтвердили можливість деокупації всіх захоплених територій.

Водночас, шалена злоба Росії, нездатної здобути перемогу, призводить до численних звірств проти цивільного населення – масових убивств, тортур, депортацій, руйнувань міст ракетними ударами.

Однак ці злочини лише загартовують рішучість українців відстояти свою свободу та шлях у європейську родину.

Невдала російська агресія стала свідченням повного банкрутства неоімперської політики кремлівського режиму, базованого на відродженні великодержавного шовінізму і гегемонізму. Україна довела здатність бути вільною, суверенною європейською нацією і остаточно розірвала окови неоколоніальної залежності від Росії [8].

Український народ століттями боровся за власну державність та національне визволення від імперського гноблення Москви [1]. Проголошення незалежності у 1991 р. стало вікопомною віхою на шляху до реалізації соборницьких прагнень українців. Однак навіть у мирний період Україна не була цілковито вільною від спроб Москви поширити свій контроль під виглядом «дружби народів» в СРСР [2]. Схожу політику останній намагався продовжувати й після 1991 р.

Протистояння нав'язуваним Кремлем інтеграційним проектам на пострадянському просторі, прагнення до інтеграції в Євросоюз та НАТО [3] зміцнили орієнтацію України на європейський вектор розвитку та обрання власного, суверенного шляху. Визвольний курс України наштовхувався на опір з боку промосковських олігархічних груп, фінансово залежних від російського капіталу [4]. Це і призвело до Революції Гідності та повстання українців проти клептократичної корупційної системи [5]. Прагнучи зберегти контроль над Україною, путінський режим вдався до прямої військової агресії – анексії Криму та війни на Донбасі [6]. Проте замість підкорити український народ, ці акти породили ще більшу рішучість долучитися до євроатлантичної спільноти [7].

Повномасштабне російське вторгнення 2022 р., попри всі жахіття та руйнування, згуртувало українців в непереможному прагненні виборити суверенітет та свободу [8]. Героїчна боротьба ЗСУ, територіальної оборони та всього народу України довела право української нації на самовизначення та остаточний розрив неоколоніальної залежності від Москви. Продовжуючи відстоювати свою територіальну цілісність і свободу, Україна знову підтверджує своє історичне право бути господарем на власній землі. Це незворотний процес утвердження української державності та ствердження нашої національної ідентичності, від якого немає вороття. Героїчна боротьба української нації за свою незалежність перетворила її на ключовий фактор європейської та глобальної безпеки, змусила об'єднатися цивілізовані демократичні держави проти кремлівської

агресії. Відстоюючи власну державність, українці відкривають новий етап своєї історії як вільного європейського народу.

Джерела та література:

1. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2016. 496 с.
2. Кульчицький С. Україна між двома світовими війнами (1923–1939). Київ: Альтернативи, 1999. 336 с.
3. Ярошинський О. Україна новітньої доби в історичній ретроспективі. Ч.1. Кн.1. Київ: Видавництво ПАЛИВОДА А.В., 2011. 368 с.
4. Яковлев М. Економічні інтереси України: напрямки, протиріччя, пріоритети. Київ: Заповіт, 2018. 288 с.
5. Касьянов Г. Україна 1991–2007: нариси новітньої історії. Київ: Наш час, 2008. 432 с.
6. Портников В. Державні убивці. Харків: Фоліо, 2016. 238 с.
7. Кульчицький С., Курносів Ю. Європейська інтеграція України. Київ: ШІЕНД, 2004. 88 с.
8. Рябчук М. Долати розрив. Київ: Критика, 2022. 408 с.

Олександра Епштейн

Національний університет «Острозька академія»

ДОПОМОГА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2022–2024 РОКІВ

У статті проаналізовано різні аспекти допомоги для України від Великої Британії під час російсько-української війни 2022–2024 рр. Розглянуто різноманітні аспекти підтримки, наданої Великою Британією, включаючи військову, фінансову та гуманітарну допомогу. Особливу увагу приділено угоді, підписаній у 2023 р., яка передбачає довгострокові гарантії безпеки для України. Ця угода є важливим елементом міжнародної підтримки, що сприяє зміцненню обороноздатності України та забезпеченню стабільності у регіоні. Аналізуються ключові положення угоди, її вплив на українсько-британські відносини та загальний контекст міжнародної підтримки України в цей критичний період.

Ключові слова: Велика Британія, Україна, безпека, допомога, обороноздатність.

Oleksandra Epshtein

GREAT BRITAIN'S AID TO UKRAINE DURING THE 2022–2024 RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

The article analyzes various aspects of assistance to Ukraine from Great Britain during the Russian-Ukrainian war of 2022-2024, as well as the role of the signed agreement on security guarantees for 10 years. The article examines various aspects of the support provided by Great Britain, including military, financial and humanitarian aid. Special attention is paid to the agreement signed in 2023, which provides for long-term security guarantees for Ukraine. This agreement is an important element of international support that helps strengthen Ukraine's defense capabilities and ensure stability in the region. The key provisions of the agreement, its impact on Ukrainian-British relations and the general context of international support for Ukraine in this critical period are analyzed.

Keywords: Great Britain, Ukraine, security, assistance, defense capability.

24 лютого 2022 р. повномасштабне вторгнення РФ в Україну змінило безпековий порядок у світі. Ця війна перестала бути регіональною та починаючи з 2022 р. має вплив не лише на політичне становище світу, а й на економічні, соціальні, екологічні аспекти. Великобританія стала однією з тих країн, що відіграли важливу роль у засудженні військових дій російської федерації щодо територіальної цілісності України. Також вона надала Україні значну військову, фінансову, гуманітарну допомогу та стала ініціатором у створенні міжнародної коаліції, яка підтримує Україну.

Стан наукової розробки проблеми відносин між Великою Британією та Україною під час повномасштабного вторгнення досліджується великою кількістю науковців. Серед них Н. Яковенко, А. Грубінко, І. Черінко, Ю. Стужук, В. Соколова та ін. Важливість Великої Британії в сучасній системі міжнародних відносин була досліджена Н. Яковенко. Також про становлення та розвиток двосторонніх британсько-українських відносин можна дізнатися з роботи А. Грубінко, присвяченій ролі України в зовнішній політиці Великої Британії протягом 2005–2009 рр. Дослідження Ю. Стужука присвячене співробітництву України та Великої Британії в умовах російсько-української війни.

Метою статті є простежити різні аспекти допомоги з боку Великої Британії під час російсько-української війни 2022–2024 рр.

Від початку повномасштабної війни, допомога Великої Британії була однією з найбільш актуальних та ефективних і включала у себе різні аспекти, а саме військову допомогу, фінансово-гуманітарну підтримку, як для людей, які були вимушені виїхати до Великої Британії, так і для тих, які залишилися в Україні, застосування політики санкцій тощо. Цю підтримку Україна отримувала не залежно від політичних змін, які мали місце в британському уряді. Ця допомога була суттєвою, стабільною та завжди актуальною.

Зокрема, йдеться про поставки озброєнь на суму сотень мільйонів фунтів стерлінгів. Ці поставки почалися з легкого оборонного озброєння, такого як кілька тисяч малих переносних протитанкових та зенітно-ракетних комплексів «Javelin» і «NLAW» напередодні війни, і розширилися до постачання наступальної зброї – сучасних високоточних протикорабельних ракетних комплексів «Harpoon» та важкої бронетехніки, що відповідало логіці назрілого контрнаступу Збройних Сил України.

Навідміну від інших європейських країн, особливо Німеччини, постачання британського озброєння відзначається максимальною оперативністю, відсутністю політизації та відсутністю бюрократичних

перешкод і, як правило, випереджає подібні рішення уряду США. Було вже доставлено приблизно 6 900 одиниць протитанкової зброї, такої як NLAW, Javelin, і Brimstone, з Великої Британії до України. Крім цього, було відправлено близько 16 тисяч артилерійських снарядів, машини Stormer з зенітно-ракетним комплексом Starstreak, а також сотні ракет. Велика кількість морських ракет Brimstone, реактивних систем залпового вогню, 120 бойових броньованих машин, і значна кількість нелетальної допомоги, включаючи понад 82 тис. шоломів, 8 450 комплектів бронезилетів і понад 5 тис. приладів нічного бачення, також були надіслані з Лондона [10].

Основне призначення протитанкової зброї NLAW – знищення броньованих машин на коротких відстанях одним пострілом. Для Збройних Сил України, які відчувають необхідність у цьому роді зброї, важливо, щоб транспортування і використання цих систем були легкими. Деякі дослідники вважають, що ці системи вже вплинули на хід конфлікту, зокрема NLAW відіграв роль у відбитті атак російських сил на початкових етапах війни, особливо в поєднанні з артилерією.

Крім того, для допомоги Україні, Велика Британія формувала коаліцію, що передала 120 бронемашин, серед яких 80 – броньовані машини Mastiff, Husky і Wolfhound. Mastiff були високо оцінені британськими військовими в Афганістані за високий рівень захисту від мін і саморобних вибухових пристроїв. Основне призначення Mastiff – перевезення піхоти та надання їм підтримки, вони використовуються як допоміжні машини і можуть мати автоматичну вежу з 50 мм гарматою або 40 мм автоматичним гранатометом [18].

А також важливо відзначити, що Велика Британія передала Україні п'ять систем протиповітряної оборони, включаючи ракети Starstreak. Основне призначення цих систем полягає в збиванні винищувачів та гелікоптерів, які летять на невеликій висоті над землею. Starstreak відрізняється тим, що його ракети не піддаються «обману» ракетами чи іншими джерелами тепла. У порівнянні з більшістю ракет протиповітряної оборони, Starstreak фактично є майже несприйнятливим до контрзаходів, що часто використовується проти інших літаків. Проте, важливо відзначити, що для ефективного використання Starstreak потрібна значна підготовка, відмінно від більш простих систем, таких як NLAW. Крім цього, британці також передали Україні значну кількість гусеничних машин Stormer як мобільну платформу для розгортання системи Starstreak.

Також слід зазначити, що Великою Британією у 2022 р. було надано:

- 1360 протиструктурних снарядів;
- 4,5 тони пластикової вибухівки;
- понад 400 тис. патронів для стрілецької зброї;
- понад 200 тис. одиниць захисного спорядження, таких як шоломи, бронезилети, далекоміри та медичне обладнання;
- засоби радіоелектронної боротьби;
- контрбатареїні РЛС;
- обладнання для глушіння GPS;
- тисячі приладів нічного бачення;
- десятки важких безпілотників для матеріально-технічної підтримки ізольованих сил [1].

Наприкінці липня 2022 р. українські захисники отримали перші три далекобійні системи залпового вогню M270. Ці системи здатні працювати в будь-який час доби та при різних погодних умовах. M270 можуть ефективно ліквідувати вогневі позиції, ствольну та реактивну артилерію, засоби протиповітряної оборони, вантажні автомобілі, легкоброньовані бронетранспортери, командні пункти та вузли зв'язку [17].

Після початку повномасштабного вторгнення Росії, Велика Британія стала одним з найближчих партнерів України. Довірливий діалог між Володимиром Зеленським і Борисом Джонсоном позитивно вплинув на інтенсивність взаємодії між країнами в різних сферах, особливо в області оборони. Борис Джонсон публічно порівняв переговори з Володимиром Путіним з розмовою з «крокодилем, що тримає вашу ногу в пащі» [6]. Навіть якщо ідея тристороннього співробітництва належить Україні, деякі спостерігачі часом приписують це Лондону.

За прем'єрства Ріші Сунака розпочався діалог про можливість постачання бойових літаків Україні та початок навчань українських пілотів, а також зміцнення протиповітряної оборони України. Серед іншого розглядається можливість передачі ракет великого радіусу дії. Раніше Британія вже допомагала Україні зенітними ракетами та системами протиповітряної оборони для боротьби з ворожими цілями в повітрі.

Рівень підтримки, яку надає Велика Британія Україні, можна вважати не лише комплексним, але й безпрецедентним для нашої держави. Зазначений рівень підтримки став можливим завдяки значним ресурсам британської економіки та оборонного комплексу, що дозволяє надавати значний обсяг оперативної допомоги нашому партнеру. Загальний обсяг наданої допомоги Великою Британією

для України на даний момент становить понад 2,3 млрд. фунтів стерлінгів [8].

Значущим кроком підтримки Великої Британії для України в різних аспектах є підписання 12 січня 2024 р. «Угоди про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії» на 10 років, вона є амбітною та важливою, тому що вона виражає не тільки військову підтримку, а й гуманітарну, фінансову підтримку [5]. Це перша безпрецедентна угода, яка дала поштовх для укладання нових угод з іншими державами.

Ще одним ключовим етапом підтримки Збройних Сил України в їх боротьбі проти російської агресії є проведення навчань. Тривалість цього навчального курсу становить кілька тижнів, і виконує його підрозділи 11-ої бригади, які сприяють силам безпеки. За допомогою цієї підготовки добровольців-новобранців, які не мають військового досвіду або мають його мінімум, вони отримують необхідні навички для ефективного проведення бойових операцій на передовій.

Основна частина навчального курсу базується на військовій підготовці піхоти, з акцентом на вивченні обробки зброї, наданні першої допомоги на полі бою, маскуванні та тактиці патрулювання. Важливою частиною підтримки з боку Великої Британії є придбання автоматів АК для українських військових. Велика Британія ухвалила рішення щодо розширення програми тренування для українських військових [9].

Тривалість курсу бойової підготовки збільшиться з трьох до п'яти тижнів. Додаткові два тижні будуть відведені для поліпшення загальної підготовки. Серед основних аспектів, на які військових будуть навчати, входять тактика бойових дій в окопах і в міських умовах, а також проведення операцій на транспортних засобах. Програма також включатиме тренування на полі бою в імітованих бойових умовах. Більша частина навчання продовжиться в межах Великої Британії, щоб уникнути загроз російських ракетних ударів.

А також під час російсько-української війни Велика Британія надала значну гуманітарну допомогу Україні, включаючи забезпечення лікування українських військовослужбовців. Британські медичні установи приймали поранених українських солдатів для надання спеціалізованої медичної допомоги та реабілітації, сприяючи їхньому одужанню та поверненню до нормального життя [14].

Не менш важливим є ще те, що Велика Британія запровадила понад 1,2 тис. санкцій щодо російських фізичних осіб і біля

120 юридичних осіб під час повномасштабного вторгнення. Згодом при зустрічах Велика Британія зобов'язалась збільшувати нові санкції щодо країни агресора. Ці санкції увійшли в дію і були спрямовані проти шести організацій, які постачають військову техніку наприклад: безпілотники. І ще також проти восьми фізичних осіб та ще однієї організації, які допомагають стимулювати та допомагати армії агресора продовжувати війну, допомагаючи її фінансувати [21].

Отже, від початку повномасштабної війни Велика Британія надавала Україні значну військову та фінансово-гуманітарну допомогу, включаючи постачання сучасної зброї та бронетехніки. Ця підтримка була стабільною, оперативною і ефективною, незважаючи на політичні зміни в британському уряді, що дозволило Україні успішно протистояти російським атакам. Окрім військової допомоги, підписання угоди про співробітництво у сфері безпеки та комплексна підтримка в інших сферах демонструють безпрецедентний рівень допомоги від Великої Британії. Також важливою ініціативою цієї країни було сприяння щодо допомоги пораненим українським солдатам і запровадження понад 1 200 санкцій проти російських фізичних та юридичних осіб, посилюючи тиск на агресора.

Джерела та література:

1. «Європейська правда». Більше не «Лондонград»: як Британія допомагала Україні протягом року великої війни. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2023/02/21/7156570/>
2. «ТСН». Головні дипломатичні перемоги України 2023 року: українська формула миру, військова допомога та інше. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/golovni-diplomatichni-peremogi-ukrayini-2023-roku-ukrayinska-formula-miru-viyskova-dopomoga-ta-inshe-2476768.html>
3. «ТСН». У Британії зробили заяву про військову допомогу Україні 2024 року. URL: <https://tsn.ua/ato/u-britaniyi-zrobili-zayavu-pro-viyskovu-dopomogu-ukrayini-2024-roku-2478514.html>
4. «Українська правда». «Британські інструктори відновили навчання українських військових в Україні – Times». 16 квітня, 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/04/16/7339982/>
5. Безпекова угода з Великою Британією: що вона змінює у підтримці України. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/bezpekova-uhoda-z-velykoju-brytaniyeyu-zmist-vyklyky/32793455.html>
6. Борис Джонсон порівняв розмови з Путіним до переговорів з крокодилком. URL: https://zaxid.net/boris_dzhonson_porivnyav_peregovori_z_putinim_do_peregovoriv_z_krokodilom_n1541447

7. Британія потенційно може надати Україні ще більше допомоги, ніж у попередні два роки – Кемерон. URL: <https://suspilne.media/646500-britania-potencijno-moze-nadati-ukraini-se-bilse-dopomogi-niz-u-poredni-dva-roki-kemeron/>

8. Велика Британія надала Україні 2,3 мільярда фунтів стерлінгів військової допомоги. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/12/30/velyka-brytaniya-nadala-ukrayini/>

9. Велика Британія розширює програму підготовки військових ЗСУ URL: <https://mil.in.ua/uk/news/velyka-brytaniya-rozshyruye-programu-pidgotovky-vijskovyh-zsu/>

10. Військова допомога Україні. Які країни надають зброю і хто блокує постачання? URL: <https://www.radiosvoboda.org/amp/vijskova-dopomoha-ukrayini-yaki-krayiny-nadayut-zbroyu-i-khto-blokuje-postachannya/31665534.html>

11. З початку повномасштабної війни Британія надала Україні понад \$1,6 мільярда допомоги. 14.11.2023 URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3786721-z-pocatku-povnomasstabnoi-vijni-britania-nadala-ukraini-ponad-16-milarda-dopomogi.html>

12. Зеленський обговорив із Прем'єр-міністром Британії посилення ППО для України. URL: https://lb.ua/news/2023/11/30/586834_zelenskiy_obgovoriv_iz.html

13. Програма підтримки волонтерства у молодіжних центрах. URL: <https://www.britishcouncil.org.ua/active-citizens/volunteering>

14. Реабілітація українців у Великобританії. URL: <https://www.enableme.com.ua/ua/article/reabilitacia-ukrainciv-u-velikobritanii-9577>

15. Стужук Ю. Співробітництво України та Великої Британії в умовах російсько-української війни. URL: <http://znp-cvds.nuou.org.ua/article/view/267500>

16. Трасс на Генасамблеї ООН запевнила Україну у подальшій військовій підтримці. 22.09.2022 URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3577129-trass-na-genasamblei-oon-zapevnila-ukrainu-u-podalsij-vijskovij-pidtrimci.html>

17. Україна отримає від Британії ще три РСЗВ M270 MLRS і боеприпаси URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/08/11/novyna/bezpeka/ukrayina-otrymae-brytaniyi-shhe-try-rszv-m270-mlrs-boeyprypasy>

18. Українські військові вже проходять навчання у Британії на броньованих машинах Mastiff URL: <https://mil.in.ua/uk/news/ukrayinski-vijskovi-vzhe-prohodyat-navchannya-u-brytaniyi-na-bronovanyh-mashynah-mastiff/>

19. Великобританія надіслала гуманітарну допомогу українській армії. URL: http://zaxid.net/news/showNews.do?velikobritaniya_nadislala_gumanitarnudopomoguukrayinskiyarmiyi&objectId=1SS4210

20. Меморандум про співробітництво між Кабінетом Міністрів України і Урядом Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії щодо співробітництва у сфері оборони. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/826_0S8

21. Британія розширила санкції проти Росії – до списку потрапили виробники боєприпасів та електроніки. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-brytaniya-sanktsiyi-rosiya/32830960.html>

22. Sojusz Wielka Brytania-Polska-Ukraina. Gen. Polko: Dołączenie Niemiec byłoby ważnym sygnałem dla Kremla, w *Polityce.pl*, 31 stycznia. URL: <https://wpolityce.pl/swiat/583792-sojusz-wielka-brytania-polska-ukraina-gen-polko-komentuje>

Діана Холод

Національний університет «Острозька академія»

ПОЛІТИКО-ДИПЛОМАТИЧНА ПІДТРИМКА УКРАЇНИ З БОКУ ПОЛЬЩІ 2022–2024 РОКІВ

У статті проаналізовано політико-дипломатичну підтримку України з боку Польщі. Досліджено, яку допомогу надає Польща нашій державі, включаючи військову та гуманітарну підтримку. Вивчено, як на дипломатичному рівні польський уряд підтримує нашу країну, зокрема в рамках ЄС та НАТО. Розглянуто роль Люблінського трикутника у підтвердженні підтримки незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України.

Ключові слова: Україна, Росія, Польща, російсько-українська повномасштабна війна, політико-дипломатична підтримка України з боку Польщі.

Diana Kholod

POLITICAL AND DIPLOMATIC SUPPORT OF UKRAINE BY POLAND

The article analyzes the political and diplomatic support of Ukraine from Poland. It was studied what kind of help Poland provides to our country, including military and humanitarian support. It was studied how the Polish government supports our country at the diplomatic level, in particular within the framework of the European Union and NATO. The role of the Lublin triangle in supporting the independence, sovereignty and territorial integrity of Ukraine is considered.

Key words: Ukraine, Russia, Poland, Russian-Ukrainian full-scale war, political and diplomatic support of Ukraine by Poland.

Сьогодні Україна потерпає від збройної агресії країни-сусідки, котра демонструє абсолютно брутальну поведінку на міжнародній арені, нехтує нормами міжнародного права, вдається до шантажу, інформаційних війн та відкритої збройної агресії. Наслідки збройної агресії РФ відчують не лише в Україні, а й далеко за її

межами, надто наші найближчі сусіди. Польща, як держава-сусід, розуміє, що наступною жертвою російської агресії може стати вона, а тому польська держава намагається допомогти зберегти цінність демократії, свободу та права людей, забезпечити стабільний спокій та безпеку для українського народу. З огляду на це, вивчення позиції польської держави щодо російсько-української війни у фазі повномасштабної агресії з 24.02.2022 рр. є особливо актуальним.

До теми російсько-української війни прикута увага багатьох українських та зарубіжних науковців, зокрема Володимира Горбуліна, Тараса Кузьо, Анатолія Пойченка, Сергія Плохія, Андреаса Умландта та інших. В. Горбулін у праці «Над прірвою. 200 днів російської війни» висвітлює опір українців, а С. Плохій у книзі «Російсько-українська війна: повернення історії» аналізує події в історичній ретроспективі та пояснює феномен українського опору. Актуальність теми підтверджується інтересом аналітичних та наукових центрів України і Європи. Попри значні дослідження, деякі аспекти залишаються недостатньо розкритими, оскільки війна триває і тема продовжує викликати науковий інтерес.

Метою статті є вивчення проявів політико-дипломатичної підтримки України з боку Польщі у період 2022–2024 рр.

Перед повномасштабним вторгненням Росії до України 23 лютого 2022 р. Президент Польщі Анджей Дуда з колегами із країн Балтії прибув до Києва, щоб висловити підтримку Україні та особисто Володимирі Зеленському. Цю зустріч згодом прокоментував польський глава держави як таку, коли у нього було відчуття, що бачить В. Зеленського в останній раз. Саме тоді було підписано декларацію про підтримку прагнень України до вступу в ЄС та засудження визнання РФ псевдореспублік ЛДНР [3].

З початком повномасштабної війни Польща активно підтримала суверенітет та територіальну цілісність України, лобювала євроінтеграційні прагнення Києва в європейських інституціях, ініціювала та підтримувала запровадження санкцій проти РФ, допомагала посилювати обороноздатність, надавала фінансову та гуманітарну підтримку. За такими напрямками Польща посилила роботу на рівні президента, міжпарламентського та міжурядового діалогу.

25 лютого 2022 р. Польща висловила свою стійку позицію в контексті геополітичних подій. Перехід від відкриття свого повітряного простору для російських літаків до його закриття є важливим кроком у зміні стратегії взаємодії з Росією. Таке рішення відобразилось у заяві прем'єр-міністра М. Моравецького, та віддзеркалило не лише підтримку міжнародних зусиль протидії, але й рішучість

у встановленні меж і норм у відносинах з країною, яка демонструє агресивну поведінку [10].

15 березня 2022 р. відбувся важливий дипломатичний захід, під час якого М. Моравецький відвідав Київ для зустрічі з українськими високопосадовцями, зокрема президентом В. Зеленським та прем'єр-міністром Денисом Шмигалем. Візит зміцнив дипломатичні зв'язки, сприяв посиленню санкцій проти Росії, а також активізував військову, економічну та гуманітарну допомогу Україні. Крім того, ця зустріч сприяла підвищенню морального духу українців і закріпила позиції України на міжнародних форумах [17].

Після звільнення Київщини, світу відкрилися страшні факти військових злочинів вчинених російськими загарбниками стосовно українського мирного населення. 13 квітня 2022 р. президент Польщі А. Дуда, разом з колегами – президентами Естонії Аларом Карісом, Литви Гітанасом Науседою та Латвії Егілсом Левітсом, відвідав населений пункт Бородянка в Київській області, що зазнав великих збитків в результаті російського вторгнення. Головною метою візиту було ознайомитись з реальною ситуацією в деокупованих населених пунктах та висловити підтримку для президента В. Зеленського й захисників України в цей вирішальний для країни період [12].

У ході зустрічі Польща підтвердила готовність гармонізувати юрисдикцію Римського статуту для надання Міжнародному кримінальному суду змоги розслідувати агресію Росії і 17 квітня 2022 р. закликала Україну ратифікувати Римський статут та його поправки для забезпечення відповідальності за агресію РФ [16]. Як наслідок цієї зустрічі постала заява, яка посилила міжнародний тиск на Росію, закликаючи до більш рішучих дій з боку світової спільноти.

Яскравим проявом політико-дипломатичної підтримки з боку Польщі є позиція Варшави в питанні підтримки євроінтеграційного курсу України. У цьому контексті 11 травня 2022 р. Президент Польщі Анджей Дуда та Президентка Словаччини Зузанна Чапутова висловили готовність переконувати Брюссель надати Україні статус кандидата на членство у ЄС. У своїх виступах А. Дуда наголосив, що українці не лише захищають свою країну, але й ближніх сусідів від імперських амбіцій Росії [11]. Цей важливий момент у підтримці України та її інтеграції до ЄС підкреслювався також 22 травня 2022 р. У цей день Президент Польщі виступив у Верховній Раді Києва, ставши першим іноземним лідером, який відвідав Україну з початку війни. Він використовував символічні вислови

та вірші, щоб виразити свою підтримку українцям та високу оцінку їхніх зусиль у боротьбі проти російського вторгнення.

1 червня 2022 р. уряди Польщі та України оголосили про перші міждержавні консультації щодо відкриття кордонів та єдиного митного контролю для товарів [14]. У результаті цих консультацій було укладено спільну заяву, в якій Польща висловила підтримку вступу України до ЄС та НАТО, а також досягнуто домовленості про створення Польсько-Українсько-Британського союзу для посилення санкцій проти Росії [13]. Ці різні події показують, що співпраця між Польщею та Україною не лише підтримується, але й зміцнюється, сприяючи безпеці та інтеграції регіону в євроатлантичні структури.

Рішення ЄС щодо європейських перспектив України 17 червня 2022 р. також було ухвалене за активної підтримки з боку Польщі. Зокрема, Європейська Комісія рекомендувала надати Україні статус кандидата за умови виконання семи критеріїв, а 23 червня 2022 р. в Брюсселі було прийнято історичне рішення – надати Україні статус кандидата на вступ. Цей важливий крок, підтриманий також й польською стороною, свідчить про зростаючу готовність ЄС до розширення та слідарності країн-партнерів. Статус кандидата відкриває для України нові перспективи євроінтеграційних процесів, а позиція Польщі демонструє тверду підтримку її європейського шляху [8].

А. Дуда та В. Зеленський тільки за 2022 р. з часу повномасштабної російсько-української війни тричі зустрічались в рамках офіційних візитів, мали велику кількість телефонних розмов, що є проявом найбільш активної, ніж будь коли, співпраці на рівні президентів, а чотири офіційних візити прем'єр-міністра М. Моравецького за 2022 р. є ще одним свідченням глибокої зацікавленості сторін у співпраці та перманентної підтримки з боку Польщі [2].

11 січня 2023 р. було підписано Спільну декларацію Президентів Люблінського трикутника в рамках якого співпрацюють Польща, Україна та Литва. Під час візиту А. Дуда оголосив про передачу Україні роти танків Leopard у рамках міжнародної коаліції. І вже 24 лютого 2023 р. Д. Шмигаль і М. Моравецький зустріли перші чотири танки Leopard 2, надані Польщею, та обговорили логістичні питання й надання медичних препаратів військовим у рамках гуманітарної допомоги [4].

Польська підтримка стала відзначеною в історичному рішенні для України, а саме початок переговорів з Україною щодо її вступу до ЄС ухвалене 14 грудня 2023 р. Це рішення позначилося початком

підготовки технічних аспектів переговорів про членство, так звану «переговорну рамку», яку розробляє Європейська Комісія.

Попереду цього рішення була важлива робота з лобіювання на рівні ЄС щодо українського питання, переконання партнерів та подолання «угорського скептицизму» в контексті євроінтеграції. На цьому фоні варто відзначити активну роль Польщі, яка долучилася до цього процесу навіть у складних ситуаціях, таких як блокування польськими страйкарями пунктів пропуску на кордонах. У світлі цього рішення Єврокомісія в рамках свого Звіту, опублікованого на початку листопада 2023 р., підкреслила значний прогрес в інтелектуальній власності України та надала рекомендації щодо подальшої гармонізації національного законодавства з правом ЄС [1].

Блокування польськими страйкарями кордонів не завадило В. Зеленському та А. Дуді проводити телефонні розмови для вирішення важливих питань в Україні. 9 січня 2024 р. президенти обміркували питання про взаємодію в оборонній сфері, з особливим акцентом на ключові потреби Сил оборони України. Сторони також обговорили забезпечення фінансової та політичної підтримки України з боку ЄС і висловили свої думки щодо наближення Вашингтонського саміту НАТО та очікуваних рішень Альянсу [6].

Анджей Дуда висловив рішучу підтримку для України, заявивши 21 січня 2024 р. про необхідність продовження інтегрованих зусиль на міжнародному рівні для стабілізації ситуації в регіоні. Зазначено, що питання, пов'язані з Україною, мають бути внесені до порядку денного найважливіших міжнародних форумів. Президент А. Дуда наголосив на важливості активного впливу на міжнародному рівні для підтримки та захисту суверенітету України в умовах ескалації конфлікту.

На фоні цих слів відразу почав діяти Дональд Туск, який здійснив візит до Києва 22 січня 2024 р., виражаючи підтримку Україні та долучившись до декларації G7, яка надає гарантії безпеки для даної країни. Під час його офіційного візиту, він розкрив мету цієї декларації, а саме – мобілізацію демократичних країн для активної підтримки України в умовах геополітичних та безпекових викликів. Також висловив зобов'язання Польщі повністю підтримати швидке приєднання України до ЄС. Щодо таких висловлень Д. Туска, то варто відзначити, що раніше на рівні президента або попереднього уряду Польщі не відбувалося подібних заяв та зобов'язань [7].

За висловлюванням Д. Туска, Польща прагне активно взяти участь не лише в наданні допомоги Україні, але й у процесі повоєнного відновлення. Його візит до Києва був спрямований на

зупинення протестів, що вдалося досягти шляхом угоди з перевізниками та фермерами. Додатково, Д. Туск заявив про намір уряду Польщі призначити уповноваженого з питань відновлення України, яким буде депутат Сейму Павел Коваль. Отже, визначено, що ці нові вираження політичної волі представника польського уряду є важливими та безпрецедентними [15].

Польща відіграє важливу роль у підтримці України в боротьбі проти Росії шляхом надання санкційної допомоги. На дипломатичному рівні, Польща долучилася до міжнародних зусиль щодо введення санкцій проти Росії у зв'язку з агресією в Україні. Ці санкції мають на меті обмеження доступу Росії до фінансових та технологічних ресурсів, спрямованих на підтримку її воєнних дій в Україні. Політична підтримка Польщі включає підтримку української дипломатії та участь у міжнародних переговорах щодо ситуації в Україні. Польща активно засуджує агресію Росії в Україні на різних міжнародних платформах та допомагає залучити увагу та підтримку з боку інших країн та міжнародних організацій [5].

Варто зауважити, що Польща рішуче підтримала Формулу Миру Президента В. Зеленського та є членом Основної групи країн, яка прагнуть створити Спеціальний трибунал для притягнення російського керівництва до відповідальності за агресію [9].

Отже, Польща виявила значну політико-дипломатичну підтримку України в 2022–2024 рр., особливо після перемоги проєвропейських сил на виборах. Це відображається в спільних зусиллях на міжнародних форумах, таких як ЄС та НАТО, де Польща активно підтримує позиції України щодо суверенітету, територіальної цілісності та безпеки. Така підтримка збільшує шанси на вирішення ключових питань, таких як зернове питання та доступ українських товарів до європейських ринків, і вказує на глибоке співробітництво між двома країнами у питаннях політики та безпеки у регіоні.

Польща продемонструвала велику підтримку та солідарність з Україною у боротьбі проти російської агресії, не лише на рівні заяв, а й конкретними діями на міжнародному рівні. Її активність у висловленні підтримки на міжнародних форумах та в рамках двосторонніх зустрічей, підписання декларацій про підтримку України в прагненні до вступу в ЄС, а також рішучі кроки у встановленні меж і норм у відносинах з Росією, свідчать про рішучість Польщі стояти на захисті міжнародних принципів та прав України.

Підтримка статусу кандидата для України у ЄС, яку висловили президент Польщі, свідчить про активну дипломатичну роботу залучених країн у сприянні інтеграції України до європейських

структур. Також важливими були візити президента Польщі до України та міжурядові консультації, що сприяли розвитку економічного та політичного співробітництва. Варто відмітити такі зусилля як: зустрічі президентів, міністрів, підписання декларацій та передача танків Leopard, які стали важливими етапами у зміцненні співпраці та відзначенні підтримки з боку Польщі. Попри окремі труднощі у двосторонніх відносинах, Польща продовжує залишатись надійним другом та стратегічним партнером України.

Джерела та література:

1. «Важливо підтримувати Україну», – Дуда у Вільнюсі. URL: https://lb.ua/world/2024/01/21/594797_vazhливо_pidtrimuvati_ukrainu-.html
2. Ганчук А. Зібрався до Криму і відкрив із Зеленським Алею сміливості: Дуда заявив про потужну підтримку України. URL: <https://glavred.net/politics/plan-vizita-v-krym-i-otkrytie-allei-smelosti-duda-pribyl-v-kiev-i-zayavil-o-moshchnoy-podderzhke-ukrainy-10402970.html>
3. Горбачова А. Дуда про зустріч із Зеленським перед нападом РФ: «Була думка, що бачу востанне». URL: <https://www.unian.ua/world/viynav-ukrajini-prezident-polshchi-rozpoviv-pro-strah-na-zustrichi-iz-zelenskimpered-vtorgnennyam-rf-12151755.html>
4. Денис Шмигаль та Матеуш Моравецький зустріли в Україні перші танки Leopard 2, надані Польщею. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/denys-shmyhal-ta-mateush-moravetskyi-zustrily-v-ukraini-pershi-tanky-leopard-2-nadani-polshcheiu>
5. ЄС готує новий пакет санкцій проти РФ та фірм, які допомагають їх оминати. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/yes-hotuye-novyuy-paket-sanktsiy-proty-rf-ta-firm-iaki-dopomahaiut-yikh-omynaty-borrel-/>
6. Зеленський і Дуда провели переговори про взаємодію в оборонній сфері та підтримку з боку ЄС. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-duda-zelenskyu-rozмова/32767558.html>
7. «Ключові вибори»: що треба знати про парламентські вибори у Польщі і їхній вплив на підтримку України. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/vybory-polshcha-vlada-opozytsiya-ukrayina/32632702.html>
8. Основні висновки Доповіді 2023 р. щодо України. URL: <https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/>
9. Польща веде «війну» проти європейського майбутнього України. Варшава має це усвідомити. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2024/01/5/7176820/>
10. Польща закриває повітряний простір для російських авіакомпаній. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/02/25/7134674/>

11. Польща і Словаччина планують разом переконувати країни ЄС щодо статусу кандидата для України. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/05/11/7139243/>

12. Президенти Польщі і країн Балтії відвідали Бородянку. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/04/13/7137765/>

13. Спільна заява за результатами засідання українсько-польських міжурядових консультацій. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/spilna-zayava-za-rezultatami-zasidannya-ukrayinsko-polskih-mizhuryadovih-konsultacij>

14. Україна та Польща вперше проведуть міжурядові консультації в широкому форматі. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/06/1/7140434/>

15. Що сказав Туск у Києві та чому візит прем'єра Польщі в Україну «є дуже важливим». URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/tusk-kyiv-pochatok-ukrayinsko-polski-vidnosyny/32787228.html>

16. JOINT STATEMENT By Albania, Belgium, Costa Rica, Czech Republic, Estonia, Guatemala, Latvia, Liechtenstein, Lithuania, Luxembourg, Marshall Islands, North-Macedonia and Poland on the accountability for the crime of aggression committed on the territory of Ukraine. URL: <https://un.mfa.ee/joint-statement-on-the-accountability-for-the-crime-of-aggression-committed-on-the-territory-of-ukraine/>

17. Prime Minister Janša in Kyiv: Ukrainians are fighting for European values. URL: <https://www.gov.si/en/news/2022-03-16-prime-minister-jansa-in-kyiv-ukrainians-are-fighting-for-european-values/>

Катерина Коричак

Хмельницький національний університет

УКРАЇНА ПЕРІОДУ ВІДРОДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВНОСТІ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті досліджується процес відродження української державності на початку ХХ століття в контексті революційних подій 1917–1921 років. Аналізуються історичні передумови, ключові події та наслідки боротьби за незалежність України в цей період. Стаття розкриває особливості національно-визвольного руху українців, діяльність провідних політичних сил та їхню роль у державотворчих процесах.

Ключові слова: *Українська революція, Українська Народна Республіка, національно-визвольний рух, державність, автономія, незалежність.*

Kateryna Korychak

UKRAINE DURING THE REVIVAL OF NATIONAL STATEHOOD AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY

The article examines the process of revival of Ukrainian statehood at the beginning of the 20th century in the context of the revolutionary events of 1917–1921. The historical prerequisites, key events and consequences of the struggle for Ukraine's independence in this period are analyzed. The article reveals the peculiarities of the national liberation movement of Ukrainians, the activities of leading political forces and their role in state-building processes.

Keywords: *Ukrainian revolution, Ukrainian People's Republic, national liberation movement, statehood, autonomy, independence.*

Початок ХХ ст. увінчався спалахом національно-визвольних змагань, що повели за собою відродження української державності після тривалого періоду колоніального панування. Події цього часу стали результатом тривалого культурно-національного руху, який

охопив українські землі ще в XIX ст. під впливом романтичних ідей та потужного руху національного самоусвідомлення в Європі. Історіографію даного періоду представляють фундаментальні праці М. Грушевського, В. Винниченка, І. Крип'якевича, а серед сучасних авторів – роботи Я. Грицака, В. Солдатенка, С. Кульчицького та ін. [1; 2; 3].

Зародки націєтворчого процесу в українських землях беруть свій початок ще в добу романтизму та слов'янського національного відродження XIX ст. Револьюційні події в Європі, піднесення ідей націоналізму, поширення ліберальних цінностей стали потужним каталізатором формування новітньої української нації. Провідну роль у даному процесі відіграла наддніпрянська інтелігенція – митці, літератори, громадські діячі, студентство. Поряд з культурницьким рухом розгорталася торгово-промислова діяльність, виникали осередки національної буржуазії та робітничого класу. Все це спричинило потужні трансформації в етнічній самосвідомості українців та сформувало підґрунтя для переходу до боротьби за політичні права та автономію [4; 5].

У Західній Україні внаслідок дещо відмінних історичних обставин український рух спершу розвивався за схожою культурно-просвітницькою моделлю. Однак наявність австрійських конституційних свобод дозволила швидше перейти до політичної фази. Вже наприкінці XIX ст. діячі «Народного комітету» та «Руської ради» чітко артикулювали ідею об'єднання всіх етнічних українських земель у складі єдиної держави [6; 7].

Лютнева революція в Росії та повалення монархії відкрили ще більші можливості для розгортання національно-визвольного руху українців в Наддніпрянщині. Провідні діячі української інтелігенції утворили у Києві Українську Центральну Раду як вищий революційний орган та взяли курс на автономію України у складі демократичної Росії [8]. Однак жовтневий більшовицький переворот в Петрограді радикалізував ситуацію. Сьомого листопада 1917 р. Центральна Рада проголосила Українську Народну Республіку (далі – УНР) як суверенну державу українського народу зі столицею у Києві. Розпочався складний та драматичний період збройного протистояння з більшовиками за утвердження незалежності УНР [9].

Протягом 1918 р. в Україні змінилося кілька політичних режимів: УНР, Гетьманат П. Скоропадського, знову УНР – з Директорією, на чолі із В. Винниченком та С. Петлюрою. Ці сили вели тривалу боротьбу проти російських окупантів аж до 1921 р., часами контролюючи лише певні території України. Водночас, Галицька армія

змагалася за незалежність на теренах Західної України в протистоянні з Польщею [10; 11].

Провідною силою української революції була національна інтелігенція та студентство, які ідейно формували її демократичний націстворчий характер. Цей процес очолили провідні постаті українського руху: М. Грушевський – історик, голова Центральної Ради, В. Винниченко – письменник, революціонер, С. Петлюра – військовий та політичний діяч, по черзі голови Директорії УНР. Велику роль відігравали партії національно-демократичного спрямування та їхні лідери: В. Липинський, М. Міхновський, С. Єфремов, А. Шептицький та багато інших [12].

На тлі важких реалій революційної боротьби формувалися різні концепції державного будівництва – від самостійницьких ідей до різних форм автономії, федералізму та соборності усіх українських земель. Загалом революцію гуртувала провідна ідея побудови Української Самостійної Держави незалежно від революційних гасел та ідеологій різних політичних угруповань [13; 14].

Події в Україні розгорталися на тлі завершення Першої світової війни та глобального протистояння між Антантою та Троїстим союзом. УНР, принаймні формально, була визнана Антантою як суб'єкт міжнародних відносин і вважалася союзницею в боротьбі проти більшовицької загрози. Водночас реальної військової допомоги надано не було.

Німеччина та її союзники, після входження їхніх військ у 1918 р. на територію України – вирішили встановити тут маріонетковий режим гетьмана П. Скоропадського для забезпечення свого контролю над ресурсами українських земель. Однак, після поразки Німеччини у війні, П. Скоропадський утратив зовнішню підтримку і був скинутий Директорією.

Найбільшою загрозою для української державності став наступ більшовицької Росії. Радянський уряд не визнавав права українців на самовизначення і вважав територію України невід'ємною часткою «єдиної та неділимої» більшовицької держави. Протистояння з Червоною армією обернулося тотальною війною, силовим сценарієм, до якого українські сили виявилися не готовими [15; 16].

Серед головних причин невдачі дослідники називають нестачу матеріальних ресурсів, відсутність достатньої військової сили, суттєві ідеологічні розбіжності в українському таборі, а також зовнішній чинник – жорстку інтервенцію більшовицької Росії [17]. Проте історичне значення подій 1917–1921 рр. для становлення української нації має фундаментальне значення.

Вперше за багато століть український народ від слів перейшов до справжньої політичної боротьби за здобуття незалежної соборної держави. Відбулося чітке окреслення етнічних кордонів майбутньої України, а також формування її політичних інституцій, символіки та атрибутів державності. Український національно-визвольний рух вийшов на новий рівень організації й отримав безцінний досвід державного будівництва та революційної боротьби [18].

Ідея суверенної України як політичної нації стала незворотнім процесом у масовій свідомості. Навіть поразка не змогла зупинити цей рух, що згодом трансформувався у потужне визвольне підпілля Організації українських націоналістів (далі – ОУН) та військового руху Української повстанської армії (далі – УПА) в період Другої світової війни. Власне ідейно-політичний спадок Української революції був ключовим підґрунтям для проголошення незалежності України у 1991 р. після розпаду СРСР [19; 20].

Тож події 1917–1921 рр. в Україні стали кульмінацією тривалого процесу національного відродження, що розпочався ще в добу романтизму. Вперше за новітню історію український народ узяв до рук зброю і повстав за створення власної держави. Незважаючи на поразку, цей історичний досвід залишається невід’ємною складовою державотворчого процесу, ідейним фундаментом сучасної незалежної України.

Отже, Українська революція початку ХХ ст. стала найбільш визначною подією в процесі відродження національної держави після століть бездержавності. Вона мала глибоке світоглядне та політичне підґрунтя, що формувалося протягом ХІХ ст. під впливом ідей націоналізму, романтизму, ліберальних цінностей Просвітництва, а також внутрішніх економічних і соціальних трансформацій.

Рушійною силою революції стала національна інтелігенція, студентство, партії національно-демократичного спрямування. На чолі змагань стояли харизматичні постаті М. Грушевського, В. Винниченка, С. Петлюри та багатьох інших лідерів. Український рух, попри ідеологічні розбіжності, об’єднався навколо головної мети – створення незалежної Української держави. Події розгорталися на тлі потужних геополітичних зсувів у світі після Першої світової. Втім, очікувана підтримка сил Антанти виявилася лише формальною. Натомість, більшовицька Росія розпочала відкриту агресію й досить швидко паралізувала державотворчі зусилля українців військовою силою.

Поразка визвольних змагань 1917–1921 рр. все ж стала важливою віхою на шляху до національного самовизначення. Український

рух не згас, а лише трансформувався і набув неоціненного досвіду. В умовах відсутності власної держави саме ідейна спадщина тих подій стала фундаментом для формування ОУН та УПА, а згодом – проголошення незалежності України у 1991 р.

Джерела та література:

1. Грицак Я. Нарис історії України: Формування модерної української нації XIX–XX ст. URL: <https://www.yakaboo.ua/ua/narys-istorii-ukrainy-formuvannia-modernoї-ukrainskoi-nacii-xix-xx-st.html>

2. Кульчицький С. Світовідчужання українця на зламі XIX-XX ст. URL: <http://diasporiana.org.ua/ukrainica/10557-kulchickiy-s-vsvitovidchuvannya-ukrayincyua-na-zlami-xix-xx-st-1995/>

3. Солдатенко В. Українська революція: концепція та історіографія. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Soldatenko_Valerii/Ukrainska_revoliutsiia_kontsepsiia_ta_istoriohrafia.pdf

4. Грушевський М. Ілюстрована історія України. URL: <https://www.e-reading.club/book.php?book=1030629>

5. Яневський Д. Проект «Україна». Німецькі плани для Росії та України в 1918 р. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Yanevskiy_Danylo/Proekt_Ukraina_Nimetski_plany_dlia_Rosii_ta_Ukrainy_v_1918_r.pdf

6. Кугутяк М. Ідея соборності України в програмних документах західноукраїнських політичних партій. URL: http://vlp.com.ua/files/12_38.pdf

7. Павлюк О. Боротьба українців за державність у 1917-1921 рр. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/83245-borotba-ukrantsv-za-derjavnst-u-1917-1921-rr.html>

8. Солдатенко В. Українська революція. Історичний нарис. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Soldatenko_Valerii/Ukrainska_revoliutsiia_Istorychnyi_narys.pdf

9. Дорошенко Д. Історія України 1917-1923 рр. URL: <https://www.yakaboo.ua/ua/istoriia-ukraini-1917-1923-rr.html>

10. Боєчко В. Українська Народна Республіка в період Директорії. URL: http://resource.history.org.ua/publ/period_0020_1

11. Литвин М., Науменко К. Історія галицького стрілецтва. URL: http://iful.org.ua/wp-content/uploads/2018/11/lytvynNaumenko_istGalStrils.pdf

12. Касьянов Г. Інтелігенція як рушійна сила української революції. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kasianov_Heorhii/Intelihentsiia_iak_rushiina_syla_ukrainskoi_revoliutsii.pdf

13. Сmolій В. Михайло Грушевський: життя і діяльність. URL: http://resource.history.org.ua/publ/period_0027_1

14. Солдатенко В. Україна в революційну добу. Історичні есе-хроніки. URL: https://shron2.chtyvo.org.ua/Soldatenko_Valerii/Ukraina_v_revoliutsiinu_dobu_Istorychni_ese-khroniky.pdf

15. Кульчицький С. Більшовицька політика денационалізації в Україні. URL: http://shron2.chtyvo.org.ua/Kulchytskyi_Stanislav/Bilshovytska_polityka_denatsionalizatsii_v_Ukraini.pdf

16. Нагаєвський І. Історія української держави двадцятого століття. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Nahaievskiy_Isydor/Istoriia_ukrainskoi_derzhavy_dvadtsiatoho_stolittia.pdf

17. Литвин С. Причини поразки визвольних змагань 1917-1921 рр. URL: https://shron2.chtyvo.org.ua/Lytvyn_Serhii/Prychyny_porazky_vyzvolnykh_zmahan_1917-1921_rr.pdf

18. Потульницький В. Українська революція 1917-1920 років. URL: <https://diasporiana.org.ua/istoriya/574-potulniczkij-v-g-ukrayinska-revoluciya-1917-1920-rokiv/>

19. Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. URL: <https://diasporiana.org.ua/istoriya/17553-kosik-v-ukrayina-i-nimechchina-u-drugij-svitovij-vijni/>

20. Кучерук О. Українська революція 1917-1921 рр.: сучасна історіографія. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er->

Марія Шевчук

Хмельницький національний університет

ВАРШАВСЬКЕ ПОВСТАННЯ 1944 РОКУ

У статті подано загальний огляд та аналіз важливої події в історії Польщі, яка відбулася під час Другої світової війни. Розглянуто основну інформацію про подію – хто дав їй початок, передумови, причини, перебіг і наслідки, а також контекст життя мирних мешканців і, зокрема, євреїв під час цього повстання. Обрана тема є актуальною, тому що це повстання стало для поляків символом мужності та рішучості в боротьбі за незалежність, тобто є показником патріотизму і прагнення до власної незалежної держави на карті Європи. Досліджується питання історичної пам'яті, пов'язаної з цим повстанням.

Ключові слова: *Польща, Варшава, Третій Рейх, повстання, Армія Крайова, акція «Буря», жертви, історична пам'ять*

Maria Shevchuk

THE WARSAW UPRISING OF 1944

The article provides a general overview and analysis of an important event in the history of Poland that took place during the Second World War. First of all, we will look at general information about this event – who initiated it, prerequisites, its causes, course, and consequences, and discuss the context of civilians and Jews during this uprising. The topic I have chosen is relevant because this uprising has become a symbol of courage and determination for Poles in the struggle for independence, i.e., it is an indicator of patriotism and the desire for their own independent state on the map of Europe. We will explore the issue of a historical monument associated with this uprising.

Keywords: *Poland, Warsaw, Third Reich, uprising, Home Army, «Storm» action, victims, historical memory*

20 листопада 1943 р. генерал Тадеуш Бур-Коморовський, командувач Армії Крайової, віддав наказ про проведення акції «Буря». Ця операція планувалася як серія локальних військових повстань проти німців. Вони передували звільненню Польщі Червоною армією, що просувалася на захід, дійшовши до Вісли. Ідея збройних дій

виникла в польському уряді у вигнанні в Лондоні, міжнародно визнаному уряді Польщі. Вона не включала співпрацю з Радянським Союзом через розірвані дипломатичні відносини після того, як було викрито радянський злочин – Катинську різанину польських військових. Однак план Коморовського вийшов за рамки вказівок уряду. Він наказав повністю розкрити інформацію про солдатів Армії Крайової (далі – АК) Червоної армії, яка ввійшла на територію Польщі в січні 1944 р., та створити коаліцію в боротьбі з німецькими окупантами [3].

Згідно з початковими планами, з операції «Буря» було виключено Варшаву. Однак у липні 1944 р. ситуація змінилася. Перед наступом радянських сил польські комуністи проголосили Польський комітет національного визволення (Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego, PKWN) у м. Холмі як виконавчий орган управління, що перебував в опозиції до польського уряду у вигнанні. За підтримки Радянського Союзу PKWN встановив комуністичну адміністрацію в районах, звільнених Червоною Армією [5].

Після кількох днів дискусій між керівництвом АК та польським урядом у вигнанні, Коморовський оголосив про початок повстання 31 липня 1944 р. після того, як радянські сили з'явилися вздовж східного берега річки Вісла. В АК очікували, що повстання триватиме лише кілька днів і звільнить Варшаву ще до входу в місто радянської армії.

31 липня, коли передові сили Червоної Армії наблизились до розміщеного на східнім березі Вісли варшавського району Прага, командувач АК Тадеуш Коморовський (псевдо «Бур») віддав наказ про початок повстання в місті. До операції, що розпочалась опівдні 1 серпня під керівництвом коменданта варшавської області полковника Антона Хрущеля (псевдо «Мантер»), приступило 23 тис. вояків АК, з яких лише частина мала зброю. У польових шпиталях було багато молодих дівчат, наймолодшій Розі Годзевській було 8 років [2].

Повстання почалося 1 серпня 1944 р. в рамках розвитку акції «Буря» – плану загальнонаціонального захоплення влади в країні, перед радянським наступом. Основною метою повсталих було витіснення німецьких окупантів з міста і підтримка подальшої боротьби проти гітлерівської коаліції. Побічним політичним завданням було прагнення звільнити Варшаву до підходу радянських військ, щоб підкреслити незалежність польської держави, привести до влади підпільний уряд у вигнанні і не допустити насадження Радянською владою Польського комітету національного

визволення. Крім того, до непрямих причин можна віднести загрозу облав працездатного населення і радіо-заклик до початку заколоту з Москви.

Від початку повстання німецькі війська, виконуючи наказ Генріха Гімmlера про знищення міста, мстилися мирним жителям. Найкривавіша акція проти жителів відбувалася в період з 5 по 7 серпня 1944 р., коли приблизно 40 000 чоловіків, жінок і дітей були вбиті під час масових убивств у районі Воля. Одночасно німці ініціювали депортацію цивільних осіб із міста до транзитного табору Дулаг 121, за межами Варшави. Пізніше їх було переведено на примусові роботи чи в концтабори [7].

Спочатку полякам вдалося взяти під свій контроль більшу частину центру Варшави, захопили чимало стратегічно важливих об'єктів, тож з часом їхня кількість зросла до 34 тис. Подальші події розвивалися не на користь повсталих і до цих пір є предметом суперечок. Радянський наступ, в силу різних обставин, зупинився, а радіозв'язок з повсталими не підтримувався. Інтенсивні вуличні бої між поляками і німцями продовжилися. Зокрема, 5 серпня повстанці визволили 383-ох в'язнів концентраційного табору Генсіувка, у тому числі 348 євреїв [6]. Більшість із них долучилася до повстанців. Однак їм не вдалося повністю витіснити нацистів із центру міста, та оволодіти ключовими комунікаціями та мостами. 16-тисячний нацистський гарнізон був зміцнений, і 5 серпня нацисти перейшли до контратаки. До 14 вересня 1944 р. Перша армія Війська Польського закріпилася на східному березі Вісли, зробила невдалу спробу форсувати річку, щоб допомогти повстанцям, але тільки 1 200 людей змогло перебраться на західний берег [3].

Прем'єр-міністр Великої Британії Вінстон Черчилль, після безуспішних спроб схилити Сталіна до активніших дій з підтримки Варшавського повстання, постарався організувати постачання повсталим повітряним шляхом. Без всякого прикриття з радянської сторони, зусиллями Королівського військово-повітряного флоту, Південноафриканських ВВС та польських авіаторів, під загальним британським командуванням було здійснено понад 200 авіарейсів з військовими вантажами. Пізніше Радянський Союз погодився надати повітряний коридор, і в рамках операції «Френтік», була проведена ще одна масована акція по скиданню амуніції [1].

З німецького боку район Варшави обороняла 9-та армія генерала Ніколауса фон Формана. 16-тисячний німецький гарнізон був посилений і 5 серпня німці почали контратаку за допомогою танків, важкої артилерії та ударної авіації. Важливо звернути увагу на те,

що в перші дні повстання значну допомогу німецькому гарнізону Варшави надали бронетанкові підрозділи та частини, які проходили місто транзитом, під час перекидання на фронт. Так, загальну підтримку гарнізону надавала 9-я армія генерала фон Формана. У перші ж два дні боїв велику допомогу німці отримали і від дивізії СС «Вікінг», танкові підрозділи якої в декількох епізодах зіграли ключову роль. Особливе значення мали й керівні кадри. Військовим комендантом Варшави за особистим наказом Гітлера наприкінці липня 1944 р. був призначений генерал-лейтенант авіації Райнер Штаель [4].

Беручи до уваги загальну обстановку, 1 жовтня 1944 р. Верховне командування АК розпочало вести переговори з німцями про припинення боротьби у Варшаві. 2 жовтня підписано було акт про капітуляцію Варшавського повстання. Повстанські відділи, перетворені 20 вересня 1944 р. в регулярний Варшавський корпус Армії Крайової, у кількості близько 15 000 солдатів, після складення зброї потрапили до полону [5]. Частина солдатів уникнула полону, оскільки вийшла разом з цивільним населенням, маючи намір продовжувати конспіративну діяльність.

Плановане на кілька днів повстання, у кінцевому підсумку, тривало 63 дні та було найбільшим того типу визвольним поривом в історії Другої світової війни. Незважаючи на величезну мілітаристську перевагу, німецькі війська зазнали великих втрат особового складу (бл. 50%): 10.000 загиблих, 7.000 пропалих безвісті, 9.000 поранених [5]. Варшавське повстання було порівнюване до Сталінградської битви.

Повстання вплинуло на тисячі євреїв, які переховувалися у Варшаві. Для деяких євреїв військове повстання було стимулом вийти зі своїх схованок і боротися проти німців. Кількість євреїв, які воювали, залишається невизначеною, адже багато з них приєдналося до АК під несправжніми іменами. Ставлення Війська Польського до єврейських бійців було неоднозначним. Деякі євреї стикалися з ізоляцією та цькуванням, тоді як інші відчували себе повністю прийнятими польськими солдатами. 5 серпня 1944 р. один із батальйонів АК звільнив 348 євреїв із концтабору Генсювка, розташованого в колишньому Варшавському гетто [9, 238]. Більшість із них приєдналися до Армії Крайової та брали участь у повстанні.

Деякі десятки членів Єврейської бойової організації (Żydowska Organizacja Bojowa, ZOB), які пережили повстання у Варшавському гетто у 1943 р., все ще перебували в місті, коли спалахнуло Варшавське повстання [6]. Під командуванням колишніх

бійців гетто Іцхака Цукермана, Зівії Любеткіна та Марека Едельмана Єврейська бойова організація створила самостійний єврейський взвод. Його командиром став Цукерман. 3 серпня 1944 р. він закликав євреїв, що залишилися у Варшаві, приєднатися до повстання. Після відторгнення з боку АК, єврейський загін приєднався до Народної армії (Armia Ludowa), що воювала у Старому місті. Варшавське повстання пережили Цукерман, Любеткін та Едельман [7].

Під час Варшавського повстання полягло близько 16 000 повстанців та близько 15 000 цивільного населення. Тисячі людей було поранених. Близько 650 000 цивільного населення вивезено в перехідний табір в Прушкові, а звідти: 15 000 до примусової праці в Німеччину та 50 000 в концтабір. На згадку про цю подію маємо пам'ятник авторства Ярнушкевича, який знаходиться на площі Красінських у Варшаві [8].

Джерела та література:

1. Варшавське повстання. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
2. UAinKRAKOW. 79 років тому закінчилося Варшавське повстання в Польщі. URL: <https://uainkrakow.pl/naczionalnyj-den-pamyati-varshavskogo-povstannya-v-polshhi-istoriya-pohodzhennya/>
3. Stowarzyszenie Pamięci Powstania Warszawskiego 1944. Коротка історія Варшавського повстання 1944 року. URL: http://www.sppw1944.org/index.html?http://www.sppw1944.org/powstanie/powstanie_historia_ukr.html
4. Wszystko Co Najważniejsze. Варшавське повстання 1944 року – найбільша збройна акція підпілля в окупованій Німеччиною Європі. URL: <https://wszystko.co.najwazniejsze.pl/pepites/>
5. В Польщі.pl. Варшавське повстання. Важливі факти, які варто знати. URL: <https://vpolszchi.pl/varshavs-ke-povstannya-vazhlyvi-fakti-yaki-varto-z-6796665188985824a>
6. Енциклопедія Голокосту. Варшавське повстання. URL: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/uk/article/the-warsaw-polish-uprising>
7. Muzeum Historii Żydów Polskich. Євреї і Варшавське Повстання. URL: <https://www.polin.pl/pl/evrei-i-varshavske-povstannya>
8. Culture.pl. Пам'ятник Варшавському повстанню. URL: <https://culture.pl/ua/work/the-warsaw-uprising-monument>
9. Miciuń J. Od starożytności do współczesności – vademecum. Warszawa, 2001. 545 s.

Збірник наукових праць

СТУДЕНТСЬКІ НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Серія «Країнознавство і міжнародний туризм»

Випуск 12

**Комп'ютерна верстка Наталії Крушинської
Художнє оформлення обкладинки Катерини Олексійчук**

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 17,21. Зам. № 22–24.
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура «Times New Roman».

Оригінал-макет виготовлено у видавництві
Національного університету «Острозька академія»,
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 1 від 8 серпня 2000 року.

Виготовлено ФОП Свиначук М. В.
Тел. (+38068) 68 35800, e-mail: 35800@ukr.net.